

SOCIETAS ET IVRISPRVDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

**Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach**

**International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context**

**Vydáva
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave**

**Issued by
Faculty of Law
Trnava University in Trnava**

**Vychádza štvrťročne
2018, ročník VI.**

**Issued Quarterly
2018, Volume VI.**

ISSN 1339-5467

2018

2

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný
internetový vedecký časopis
zameraný na právne otázky
v interdisciplinárnych súvislostiach

International
Scientific Online Journal
for the Study of Legal Issues
in the Interdisciplinary Context

Vydáva:
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

Issued by:
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

Vychádza štvrt'ročne
2018, ročník VI.

Issued Quarterly
2018, Volume VI.

URL časopisu:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie:
sei.journal@gmail.com

Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Slovenská republika

© Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Slovak Republic

ISSN 1339-5467

Redakčná rada

Hlavný redaktor

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Výkonný redaktor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnavská univerzita v Trnave

Predseda redakčnej rady

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční členovia redakčnej rady

Doc. Dr. Christian Alunaru

 Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Rumunsko

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, Veľká Británia

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Česká republika

 WSM Warszawa, Poľsko

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kubanskij gosudarstvennyj universitet, Ruská federácia

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 Uniwersytet Śląski w Katowicach, Poľsko

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, Spojené štáty americké

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Brazília

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Université catholique de Louvain, Belgicko

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, Ruská federácia

Doc. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 Sveučilište u Zagrebu, Chorvátsko

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotelio Panepistimio Thessalonikis, Grécko

Doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Sōka University, Japonsko

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 Univerzitet u Novom Sadu, Srbsko

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Universidad Iberoamericana, Mexiko

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 Universitat de Barcelona, Španielsko

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 Univerziteta u Sarajevu, Bosna a Hercegovina

Prof. Michele Rosboch

 Università degli Studi di Torino, Taliansko

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 Yugozapaden universitet „Neofit Rilski“, Bulharsko

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Maďarsko

Prof. Charles Szymanski

 Vytauto Didžiojo universitetas, Litva

 Michigan State University College of Law, Spojené štáty americké

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

✚ Univerzita Karlova v Praze, Česká republika

Emmanuel Tawil, MC

✚ Université Panthéon-Assas, Francúzsko

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

✚ Università degli Studi Mediterranea di Reggio Calabria, Taliansko

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

✚ Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nemecko

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

✚ Universität Wien, Rakúsko

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

✚ Univerza v Ljubljani, Slovinsko

Domáci členovia redakčnej rady

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Dr. h. c. prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

✚ Ekonomická univerzita v Bratislave

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Doc. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

✚ Trnavská univerzita v Trnave

Zahraniční redaktori

Dr. Preeti D. Das

✚ Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 Velikoturnovski universitet „Sv. Sv. Kiril i Metodii“, Bulharsko

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Tavricheskaya akademii Krymskogo federalnogo universiteta imeni V. I. Vernadskogo, Krymská republika

Editorial Board

Editor in Chief

Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Executive Editor

Ing. Jana Koprlová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Chairman of the Editorial Board

Prof. JUDr. Helena Barancová, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Christian Alunaru

 "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania

Professor Emeritus Eileen Barker, OBE, FBA

 London School of Economics and Political Science, United Kingdom

Prof. Daniel Barnhizer

 Michigan State University College of Law, United States of America

Prof. Ing. JUDr. Mgr. Alexander Bělohávek, dr. h.c.

 VŠB TU Ostrava, Czech Republic

 WSM Warszawa, Poland

Prof. Dr. Pavel Boyko

 Kuban State University, Russian Federation

Prof. Agnes Christian Chaves Faria Alexandrovna Dybova

 Pontifical Catholic University of Rio de Janeiro, Brasil

Professeur titulaire Louis-Léon Christians

 Catholic University of Louvain, Belgium

Prof. dr hab. Józef Ciągwa

 University of Silesia in Katowice, Poland

Prof. Elizabeth Clark

 Brigham Young University, United States of America

Prof. Dr. Maximilian Fuchs

 Catholic University of Eichstätt-Ingolstadt, Germany

Prof. Dr. Sc. Tatjana Josipović

 University of Zagreb, Croatia

Prof. Valentina Dmitrijevna Laza, PhD.

 Pyatigorsk State Linguistic University, Russian Federation

Assoc. Prof. Dr. Sc. Aleksandra Maganić

 University of Zagreb, Croatia

Assist. Prof. Nikos Maghioros

 Aristotle University of Thessaloniki, Greece

Assoc. Prof. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph. D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Tsuyoshi Nakano

 Soka University, Japan

Prof. Dr. Dušan Nikolić

 University of Novi Sad, Serbia

Prof. Alberto Patiño Reyes

 Ibero-American University, Mexico

Francisca Pérez Madrid, Profesora titular de universidad

 University of Barcelona, Spain

Prof. Dr. Meliha Powlakić

 University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

Prof. Michele Rosboch

 University of Turin, Italy

Prof. Balázs Schanda, Ph.D.

 Pázmány Péter Catholic University, Hungary

Assoc. Prof. Maria Serafimova, PhD.

 South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria

Prof. Charles Szymanski

 Vytautas Magnus University, Lithuania

 Michigan State University College of Law, United States of America

Assoc. Prof. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

 Charles University in Prague, Czech Republic

Emmanuel Tawil, MC

 Panthéon-Assas University, France

Dr. Angelo Viglianisi Ferraro

 “Mediterranea” University of Reggio Calabria, Italy

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Manfred Weiss

 Goethe University Frankfurt am Main, Germany

Em. o. Univ.-Prof. DDr. h.c. Dr. Rudolf Welser

 University of Vienna, Austria

Prof. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, univ. dipl. prav.

 University of Ljubljana, Slovenia

Internal Members of the Editorial Board

Assoc. Prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Soňa Košičiarová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. JUDr. Ján Lazar, DrSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Dr. h. c. Prof. JUDr. Peter Mosný, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. PhDr. Miroslava Szarková, CSc.

 University of Economics in Bratislava, Slovakia

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Prof. Assoc. Prof. JUDr. Marek Šmid, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Assoc. Prof. JUDr. PhDr. Adriána Švecová, PhD.

 Trnava University in Trnava, Slovakia

Foreign Editors

Dr. Preeti D. Das

 Jawaharlal Nehru University, India

Thlic. Mgr. Monika Menke, Th.D.

 Palacký University Olomouc, Czech Republic

Prof. Mincho Petrov Minchev, Dr. Habil.

 St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo, Bulgaria

Prof. Tatiana Aleksandrovna Senyushkina, Dr.

 Taurida Academy of Crimean Federal University named after V. I. Vernadsky, Republic of Crimea

Obsah

Jana Koprlová

Editoriál k letnej edícii

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018 13

ŠTÚDIE

Andrey Alekseyevich Bogustov

*Проблемы признания научного открытия объектом
права интеллектуальной собственности.....*

21

Martin Štefko

Právo na stávkú ve svetle poznatků

Mezinárodní organizace práce.....

41

Marianna Novotná

*Sociálno-historické dôvody ustálenia inštitútu
zodpovednosti „hostinských“ a jeho súčasný*

právnopolitický a ekonomický kontext existencie

58

Jakub Tomšej

The Czech Republic and Movement of Workers:

A Missed Opportunity?

72

Kristián Blaškovič

Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie

polostrova Krym

85

Daniela Hlobíková

Zásada zákazu diskriminácie

v B2B vzťahoch

124

ESEJE

Vladimíra Dercová

Trestnoprávne aspekty

eutanázie.....

145

<i>Informácie pre autorov</i>	158
<i>Etický kódex</i>	168

Contents

Jana Koprlová

Editorial for Summer Edition

of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018.....17

STUDIES

Andrey Alekseyevich Bogustov

Problems of Recognition of Scientific Discovery

as Object of Intellectual Property.....21

Martin Štefko

Right to Strike in Light of the International

Labour Organization Recommendations41

Marianna Novotná

Socio-historical Factors for Establishing the Institute

of Innkeepers' Liability and Its Current

Legal and Economic Context of Existence.....58

Jakub Tomšej

The Czech Republic and Movement of Workers:

A Missed Opportunity?72

Kristián Blaškovič

International Legal Aspects of the Russian Annexation

of the Crimean Peninsula85

Daniela Hlobíková

The Principle of Non-discrimination

in B2B Relationships.....124

ESSAYS

Vladimíra Dercová

Aspects of Euthanasia

in Criminal Law145

<i>Information for Authors</i>	<i>163</i>
<i>Code of Ethics</i>	<i>171</i>

Editoriál k letnej edícii **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018**

Ctení čitatelia, vážení priatelia,

dovoľte, aby som Vám predstavila druhé číslo šiesteho ročníka **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, medzinárodného internetového vedeckého časopisu zameraného na právne otázky v interdisciplinárnych súvislostiach.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza pod záštitou Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni, pričom prijíma a publikuje výhradne pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky.

Časopis vychádza v elektronickej on-line podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch 31. marec, 30. jún, 30. september a 31. december, pričom ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií, esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou alebo dianím, recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu, a taktiež informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu.

Webová stránka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súběžne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre zrakovo hendikepovaných čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V oboch jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu i spätnú komunikáciu prostredníctvom svojej osobitnej e-mailovej adresy. Zároveň webová stránka časopisu ponúka čitateľom vďaka uplatneniu dynamického responzívneho webdizajnu možnosť prístupu a prehliadania z akéhokoľvek zariadenia umožňujúceho prenos informácií prostredníctvom globálnej siete internet.

Aktuálne, druhé číslo šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka celkovo šesť samostatných vedeckých štúdií a jednu vedeckú esej v štyroch rôznych jazykoch – v angličtine, ruštine, češtine a slovenčine. V rámci rubriky „Štúdie“ v poradí prvá štúdia ponúka čitateľom veľmi komplexný a podrobný pohľad na základné kľúčové problémy uznania vedeckého objavu ako predmetu práva duševného vlastníctva, predovšetkým v postsovietskych krajinách. Nasledujúca štúdia dôkladne analyzuje, sprehľadňuje a príkladne vysvetľuje problematiku práva na

štrajk vo svetle poznatkov Medzinárodnej organizácie práce, ako aj aktuálnych poznatkov českej jurisdikcie. Tretia štúdia sa venuje veľmi podrobnému systematickému objasneniu, ako aj hĺbkovej analýze problematiky sociálno-historických dôvodov ustálenia inštitútu zodpovednosti „hostinských“ a jeho súčasného právno-politického a ekonomického kontextu existencie. V poradí ďalšia štúdia ponúka čitateľom systematické a hĺbkové vymedzenie a objasnenie kľúčových právnych otázok vzťahujúcich sa na voľný pohyb pracovníkov na území Českej republiky. Piata štúdia podrobne predstavuje, sprehľadňuje, analyzuje a objasňuje problematiku medzinárodnoprávných aspektov ruskej anexie polostrova Krym. Posledná štúdia dôkladne analyzuje, hĺbkovo objasňuje a porovnáva zásadu zákazu diskriminácie v B2B vzťahoch, osobitne v právnom prostredí Slovenskej republiky. Nasledujúca vedecká esej, ktorú nové číslo prináša, sa venuje problematike trestnoprávných aspektov eutanázie.

V súvislosti s vydaním druhého čísla šiesteho ročníka časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** by sme veľmi radi informovali všetkých jeho čitateľov, prispievateľov aj priaznivcov, že časopis bol úspešne zaregistrovaný v medzinárodných vedeckých databázach ERIH PLUS a Index-Copernicus International a požiadal o registráciu v ďalších medzinárodných vedeckých databázach. Súčasne by sme veľmi radi informovali aj o tom, že do okamihu vydania nového čísla časopisu zaznamenali jeho webové stránky celkom 120 krajín návštev (v abecednom poradí):

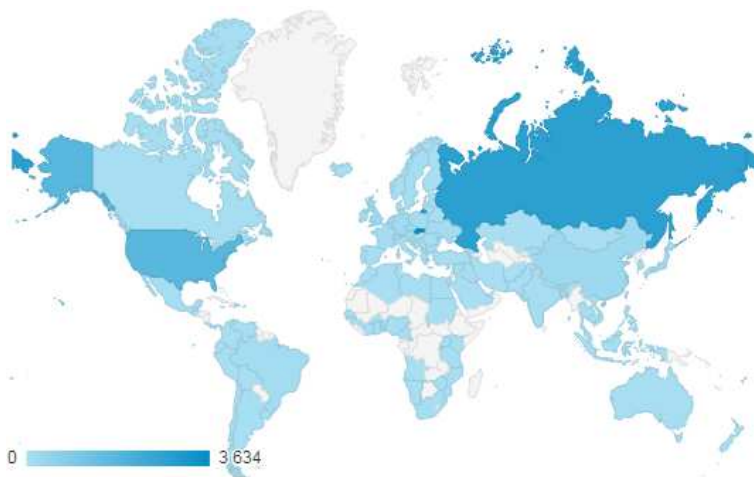
1. Afganistan	41. Irak	81. Panama
2. Alžírsko	42. Irán	82. Peru
3. Angola	43. Island	83. Pobrežie slonoviny
4. Argentína	44. Izrael	84. Poľsko
5. Arménsko	45. Írsko	85. Portoriko
6. Austrália	46. Jamajka	86. Portugalsko
7. Bangladéš	47. Japonsko	87. Rakúsko
8. Barbados	48. Južná Afrika	88. Rumunsko
9. Belgicko	49. Južná Kórea	89. Rusko
10. Benin	50. Kambodža	90. Rwanda
11. Bielorusko	51. Kamerun	91. Saudská Arábia
12. Bolívia	52. Kanada	92. Senegal
13. Bosna a Hercegovina	53. Kazachstan	93. Seychely
14. Brazília	54. Keňa	94. Singapur
15. Bulharsko	55. Kirgizsko	95. Sint Maarten
16. Burkina Faso	56. Kolumbia	96. Slovensko
17. Curaçao	57. Kosovo	97. Slovinsko

18. Cyprus	58. Kostarika	98. Spojené arabské emiráty
19. Česká republika	59. Kuvajt	99. Spojené kráľovstvo
20. Čile	60. Libanon	100. Spojené štáty americké
21. Čína	61. Litva	101. Srbsko
22. Dánsko	62. Líbya	102. Sudán
23. Dominikánska republika	63. Lotyšsko	103. Sýria
24. Egypt	64. Luxembursko	104. Španielsko
25. Ekvádor	65. Macedónsko	105. Švajčiarsko
26. Estónsko	66. Maďarsko	106. Švédsko
27. Fidži	67. Malajzia	107. Taiwan
28. Filipíny	68. Malta	108. Taliansko
29. Fínsko	69. Maurícius	109. Tanzánia
30. Francúzsko	70. Mexiko	110. Thajsko
31. Ghana	71. Moldavsko	111. Togo
32. Grécko	72. Mongolsko	112. Trinidad a Tobago
33. Gruzínsko	73. Mozambik	113. Tunisko
34. Guatemala	74. Namíbia	114. Turecko
35. Guinea	75. Nemecko	115. Uganda
36. Holandsko	76. Nepál	116. Ukrajina
37. Hongkong	77. Nigéria	117. Uruguaj
38. Chorvátsko	78. Nórsko	118. Venezuela
39. India	79. Nový Zéland	119. Vietnam
40. Indonézia	80. Pakistan	120. Zimbabwe

Pri príležitosti vydania druhého čísla šiesteho ročníka časopisu by som sa veľmi rada úprimne poďakovala všetkým prispievateľom, ktorí doň aktívne prispeli a podelili sa tak s čitateľmi o svoje vedomosti, skúsenosti či nevšedné pohľady na problematiku právnych otázok v ich rozmanitých interdisciplinárnych súvislostiach, a rovnako tiež vedeniu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, všetkým priateľom, kolegom, zamestnancom Právnickej fakulty i rektorátu Trnavskej univerzity v Trnave za ich podporu a podnetné rady, a napokon tiež členom redakčnej rady časopisu a redakčnému tímu.

Verím, že časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** poskytne podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych právnych otázok v kontexte ich najširších interdisciplinárnych spoločenských súvislostí, a to nielen na národnej, ale aj na regionálnej a medzinárodnej úrovni.

Obrázok 1 Teritoriálny prehľad krajín návštev webových stránok časopisu SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA do okamihu vydania druhého čísla šiesteho ročníka

Prameň: Nástroje Google Analytics uplatnené na webových stránkach časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**. Dostupné na internete: <http://www.google.com/analytics/>.
© Google Analytics.

V mene celej redakčnej rady a redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

s úctou,

Jana Koprlová

Trnava 30. jún 2018

Editorial for Summer Edition of the SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA 2018

Dear readers and friends,

let me introduce the second issue of the sixth volume of **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, an international scientific online journal for the study of legal issues in the interdisciplinary context.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued under the auspices of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, Slovakia, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels, while accepting and publishing exclusively original, hitherto unpublished contributions.

The journal is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on March 31st, June 30th, September 30th, and December 31st, and it offers a platform for publication of contributions in the form of separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles, essays on current social topics or events, reviews on publications related to the main orientation of the journal, and also information or reports connected with the inherent mission of the journal.

The website of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers the reading public information in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface designed for visually handicapped readers, both parallel in the Slovak as well as English languages. In both languages the journal's editorial office provides also feedback communication through its own e-mail address. At the same time, the website of the journal offers readers due to the use of dynamic responsive web design accession and browsing by using any equipment that allows transmission of information via the global Internet network.

The current, second issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a total of six separate scientific studies and one scientific essay in four different languages – in the English, Russian, Czech and Slovak languages. Within the section “Studies”, the first study offers readers a very complex and detailed view of the basic key problems of the recognition of the scientific discovery as object of the intellectual property rights, above all in the post-Soviet countries. The following study thoroughly analyses, streamlines and exemplarily ex-

plains the issues of the right to strike in light of the International Labour Organization recommendations as well as the current recommendations of the Czech jurisdiction. The third study concentrates on a very detailed systematic clarification as well as in-depth analysis of the questions of the socio-historical factors for establishing the institute of innkeepers' liability and its current legal and economic context of existence. The next study offers readers systematic and thorough qualifying and clarifying of the key legal questions of the opportunity for movement of workers on the territory of the Czech Republic. The fifth study presents, streamlines, analyses in detail and clarifies the issues of the international legal aspects of the Russian annexation of the Crimean peninsula. The final study very precisely analyses, deeply explains and compares the principle of the non-discrimination in the B2B relationships, especially in the legal environment of the Slovak Republic. The following scientific essay offered in the new issue is devoted to the questions related to aspects of euthanasia in the criminal law.

In relation to the release of the second issue of the sixth volume of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** we are pleased to inform all its readers, contributors as well as fans that the journal has been successfully registered in the international scientific databases ERIH PLUS and IndexCopernicus International and applied for registration in other international scientific databases. At the same time we would like to inform that till the date of the new issue, the journal's websites had recorded a total of 120 countries of visits (in alphabetical order):

1. Afghanistan	41. Greece	81. Peru
2. Algeria	42. Guatemala	82. Philippines
3. Angola	43. Guinea	83. Poland
4. Argentina	44. Hong Kong	84. Portugal
5. Armenia	45. Hungary	85. Puerto Rico
6. Australia	46. Iceland	86. Romania
7. Austria	47. India	87. Russia
8. Bangladesh	48. Indonesia	88. Rwanda
9. Barbados	49. Iran	89. Saudi Arabia
10. Belarus	50. Iraq	90. Senegal
11. Belgium	51. Ireland	91. Serbia
12. Benin	52. Israel	92. Seychelles
13. Bolivia	53. Italy	93. Singapore
14. Bosnia and Herzegovina	54. Jamaica	94. Sint Maarten
15. Brazil	55. Japan	95. Slovakia

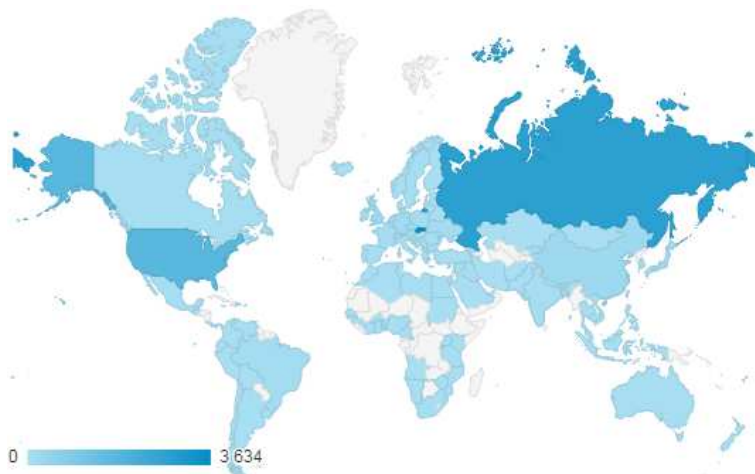
16. Bulgaria	56. Kazakhstan	96. Slovenia
17. Burkina Faso	57. Kenya	97. South Africa
18. Cambodia	58. Kosovo	98. South Korea
19. Cameroon	59. Kuwait	99. Spain
20. Canada	60. Kyrgyzstan	100. Sudan
21. Chile	61. Latvia	101. Sweden
22. China	62. Lebanon	102. Switzerland
23. Colombia	63. Libya	103. Syria
24. Costa Rica	64. Lithuania	104. Taiwan
25. Côte d'Ivoire	65. Luxembourg	105. Tanzania
26. Croatia	66. Macedonia	106. Thailand
27. Curaçao	67. Malaysia	107. The Netherlands
28. Cyprus	68. Malta	108. Togo
29. Czech Republic	69. Mauritius	109. Trinidad and Tobago
30. Denmark	70. Mexico	110. Tunisia
31. Dominican Republic	71. Moldova	111. Turkey
32. Ecuador	72. Mongolia	112. Uganda
33. Egypt	73. Mozambique	113. Ukraine
34. Estonia	74. Namibia	114. United Arab Emirates
35. Fiji	75. Nepal	115. United Kingdom
36. Finland	76. New Zealand	116. United States of America
37. France	77. Nigeria	117. Uruguay
38. Georgia	78. Norway	118. Venezuela
39. Germany	79. Pakistan	119. Vietnam
40. Ghana	80. Panama	120. Zimbabwe

On the occasion of launching the second issue of the sixth volume of the journal I would be delighted to sincerely thank all contributors who contribute actively in it and share with the readers their knowledge, experience or extraordinary views on legal issues in their broadest social context as well as the top management of the Faculty of Law of the Trnava University in Trnava, all friends, colleagues, employees of the Faculty of Law as well as rector's administration at the Trnava University in Trnava for their support and suggestive advices and, finally, also members of journal's editorial board and editorial team.

I believe that the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** will provide a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current legal issues in

context of their broadest interdisciplinary social relations, in like manner at national, regional and international levels.

Figure 1 Territorial View of Visitors' Countries in Relation to the Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA before Issuing the Second Issue of the Sixth Volume

Source: Tools of Google Analytics in Relation to Websites of the Journal SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA. Available at: <http://www.google.com/analytics/>. © Google Analytics.

On behalf of the entire editorial board and editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Yours faithfully,

Jana Koprlová

Trnava, Slovakia, June 30th, 2018

Проблемы признания научного открытия объектом права интеллектуальной собственности

Problems of Recognition of Scientific Discovery as Object of Intellectual Property

Андрей Алексеевич Богустов
[Andrey Alekseyevich Bogustov]

Abstract: *The paper analyses the problems which prevent the recognition of the scientific discoveries as the legitimate objects of intellectual property. The subjects of the research are the definition and characteristics of the scientific discovery in the international legislation, the Commonwealth of Independent States legislation and the legislation of the other selected countries. Comparative and historical methodologies in the legal science are the main research methods applied in this research. The research conducted in the paper leads to the following conclusions: Firstly, the impossibility of providing the clear definition of the “scientific discovery” is a serious problem which prevents the recognition of the scientific discovery as the object of intellectual property. Secondly, the limited nature of the subjective rights of the author (most of all, the lack of the exclusive authorship rights) leads to the exclusion of the scientific discovery from the legitimate objects of the intellectual property rights. Thirdly, the suggested procedure for the registration of the rights for the scientific discoveries may lead to the collisions with the mechanisms of granting protection for the other objects of the intellectual property law (for example inventions).*

Key Words: *Civil Law; Author; Copyright; Intellectual Property; Object of Intellectual Property; Invention; Model Legislation; Property Rights; Scientific Discovery; the Commonwealth of Independent States.*

Аннотация: *Статья посвящена анализу проблем, препятствующих признанию научных открытий объектами интеллектуальной собственности. Предмет исследования – понятие и признаки научного открытия в актах международного права, в модельном законодательстве Содружества Независимых Государств и в праве отдельных государств. Основными методами исследования являются сравнительно-правовой метод и историко-правовой метод. Проведенное в статье исследование приводит к следующим выводам: Во-первых,*

серьезной проблемой препятствующей признанию научного открытия объектом интеллектуальной собственности является невозможность его четкого определения для целей правовой охраны. Во-вторых, ограниченный характер субъективных прав автора, и в первую очередь отсутствие у него исключительных прав, фактически выводит научное открытие из числа объектов права интеллектуальной собственности. В-третьих, предлагаемый порядок регистрации прав на научные открытия может повлечь возникновение коллизий с механизмами предоставления охраны иным объектам права интеллектуальной собственности (например изобретениям).

Ключевые слова: Гражданское право; автор; авторское право; интеллектуальная собственность; объект интеллектуальной собственности; изобретение; модельное законодательство; имущественные права; научное открытие; Содружество Независимых Государств.

Введение

Развитие социально-экономических отношений в последние десятилетия характеризуется увеличением значения интеллектуальной собственности в жизни общества. Например, Преамбула (iii) «Всемирной декларации по интеллектуальной собственности», исходя из понимания того, что в двадцать первом веке мир станет свидетелем ускоренной интеграции экономики различных стран и развития общества, основанного на знаниях, провозглашает, что «в таких условиях интеллектуальная собственность будет играть большую роль в жизнедеятельности человека, чем когда-либо раньше за всю его историю».¹

Но развитие правового регулирования отношений интеллектуальной собственности нельзя представлять в виде простого накопления законодательного материала либо механического увеличения количества охраняемых объектов. В равной степени оно предполагает возможность отказа от институтов, необходимость защиты которых не получила практического подтверждения. Примером этому

¹ World Intellectual Property Declaration [2000-06-26] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=646 [in the Russian original Всемирная декларация по интеллектуальной собственности [2000-06-26] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=646].

служат проблемы гражданско-правового регулирования отношений возникающих по поводу научных открытий.

Признание научных открытий объектами права интеллектуальной собственности традиционно объясняется необходимостью решения важных практических задач. Из Преамбулы к Женевскому договору о международной регистрации научных открытий² следует, что его подписание вызвано желанием способствовать прогрессу науки посредством стимулирования авторов научных открытий, информации о новых научных открытиях на пользу научной общности и всего мира, облегчения доступа к научной информации.

Важность предоставления охраны научным открытиям подчеркивается и рядом представителей юридической науки. Советская правовая доктрина исходила из того, что такая охрана «направлена на защиту приоритета страны в области открытий перед другими странами мира, на защиту прав авторов открытий».³ А современные авторы отмечают, что она «весьма полезна для поощрения творческой активности и является дополнительным стимулом в развитии науки и техники»,⁴ а научные открытия «являются результатом интеллектуального творческого труда, таланта, знаний, опыта конкретного человека или группы людей... В частности, речь идет о государственном признании заслуг авторов, обеспечения интересов тех научных учреждений, где работают авторы».⁵

Вопросы правовой охраны научных открытий рассматривались в ряде работ советского периода. На наш взгляд, следует упомянуть

² *Geneva Treaty on the International Recording of Scientific Discoveries* [1978-03-07] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=19925 [in the Russian original *Женевский договор о международной регистрации научных открытий* [1978-03-07] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=19925].

³ KRASAVCHIKOV, O. A. ed. *Soviet Civil Law: Volume 2*. Moscow: Vysshaya shkola, 1969, p. 452 [in the Russian original КРАСАВЧИКОВ, О. А. ред. *Советское гражданское право: Том 2*. Москва: Высшая школа, 1969, с. 452].

⁴ SERGEYEV, A. P. There Are No Objective Prerequisites for the Urgent Adoption of the Fourth Part of the Civil Code. *Patents and Licenses*. 2006, no. 5, p. 10. ISSN 2413-5631 [in the Russian original СЕРГЕЕВ, А. П. Объективных предпосылок для срочного принятия четвертой части ГК нет. *Патенты и лицензии*. 2006, № 5, с. 10. ISSN 2413-5631].

⁵ SHEVCHENKO, YA. M. ed. *Civil Law of Ukraine: Academic Course: Handbook: Volume 1: General Part*. Kyiv: In Yure, 2003, p. 446. ISBN 966-313-007-5 [in the Ukrainian original ШЕВЧЕНКО, Я. М. ред. *Цивільне право України: Академічний курс: Підруч. Том 1: Загальна частина*. Київ: Ін Юре, 2003, с. 446. ISBN 966-313-007-5].

труды М. М. Богуславского,⁶ Е. Л. Белиловского,⁷ Е. Н. Ефимова,⁸ И. А. Зенина,⁹ В. Я. Ионаса,¹⁰ В. И. Серебровского.¹¹ Научные открытия как объекты гражданских правоотношений исследовались и современными авторами. Этой проблематике посвятили свои работы Г. Андрощук,¹² И. Н. Балишина,¹³ М. А. Голофаева,¹⁴ Б. Леонтьев,¹⁵ Е. А. Салицкая,¹⁶ А. П. Сергеев¹⁷ и другие авторы.

⁶ BOGUSLAVSKY, M. M. *Questions of Copyright in International Relations: International Protection of Works of Literature and Science*. Moscow: Nauka, 1973. 336 p. [in the Russian original БОГУСЛАВСКИЙ, М. М. *Вопросы авторского права в международных отношениях: Международная охрана произведений литературы и науки*. Москва: Наука, 1973. 336 с.].

⁷ BELILOVSKY, E. L. *Problems of Protection of Scientific Results in the Soviet Author's Law, Inventor's Law and the Right to Discovery*. Moscow, 1968. 16 p. [in the Russian original БЕЛИЛОВСКИЙ, Е. Л. *Проблемы охраны научных результатов в советском авторском, изобретательском праве и праве на открытие*. Москва, 1968. 16 с.].

⁸ EFIMOV, E. N. *Scientific Discovery and Its Legal Protection*. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1970. 224 p. [in the Russian original ЕФИМОВ, Е. Н. *Научное открытие и его правовая охрана*. Москва: Юридическая литература, 1970. 224 с.]; и EFIMOV, E. N. *Legal Protection of Scientific Discoveries in the USSR*. Moscow: Znaniye, 1972. 48 p. [in the Russian original ЕФИМОВ, Е. Н. *Правовая охрана научных открытий в СССР*. Москва: Знание, 1972. 48 с.].

⁹ ZENIN, I. A. *Science and Technology in Civil Law*. Moscow: Publishing House MGU, 1977. 208 p. [in the Russian original ЗЕНИН, И. А. *Наука и техника в гражданском праве*. Москва: Издательство МГУ, 1977. 208 с.].

¹⁰ IONAS, V. Ya. *Works of Creativity in Civil Law*. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1972. 168 p. [in the Russian original ИОНАС, В. Я. *Произведения творчества в гражданском праве*. Москва: Юридическая литература, 1972. 168 с.].

¹¹ SEREBROVSKY, V. I. *Legal Protection of Scientific Discoveries in the USSR*. Moscow: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1960. 72 p. [in the Russian original СЕРЕБРОВСКИЙ, В. И. *Правовая охрана научных открытий в СССР*. Москва: Издательство АН СССР, 1960. 72 с.].

¹² ANDROSHCHUK, G. Scientific Discoveries: The Role and Importance in the Innovation Economy. *Intellectual Property: Industrial Property*. 2014, no. 2, pp. 32-41. ISSN 0201-7067 [in the Russian original АНДРОЩУК, Г. Научные открытия: роль и значение в инновационной экономике. *Интеллектуальная собственность: Промышленная собственность*. 2014, № 2, с. 32-41. ISSN 0201-7067].

¹³ BALISHINA, I. N. *Legal Regulation of Relations Related to Scientific Discoveries in the Russian Federation*. Moscow, 2007. 32 p. [in the Russian original БАЛИШИНА, И. Н. *Правовое регулирование отношений, связанных с научными открытиями в Российской Федерации*. Москва, 2007. 32 с.].

¹⁴ GOLOFAEVA, M. A. The Deposition of Scientific Discoveries: A Historical Review. *Intellectual Property Rights*. 2011, no. 2, pp. 20-21. ISSN 2072-4322 [in the Russian original ГОЛОФАЕВА, М. А. *Депонирование научных открытий: исторический обзор. Право интеллектуальной собственности*. 2011, № 2, с. 20-21. ISSN 2072-4322].

¹⁵ LEONTIEV, B. Identification of Scientific Discoveries. *Intellectual Property: Industrial Property*. 2013, no. 12, pp. 16-24. ISSN 0201-7067 [in the Russian original ЛЕОНТЬЕВ, Б.

Не умаляя значения упомянутых выше трудов, следует обратить внимание на то, что они, признавая целесообразность признания научных открытий объектами права интеллектуальной собственности, практически не рассматривают возникающие в результате этого серьезные противоречия.

Целью статьи выступает сравнительно-правовое и историко-правовое исследование проблем, возникающих в связи с признанием научного открытия объектом права интеллектуальной собственности.

Источники правового регулирования отношений связанных с охраной научных открытий

Объем нормативного материала, призванного урегулировать отношения, возникающие по поводу научных открытий, весьма не велик. Это в равной степени свойственно как источникам международного, так и национального права. Например, из анализа статьи 2 (viii) Конвенции учреждающей всемирную организацию интеллектуальной собственности¹⁸ следует, что понятие «интеллектуальная собственность» охватывает и права, относящиеся к научным открытиям. Помимо этого, в 1978 году был принят так и не вступивший в силу до настоящего времени Женевский договор о международной регистрации научных открытий, который, как следует из названия, стремился к созданию системы международной регистрации научных открытий, но не определял субъективных прав, связанных с данными объектами.

Идентификация научных открытий. *Интеллектуальная собственность: Промышленная собственность*. 2013, № 12, с. 16-24. ISSN 0201-7067].

¹⁶ SALITSKAYA, E. A. Scientific Discovery as an Object of Legal Protection. *Herald of Civil Law*. 2015, no. 4, pp. 54-82. ISSN 1992-2043 [in the Russian original САЛИЦКАЯ, Е. А. Научное открытие как объект правовой охраны. *Вестник гражданского права*. 2015, № 4, с. 54-82. ISSN 1992-2043].

¹⁷ SERGEYEV, A. P. *Legal Protection of Non-traditional Objects of Intellectual Property in the Russian Federation*. St. Petersburg: Publishing House StPbGU, 1996. 118 p. ISBN 5-288-01624-0 [in the Russian original СЕРГЕЕВ, А. П. *Правовая охрана нетрадиционных объектов интеллектуальной собственности в Российской Федерации*. Санкт-Петербург: Издательство СПбГУ, 1996. 118 с. ISBN 5-288-01624-0].

¹⁸ *Convention Establishing the World Intellectual Property Organization* [1967-07-14] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.wipo.int/treaties/ru/text.jsp?file_id=283807 [in the Russian original *Конвенция учреждающая Всемирную Организацию Интеллектуальной Собственности* [1967-07-14] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.wipo.int/treaties/ru/text.jsp?file_id=283807].

Столь же малочисленны положения национального законодательства по данному вопросу. В советском гражданском праве научным открытиям был посвящен раздел V (статьи 107 – 109) Основ гражданского законодательства Союза и союзных республик 1961 года.¹⁹ На подзаконном уровне отношения, связанные с научными открытиями, были урегулированы Положением об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях, утвержденным постановлением Совета Министров Союза Советских Социалистических Республик в 1973 году²⁰ (далее – *Положение 1973 года*). Регулирование данной группы отношений являлось компетенцией Союза Советских Социалистических Республик, поэтому нормы раздела V Основ были перенесены в Гражданский кодекс союзных республик «без каких-либо изменений».²¹ Примером этому могли служить статьи 512 – 514 Гражданского кодекса Белорусской Советской Социалистической Республики 1964 года.²²

Трансформация гражданского права (в том числе и положений об интеллектуальной собственности), вызванная изменениями в социально-экономической жизни общества после распада Союза Советских Социалистических Республик, не привела к усилению внимания законодателя к регулированию отношений, связанных с научными открытиями. Исключение составляют попытки разработки модельного законодательства для государств – участников Содружества Независимых Государств в данной области. Однако ни Модельный кодекс интеллектуальной собственности (далее – *Мо-*

¹⁹ *Fundamental Principles of Civil Legislation of the USSR and the Union Republics*. Supreme Council of the USSR, 1961, No. 50, p. 525 [in the Russian original *Основы гражданского законодательства Союза и союзных республик*. Ведомости Верховного Совета СССР, 1961, № 50, ст. 525].

²⁰ *Regulations on Discoveries, Inventions and Rationalization Proposals*. Council of Ministers of the USSR, 1973, No. 19, p. 109 [in the Russian original *Положение об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях*. Собрание постановлений Правительства СССР, 1973, № 19, ст. 109].

²¹ CHIGIR, V. F. ed. *Scientific and Practical Commentary on the Civil Code of the Byelorussian SSR*. Minsk: Belarus, 1991, p. 475. ISBN 5-338-00413-5 [in the Russian original ЧИГИР, В. Ф. ред. *Научно-практический комментарий к Гражданскому кодексу Белорусской ССР*. Минск: Беларусь, 1991, с. 475. ISBN 5-338-00413-5].

²² *Civil Code of the Byelorussian SSR*. Supreme Council of the Byelorussian SSR, 1964, No. 17, p. 183 [in the Russian original *Гражданский кодекс Белорусской ССР*. СЗ БССР, 1964, № 17, ст. 183].

дельный кодекс),²³ ни Модельный закон об охране прав на научные открытия (далее – *Модельный закон*)²⁴ не оказали какого-либо влияния на национальное гражданское право государств бывшего Союза Советских Социалистических Республик. Единственной страной постсоветского пространства, сохранившей в национальном законодательстве положения об охране научных открытий, является Украина (статьи 457 – 458 Гражданского кодекса Украины).²⁵ Но и в этом случае признается, что содержание права на научные открытия «является крайне ограниченным».²⁶

Столь очевидное несоответствие между провозглашаемыми целями охраны и небольшим объемом нормативных предписаний, посвященных научным открытиям, на наш взгляд, может быть объяснено тем, что признание их объектами интеллектуальной собственности порождает ряд проблем теоретического и практического характера, нивелирующих ценность данного института. Например, еще в 1991 году Президиум Академии наук Союза Советских Социалистических Республик признал сохранение государственной регистрации научных открытий нецелесообразным (решение от 14 мая 1991 года № 156).²⁷

Проблема определения научного открытия как объекта правовой охраны

К числу проблем можно отнести сложность определения научного открытия как объекта правовой охраны. Упомянутые нами акты

²³ *Model Code of Intellectual Property*. Information Bulletin, 2010, No. 47, p. 133 [in the Russian original *Модельный кодекс интеллектуальной собственности*. Информационный бюллетень, 2010, № 47, с. 133].

²⁴ *Model Law on the Protection of the Rights to Scientific Discoveries*. Information Bulletin, 2010, No. 47, p. 205 [in the Russian original *Модельный закон об охране прав на научные открытия*. Информационный бюллетень, 2010, № 47, с. 205].

²⁵ *Civil Code of Ukraine*. Supreme Council of Ukraine, 2003, No. 40-44, p. 356 [in the Ukrainian original *Цивільний кодекс України*. Відомості Верховної Ради України, 2003, № 40-44, ст. 356].

²⁶ SHEVCHENKO, YA. M. ed. *Civil Law of Ukraine: Academic Course: Handbook: Volume 1: General Part*. Kyiv: In Yure, 2003. 520 p. ISBN 966-313-007-5 [in the Ukrainian original ШЕВЧЕНКО, Я. М. ред. *Цивільне право України: Академічний курс: Підруч: Том 1: Загальна частина*. Київ: Ін Юре, 2003. 520 с. ISBN 966-313-007-5].

²⁷ BLIZNETS, I. A. ed. *Intellectual Property Law: Textbook*. Moscow: Prospekt, 2010, p. 599. ISBN 978-5-392-01106-3 [in the Russian original БЛИЗНЕЦ, И. А. ред. *Право интеллектуальной собственности: учебник*. Москва: Проспект, 2010, с. 599. ISBN 978-5-392-01106-3].

содержат максимально широкое определение данного понятия. Так, в соответствии со статьей 1.1 Женевского договора 1978 года, научное открытие означает «установление явлений, свойств или законов материального мира, ранее не установленных и доступных проверке». В свою очередь в статье 1 Модельного закона, статье 49 Модельного кодекса, статье 457 Гражданского кодекса Украины научное открытие определяется как установление неизвестных ранее, но объективно существующих закономерностей, свойств и явлений материального мира, вносящее коренные изменения в уровень научного познания. Указанная дефиниция практически дословно воспроизводит пункт 2 Положения 1973 года, что позволяет сделать вывод о серьезном влиянии советского законодательства на современные попытки урегулирования отношений в данной сфере.

Применение настолько широкого определения приводит к тому, что «понимание категории открытия требует наличия специальных знаний. Так, в Государственный реестр открытий Союза Советских Социалистических Республик были внесены такие открытия, как открытие явлений вулканической деятельности на Луне, открытие закономерностей кристаллизации (синтеза) алмазов из углерода. Это мало что говорит юристу, который не имеет специальных знаний».²⁸ В связи с этим предпринимаются попытки уточнить определение научного открытия путем дифференциации их на охраняемые и не охраняемые научные открытия. Подобный подход использовался в части 2 пункт 10 Положения 1973 года, а затем воспринят пункт 3 статьи 10 Модельного закона. Так, не подлежат охране открытия географические, археологические, палеонтологические, полезных ископаемых и в области общественных наук. На наш взгляд, несмотря на кажущуюся простоту применения подобной классификации, она лишь затрудняет определение содержания понятия «научное открытие».

Во-первых, современное право исходит из того, что научная деятельность является по своей природе единой. Это «творческая деятельность, направленная на получение новых знаний о природе, обществе, человеке и на использование этих знаний для поиска и актуализации новых способов их применения» (статья 1 Модель-

²⁸ ROTAN, V. G. ed. *Scientific and Practical Commentary on the Civil Law of Ukraine: Volume 1*. Kharkiv: Factor, 2010, p. 549. ISBN 978-966-180-039-6 [in the Ukrainian original РОТАНЬ, В. Г. ред. *Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: Том 1*. Харків: Фактор, 2010, с. 549. ISBN 978-966-180-039-6].

ного закона «О научной и научно-технической деятельности»²⁹ Следовательно, можно сделать вывод, что процесс получения и использования новых знаний подчиняется общим правовым предписаниям независимо от конкретной области познания. Единым правилам подчиняется и порядок осуществления такой деятельности. Так, научная работа – это «исследование с целью получения научного результата» (статья 1 Модельного закона «О научной и научно-технической деятельности»). Кроме того, субъекты подобной деятельности подчинены общему правовому режиму независимо от сферы осуществления научных изысканий. Субъекты такой деятельности подчиняются единому правовому режиму независимо от сферы осуществления научных изысканий. Например, ученым является физическое лицо «имеющее ученую степень и (или) научное звание, осуществляющее профессиональную научную или научно-техническую деятельность с целью проведения научных исследований и опытно-экспериментальных разработок, получивший признанные научным сообществом научные и (или) научно-технические результаты в определенной области знаний, науки и техники» (статья 1 Модельного закона «О статусе ученого и научного работника»³⁰).

Из сказанного выше логично предположить, что единая по своей правовой природе деятельность, осуществляемая субъектами с единым правовым статусом, не может приводить к возникновению результатов наделенных различным правовым режимом. Следовательно, классификация открытий на охраняемые и неохраняемые не соответствует современным принципам регулирования научной деятельности.

Во-вторых, закрепление подобной классификации не соответствует тенденциям развития современной науки. В литературе высказывается справедливое мнение, что в ней «все большее место занимают сложные, исторически развивающиеся системы, включающие человека. К ним относятся объекты современных биотехнологий, в первую очередь генной инженерии, медико-биологические

²⁹ *Model Law on Scientific and Technical Activity*. Information Bulletin, 2009, No. 43, p. 359 [in the Russian original *Модельный закон о научной и научно-технической деятельности*. Информационный бюллетень, 2009, № 43, с. 359].

³⁰ *Model Law on the Status of Scientist and Researcher*. Information Bulletin, 2009, No. 43, p. 337 [in the Russian original *Модельный закон о статусе ученого и научного работника*. Информационный бюллетень, 2009, № 43, с. 337].

объекты, крупные экосистемы и биосфера в целом, человеко-машинные системы, включая системы искусственного интеллекта, социальные объекты и так далее. Методология исследования таких объектов сближает естественно-научное и гуманитарное познание, составляя основу для их глубокой интеграции».³¹ Из этого можно сделать вывод, что многие открытия совершаются на стыке наук, носят междисциплинарный характер. В этих условиях сложно, а иногда и практически невозможно разграничивать охраняемые и не охраняемые научные открытия.

В-третьих, критерии, лежащие в основе рассматриваемой классификации, не имеют объективного характера. Поскольку неохраняемыми являются открытия в ряде естественных наук, то основанием не может служить деление наук на естественные и гуманитарные. Кроме того, можно сделать вывод, что таким признаком не выступает и экономический эффект от возможного практического использования открытия (например, как указывалось ранее, не охраняются открытия полезных ископаемых).

Проблема определения объема прав автора научного открытия

Следующей проблемой препятствующей повсеместному признанию научного открытия объектом интеллектуальной собственности является ограниченный характер субъективных прав его автора.

К их числу относится правомочие автора присвоить ему свое имя или специальное название (пункт 1 статьи 50 Модельного кодекса, пункт 1 статьи 458 Гражданского кодекса Украины). Советское законодательство исходило из того, что автор имеет право требовать признания его авторства и приоритета в открытии (часть 1 статьи 107 Основы гражданского законодательства 1961 года).

Модельный закон (пункт 1 статьи 27) закрепляет, что автору принадлежит право на признание его автором научного открытия, препятствовать любому посягательству на права на научное открытие, способному нанести ущерб чести или репутации автора научного открытия, на присвоение научному открытию имени автора (соавторов), требовать указания своего имени в связи с использованием научного открытия, если это практически возможно, требо-

³¹ FROLOV, I. T. ed. *Philosophical Dictionary*. Moscow: Respublika, 2001, p. 354. ISBN 5-250-02742-3 [in the Russian original ФРОЛОВ, И. Т. ред. *Философский словарь*. Москва: Республика, 2001, с. 354. ISBN 5-250-02742-3].

вать неразглашения его имени как автора и неупоминания его в публикациях.

Следовательно, автору научного открытия могут принадлежать только неимущественные права. Мнение о том, что использование открытия допускается без согласия автора и без выплаты ему какого-либо вознаграждения высказывалось в работах советского периода³² и разделяется современными исследователями.³³ Подобный подход вполне обоснован, поскольку в противном случае интересы автора научного открытия вошли бы в серьезное противоречие с интересами общества, стремящегося к научно-техническому прогрессу и экономическому развитию. В этой связи вызывает сомнение целесообразность наделения автора правом на участие в подготовке к использованию научного открытия – в проведении фундаментальных и прикладных исследований, исследовательско-конструкторских и других работ (пункт 4 статьи 27 Модельного закона). В этом случае возможный конфликт интересов автора и лиц, осуществляющих подготовку открытия к использованию (например, научная конкуренция, разные точки зрения на ход и целесообразность проведения дальнейших исследований, перспективы и последствия практического применения открытия и тому подобное) может препятствовать научно-техническому прогрессу и развитию общества.

То есть, исключительные права, в состав которых «входят право использования и право распоряжения этим использованием»,³⁴ у автора открытия отсутствуют. На наш взгляд, можно согласиться

³² KRASAVCHIKOV, O. A. ed. *Soviet Civil Law: Volume 2*. Moscow: Vysshaya shkola, 1969, p. 464 [in the Russian original КРАСАВЧИКОВ, О. А. ред. *Советское гражданское право: Том 2*. Москва: Высшая школа, 1969, с. 464]; и CHIGIR, V. F. ed. *Scientific and Practical Commentary on the Civil Code of the Byelorussian SSR*. Minsk: Belarus, 1991, p. 478. ISBN 5-338-00413-5 [in the Russian original ЧИГИР, В. Ф. ред. *Научно-практический комментарий к Гражданскому кодексу Белорусской ССР*. Минск: Беларусь, 1991, с. 478. ISBN 5-338-00413-5].

³³ SHEVCHENKO, YA. M. ed. *Civil Law of Ukraine: Academic Course: Handbook: Volume 1: General Part*. Kyiv: In Yure, 2003, p. 446. ISBN 966-313-007-5 [in the Ukrainian original ШЕВЧЕНКО, Я. М. ред. *Цивільне право України: Академічний курс: Підруч: Том 1: Загальна частина*. Київ: Ін Юре, 2003, с. 446. ISBN 966-313-007-5].

³⁴ DOZORTSEV, V. A. *Intellectual Rights: The Concept; System; Tasks of Codification: Collection of Articles*. Moscow: Statut, 2003, p. 48. ISBN 5-8354-0168-X [in the Russian original ДОЗОРЦЕВ, В. А. *Интеллектуальные права: Понятие; Система; Задачи кодификации: Сборник статей*. Москва: Статут, 2003, с. 48. ISBN 5-8354-0168-X].

с наиболее распространенной точкой зрения,³⁵ что исключительный характер является отличительной особенностью прав интеллектуальной собственности. Из этого следует, что отсутствие у автора исключительных прав влечет невозможность признания научного открытия объектом интеллектуальной собственности.

Из анализа пункта 3 статьи 27 Модельного закона следует, что в качестве компенсации за отсутствие исключительных прав за автором признается право на получение материального вознаграждения, которое должно выплачиваться ему за счет средств государственного бюджета при выдаче диплома на научное открытие. Данное правило корреспондирует к пунктам 108 – 109 Положения 1973 года. Подобный механизм нельзя признать в современных условиях удовлетворительным, поскольку выплата вознаграждения, независимо от экономического эффекта и практической значимости применения открытия, может привести к необоснованному увеличению расходов государственного бюджета. Стимулирование научного творчества подобным образом было бы аналогично активизации технического и художественного творчества путем возложения на государство обязанности выплаты вознаграждения за сам факт создания изобретения либо объекта авторского права.

Также нереализуемой на практике выглядит и такая мера стимулирования, как предоставления автору открытия с целью обеспечения условий для научной деятельности «дополнительной жилой площади в виде комнаты (кабинета) размером не более 20 м²» (пункт 2 статьи 36 Модельного закона). Это правило в свою очередь также корреспондирует к законодательству Союза Советских Социалистических Республик (пункт 141 Положения 1973 года).

Проблема соотношения научного открытия и иными объектами права интеллектуальной собственности

Следующей важной проблемой, препятствующей предоставлению научным открытиям правовой охраны, является возможность возникновения коллизий с иными объектами права интеллектуальной собственности.

³⁵ ANUFRIEVA, L. P. *International Private Law: Volume 2: The Special Part*. Moscow: Beck, 2002, p. 426. ISBN 5-85639-338-4 [in the Russian original АНУФРИЕВА, Л. П. *Международное частное право: Том 2: Особенная часть*. Москва: Бек, 2002, с. 426. ISBN 5-85639-338-4].

В частности, существует вероятность конфликта правил об охране научных открытий и изобретений. Зачастую данные объекты могут иметь сходные характеристики. Еще в работах советского периода отмечалось, что открытие используется «через изобретения, оно предшествует изобретению, хотя нередко и изобретения являются толчком к открытиям».³⁶ То есть, возможны ситуации, когда один и тот же результат интеллектуальной деятельности может охраняться как в качестве изобретения, так и в качестве научного открытия.

В соответствии с пунктом 1 статьи 8 Модельного закона охрана научного открытия по общему правилу возникает на основании государственной регистрации. Но процесс подобной регистрации предполагает раскрытие сведений об открытии для широкой аудитории. Как следует из статьи 21 Модельного закона, после прохождения научной экспертизы, пришедшей к выводу относительно возможности признания заявленного объекта научным открытием, сведения об этом публикуются в официальном бюллетене. После такой публикации любое лицо может ознакомиться с материалами заявки в установленном порядке при условии оплаты соответствующего сбора.

Далее, как следует из статьи 25 Модельного закона, одновременно с государственной регистрацией прав на научное открытие, сведения об этом публикуются в официальном бюллетене. Не позднее трех месяцев с этой даты должна быть опубликована информация о дипломе, содержащая формулу и описание научного открытия, а также иллюстративный материал, на который имеются ссылки в описании научного открытия.

Подобный порядок регистрации прав на научные открытия препятствует в дальнейшем возможному получению охраны указанного объекта в качестве изобретения.

Это следует из того, что одним из условий предоставления изобретению патентной охраны является его новизна. Можно согласиться с высказываемым в литературе мнением, что изобретение является новым, если оно «не известно из уровня техники. Уровень техники, служащий критерием новизны изобретения, включает

³⁶ KRASAVCHIKOV, O. A. ed. *Soviet Civil Law: Volume 2*. Moscow: Vysshaya shkola, 1969, p. 463 [in the Russian original КРАСАВЧИКОВ, О. А. ред. *Советское гражданское право: Том 2*. Москва: Высшая школа, 1969, с. 463].

в себя любые сведения, ставшие общедоступными в мире до даты приоритета изобретения... Общедоступными при этом считаются сведения, содержащиеся в источнике информации, с которым любое лицо может ознакомиться либо о содержании, которого ему может быть законным путем сообщено».³⁷ При этом раскрытие сущности технического решения, которое делает его частью информации об известном уровне техники, может проходить в том числе «путем описания технического решения, который должен быть опубликован (такое раскрытие сущности связано с понятием “публикация”)».³⁸

Следовательно, регистрация права на результат интеллектуальной деятельности в качестве научного открытия предполагает раскрытие его сущности путем публикации, что лишает этот результат признака новизны для целей патентной охраны.

Выводы

Проведенное в настоящей работе исследование позволяет сделать ряд выводов.

Во-первых, серьезной проблемой, препятствующей признанию научного открытия объектом интеллектуальной собственности, является невозможность его четкого определения для целей правовой охраны. С одной стороны это понятие является слишком широким, а с другой – закрепление деления открытий на охраняемые и неохраняемые противоречит современным тенденциям развития науки и правового регулирования научной деятельности.

Во-вторых, ограниченный характер субъективных прав автора, и в первую очередь отсутствие у него исключительных прав, фактически выводит научное открытие из числа объектов права интеллектуальной собственности.

³⁷ KORSHUNOV, N. M. ed. *Patent Law: Textbook*. Moscow: Zakon i pravo; Yuniti-Dana, 2011, p. 25. ISBN 978-5-238-02211-6 [in the Russian original КОРШУНОВ, Н. М. ред. *Патентное право: учебное пособие*. Москва: Закон и право; Юнити-Дана, 2011, с. 25. ISBN 978-5-238-02211-6].

³⁸ *Background Reading Material on Intellectual Property: Part 1: Chapter 1 – 7*. Novosibirsk: Nauka, 1993, p. 74. ISBN 5-02-030407-7 [in the Russian original *Интеллектуальная собственность: Основные материалы: Часть 1: Глава 1 – 7*. Новосибирск: Наука, 1993, с. 74. ISBN 5-02-030407-7].

В-третьих, предлагаемый порядок регистрации прав на научные открытия может повлечь возникновение коллизий с механизмами предоставления охраны иным объектам права интеллектуальной собственности (например изобретениям). Регистрация права на результат интеллектуальной деятельности в качестве научного открытия предполагает раскрытие его сущности путем публикации, что лишает этот результат признака новизны для целей патентной охраны.

Библиографический список [References]

- ANDROSCHUK, G. Scientific Discoveries: The Role and Importance in the Innovation Economy. *Intellectual Property: Industrial Property*. 2014, no. 2, pp. 32-41. ISSN 0201-7067 [in the Russian original АНДРОЩУК, Г. Научные открытия: роль и значение в инновационной экономике. *Интеллектуальная собственность: Промышленная собственность*. 2014, № 2, с. 32-41. ISSN 0201-7067].
- ANUFRIEVA, L. P. *International Private Law: Volume 2: The Special Part*. Moscow: Beck, 2002. 656 p. ISBN 5-85639-338-4 [in the Russian original АНУФРИЕВА, Л. П. *Международное частное право: Том 2: Особенная часть*. Москва: Бек, 2002. 656 с. ISBN 5-85639-338-4].
- Background Reading Material on Intellectual Property: Part 1: Chapter 1 – 7*. Novosibirsk: Nauka, 1993. 189 p. ISBN 5-02-030407-7 [in the Russian original *Интеллектуальная собственность: Основные материалы: Часть 1: Глава 1 – 7*. Новосибирск: Наука, 1993. 189 с. ISBN 5-02-030407-7].
- BALISHINA, I. N. *Legal Regulation of Relations Related to Scientific Discoveries in the Russian Federation*. Moscow, 2007. 32 p. [in the Russian original БАЛИШИНА, И. Н. *Правовое регулирование отношений, связанных с научными открытиями в Российской Федерации*. Москва, 2007. 32 с.].
- BELILOVSKY, E. L. *Problems of Protection of Scientific Results in the Soviet Author's Law, Inventor's Law and the Right to Discovery*. Moscow, 1968. 16 p. [in the Russian original БЕЛИЛОВСКИЙ, Е. Л. *Проблемы охраны научных результатов в советском авторском, изобретательском праве и праве на открытие*. Москва, 1968. 16 с.].
- BLIZNETS, I. A. ed. *Intellectual Property Law: Textbook*. Moscow: Prospekt, 2010. 948 p. ISBN 978-5-392-01106-3 [in the Russian original

- БЛИЗНЕЦ, И. А. ред. *Право интеллектуальной собственности: учебник*. Москва: Проспект, 2010. 948 с. ISBN 978-5-392-01106-3].
- BOGUSLAVSKY, M. M. *Questions of Copyright in International Relations: International Protection of Works of Literature and Science*. Moscow: Nauka, 1973. 336 p. [in the Russian original БОГУСЛАВСКИЙ, М. М. *Вопросы авторского права в международных отношениях: Международная охрана произведений литературы и науки*. Москва: Наука, 1973. 336 с.].
- CHIGIR, V. F. ed. *Scientific and Practical Commentary on the Civil Code of the Byelorussian SSR*. Minsk: Belarus, 1991. 528 p. ISBN 5-338-00413-5 [in the Russian original ЧИГИР, В. Ф. ред. *Научно-практический комментарий к Гражданскому кодексу Белорусской ССР*. Минск: Беларусь, 1991. 528 с. ISBN 5-338-00413-5].
- Civil Code of the Byelorussian SSR*. Supreme Council of the Byelorussian SSR, 1964, No. 17, p. 183 [in the Russian original *Гражданский кодекс Белорусской ССР*. СЗ БССР, 1964, № 17, ст. 183].
- Civil Code of Ukraine*. Supreme Council of Ukraine, 2003, No. 40-44, p. 356 [in the Ukrainian original *Цивільний кодекс України*. Відомості Верховної Ради України, 2003, № 40-44, ст. 356].
- Convention Establishing the World Intellectual Property Organization* [1967-07-14] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.wipo.int/treaties/ru/text.jsp?file_id=283807 [in the Russian original *Конвенция учреждающая Всемирную Организацию Интеллектуальной Собственности* [1967-07-14] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.wipo.int/treaties/ru/text.jsp?file_id=283807].
- DOZORTSEV, V. A. *Intellectual Rights: The Concept; System; Tasks of Codification: Collection of Articles*. Moscow: Statut, 2003. 416 p. ISBN 5-8354-0168-X [in the Russian original ДОЗОРЦЕВ, В. А. *Интеллектуальные права: Понятие; Система; Задачи кодификации: Сборник статей*. Москва: Статут, 2003. 416 с. ISBN 5-8354-0168-X].
- EFIMOV, E. N. *Legal Protection of Scientific Discoveries in the USSR*. Moscow: Znaniye, 1972. 48 p. [in the Russian original ЕФИМОВ, Е. Н. *Правовая охрана научных открытий в СССР*. Москва: Знание, 1972. 48 с.].

- EFIMOV, E. N. *Scientific Discovery and Its Legal Protection*. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1970. 224 p. [in the Russian original ЕФИМОВ, Е. Н. *Научное открытие и его правовая охрана*. Москва: Юридическая литература, 1970. 224 с.].
- FROLOV, I. T. ed. *Philosophical Dictionary*. Moscow: Respublika, 2001. 719 p. ISBN 5-250-02742-3 [in the Russian original ФРОЛОВ, И. Т. ред. *Философский словарь*. Москва: Республика, 2001. 719 с. ISBN 5-250-02742-3].
- Fundamental Principles of Civil Legislation of the USSR and the Union Republics*. Supreme Council of the USSR, 1961, No. 50, p. 525 [in the Russian original *Основы гражданского законодательства Союза и союзных республик*. Ведомости Верховного Совета СССР, 1961, № 50, ст. 525].
- Geneva Treaty on the International Recording of Scientific Discoveries* [1978-03-07] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=19925 [in the Russian original *Женевский договор о международной регистрации научных открытий* [1978-03-07] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=19925].
- GOLOFAEVA, M. A. The Deposition of Scientific Discoveries: A Historical Review. *Intellectual Property Rights*. 2011, no. 2, pp. 20-21. ISSN 2072-4322 [in the Russian original ГОЛОФАЕВА, М. А. Депонирование научных открытий: исторический обзор. *Право интеллектуальной собственности*. 2011, № 2, с. 20-21. ISSN 2072-4322].
- IONAS, V. Ya. *Works of Creativity in Civil Law*. Moscow: Yuridicheskaya literatura, 1972. 168 p. [in the Russian original ИОНАС, В. Я. *Произведения творчества в гражданском праве*. Москва: Юридическая литература, 1972. 168 с.].
- KORSHUNOV, N. M. ed. *Patent Law: Textbook*. Moscow: Zakon i pravo; Yuniti-Dana, 2011. 160 p. ISBN 978-5-238-02211-6 [in the Russian original КОРШУНОВ, Н. М. ред. *Патентное право: учебное пособие*. Москва: Закон и право; Юнити-Дана, 2011. 160 с. ISBN 978-5-238-02211-6].
- KRASAVCHIKOV, O. A. ed. *Soviet Civil Law: Volume 2*. Moscow: Vysshaya shkola, 1969. 528 p. [in the Russian original КРАСАВЧИКОВ, О. А. ред. *Советское гражданское право: Том 2*. Москва: Высшая школа, 1969. 528 с.].

- LEONTIEV, B. Identification of Scientific Discoveries. *Intellectual Property: Industrial Property*. 2013, no. 12, pp. 16-24. ISSN 0201-7067 [in the Russian original ЛЕОНТЬЕВ, Б. Идентификация научных открытий. *Интеллектуальная собственность: Промышленная собственность*. 2013, № 12, с. 16-24. ISSN 0201-7067].
- Model Code of Intellectual Property*. Information Bulletin, 2010, No. 47, p. 133 [in the Russian original *Модельный кодекс интеллектуальной собственности*. Информационный бюллетень, 2010, № 47, с. 133].
- Model Law on Scientific and Technical Activity*. Information Bulletin, 2009, No. 43, p. 359 [in the Russian original *Модельный закон о научной и научно-технической деятельности*. Информационный бюллетень, 2009, № 43, с. 359].
- Model Law on the Protection of the Rights to Scientific Discoveries*. Information Bulletin, 2010, No. 47, p. 205 [in the Russian original *Модельный закон об охране прав на научные открытия*. Информационный бюллетень, 2010, № 47, с. 205].
- Model Law on the Status of Scientist and Researcher*. Information Bulletin, 2009, No. 43, p. 337 [in the Russian original *Модельный закон о статусе ученого и научного работника*. Информационный бюллетень, 2009, № 43, с. 337].
- Regulations on Discoveries, Inventions and Rationalization Proposals*. Council of Ministers of the USSR, 1973, No. 19, p. 109 [in the Russian original *Положение об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях*. Собрание постановлений Правительства СССР, 1973, № 19, ст. 109].
- ROTAN, V. G. ed. *Scientific and Practical Commentary on the Civil Law of Ukraine: Volume 1*. Kharkiv: Factor, 2010. 800 p. ISBN 978-966-180-039-6 [in the Ukrainian original РОТАНЬ, В. Г. ред. *Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: Том 1*. Харків: Фактор, 2010. 800 с. ISBN 978-966-180-039-6].
- SALITSKAYA, E. A. Scientific Discovery as an Object of Legal Protection. *Herald of Civil Law*. 2015, no. 4, pp. 54-82. ISSN 1992-2043 [in the Russian original САЛИЦКАЯ, Е. А. Научное открытие как объект правовой охраны. *Вестник гражданского права*. 2015, № 4, с. 54-82. ISSN 1992-2043].

- SEREBROVSKY, V. I. *Legal Protection of Scientific Discoveries in the USSR*. Moscow: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 1960. 72 p. [in the Russian original СЕРЕБРОВСКИЙ, В. И. *Правовая охрана научных открытий в СССР*. Москва: Издательство АН СССР, 1960. 72 с.].
- SERGEYEV, A. P. *Legal Protection of Non-traditional Objects of Intellectual Property in the Russian Federation*. St. Petersburg: Publishing House StPbGU, 1996. 118 p. ISBN 5-288-01624-0 [in the Russian original СЕРГЕЕВ, А. П. *Правовая охрана нетрадиционных объектов интеллектуальной собственности в Российской Федерации*. Санкт-Петербург: Издательство СПбГУ, 1996. 118 с. ISBN 5-288-01624-0].
- SERGEYEV, A. P. There Are No Objective Prerequisites for the Urgent Adoption of the Fourth Part of the Civil Code. *Patents and Licenses*. 2006, no. 5, pp. 6-13. ISSN 2413-5631 [in the Russian original СЕРГЕЕВ, А. П. Объективных предпосылок для срочного принятия четвертой части ГК нет. *Патенты и лицензии*. 2006, № 5, с. 6-13. ISSN 2413-5631].
- SHEVCHENKO, YA. M. ed. *Civil Law of Ukraine: Academic Course: Handbook: Volume 1: General Part*. Kyiv: In Yure, 2003. 520 p. ISBN 966-313-007-5 [in the Ukrainian original ШЕВЧЕНКО, Я. М. ред. *Цивільне право України: Академічний курс: Підруч. Том 1: Загальна частина*. Київ: Ін Юре, 2003. 520 с. ISBN 966-313-007-5].
- World Intellectual Property Declaration* [2000-06-26] [online]. 2018 [cit. 2018-03-14]. Available at: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=646 [in the Russian original *Всемирная декларация по интеллектуальной собственности* [2000-06-26] [онлайн]. 2018 [цит. 2018-03-14]. Доступно на: http://www.conventions.ru/view_base.php?id=646].
- ZENIN, I. A. *Science and Technology in Civil Law*. Moscow: Publishing House MGU, 1977. 208 p. [in the Russian original ЗЕНИН, И. А. *Наука и техника в гражданском праве*. Москва: Издательство МГУ, 1977. 208 с.].

Assoc. prof. Andrey Alekseyevich Bogustov, PhD.

Faculty of Law
Yanka Kupala State University of Grodno

Dovatora Lane 3/1
230012 Grodno
Belarus
bogustow@mail.ru

Právo na stávkou ve světle poznatků Mezinárodní organizace práce¹

Right to Strike in Light of the International Labour Organization Recommendations

Martin Štefko

Abstract: *This paper deals with the right to strike and its fundamental challenges in the Czech labour law. There is only one statutory regulation of strikes (i.e. strikes during collective bargaining to conclude a collective agreement). Oddly enough, those employees who neglect said statutory regulation and strike on constitutional grounds to protect their economic and social freedoms enjoy wider room of manoeuvre. Even today, the strike law is full of vitality that is only to certain degree controlled by the law. The Czech legislator has been unable to pass a law on political and labour strikes in the last three decades. Legal barriers against violence and misconduct have been built up by the Czech courts. Although majority of them is in compliance with the Committee on Freedom of Association of the Governing Body of the International Labour Organization, there are still legal loopholes unsolved by neither national legislation nor the case-law.*

Key Words: *Labour Law; Strike; Strike Elections; Illegal Strike; Committee on Freedom of Association of the Governing Body of the International Labour Organization; the Czech Republic.*

Abstrakt: *Příspěvek pojednává o koncepčních problémech stávkového práva v České republice, kdy lepší ochranu mají, kupodivu, ti stávkující, kteří se nenechají svázat prostým právem (upravujícím pouze stávkou ve sporu o uzavření kolektivní smlouvy) a stávkují k ochraně svých hospodářských a sociálních práv. Stávkové právo tak i nadále zůstává do značné míry plně živelnosti, kterou se zákonodárci nepodařilo ani za téměř tři desetiletí významně omezit. Česká judikatura vytyčila stávkám jisté hranice, které jsou v drtivé většině případů akceptovatelné též z hlediska rozhodovací praxe Výboru pro svobodu sdružování Správní rady Mezinárodní organizace prá-*

¹ Tento příspěvek vznikl za podpory a v rámci grantového projektu Grantové agentury České republiky reg. č. 17-03398S „Mezinárodní organizace práce a její význam pro rozvoj sociálního práva v Evropě“. Autor děkuje za cenné podněty a konzultace poskytnuté k tomuto tématu ze strany odborníka Miloše Lacka z Právnické fakulty Trnavské univerzity.

ce. Přesto zůstává řada aplikačních problémů, které zákonodárcem ani judikaturou řešeny nejsou.

Klíčová slova: Pracovní právo; stávka; hlasování o stávce; nezákonná stávka; Výbor pro svobodu sdružování Správní rady Mezinárodní organizace práce; Česká republika.

Úvod

Stávka jako státem tolerované protiprávní jednání byla již od svého prvo počátku předmětem zvýšené pozornosti aplikační praxe (viz část *Vývoj práva na stávku*). Vždyť již samotný základní znak stávky – odpírání výkonu práce zaměstnavateli, a to ze strany pracujícího kolektivu,² nyní více než kdy jindy vzbuzuje obtížné aplikační otázky. Jednání, které by u jednotlivce bylo nesporně protiprávním, se masovostí následování ze strany spoluzaměstnanců překvapivě stává legálním. Totalitní státy zakazují stávky a sjednocují zástupce zaměstnanců, v moderním (sociálním) státě ovšem generální stávka příliš mocných odborových centrál může vést k fatálním následkům v případě, že by byla zcela ochromena funkčnost bezpečnostních či záchranných složek. Dlouhotrvající stávka pak může ekonomicky zničit nejednoho zaměstnavatele. Dalším paradoxem je, že stávkující zaměstnanci nechtějí, a ani často nemohou změnit zaměstnavatele. Masovost totiž v tomto ohledu působí proti nim, jelikož snižuje jejich úspěch na pracovním trhu v daném místě.

Přes uznání stávky též v českém ústavním právu (viz část *Koaliční svoboda*), trvá u nás i nadále situace, kdy lze stávkovat k ochraně hospodářských či sociálních práv bez podrobnější úpravy v Zákoně o kolektivním vyjednávání, a dlužno dodat, že takových stávek je většina (viz část *Stávka upravená Zákonem o kolektivním vyjednávání* a část *Stávka v rámci soudem dotvářeného práva*). S jistou nadsázkou lze dokonce říci, že ten, kdo nerespektuje zákon, má zde lepší postavení, stávkuje-li k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů. Zaměstnavatelé, ale též spoluzaměstnanci či spoluexistující odborové organizace neví, jaká mají práva, kdy lze již proti stávkujícím zasáhnout a jakým způsobem.³ Cílem příspěvku je nejen analyzovat dostupnou judikaturu českých soudů, ale také popsat a zhodnotit relevantní závěry učiněné Výborem pro svobodu

² Tak *Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky*, sp. zn. 31 Cdon 8/94.

³ Shodně WAGNEROVÁ, E. et al. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 602. ISBN 978-80-7357-750-6.

sdužování Správní rady Mezinárodní organizace práce (dále jen „Výbor pro svobodu sdužování“), neboť právě ony by mohli pomoci českým sociálním partnerům i vládě najít řešení akceptovatelné v českých lokálních podmínkách.

Vývoj práva na stávku

Se vzpourami otroků se lze setkat již v antických despociích; v této době však, pochopitelně, ještě neexistují další nezbytné prvky, jež teprve v jejich kombinaci lze nalézt u práva na stávku (organizovanou formu spojení pracovníků vedených cílem prosadit lepší hospodářské a sociální podmínky výkonu práce). Ve starověku se tak nelze setkat s organizovanými zástupci zaměstnanců, jak je známe dnes. Bratrstva vzájemné pomoci vznikají sice již v pozdním středověku, nicméně, v jejich případě zatím nešlo o skutečný stávkový boj, o snahu vyrovnat důsledky smluvní volnosti a politiky liberalismu.

Selské bouře v českých zemích, ale i jinde nachází reakci v bezprostředním nasazení armády. Po právní stránce utvářející se rakouský stát reaguje v českých zemích reformními robotními patenty z roku 1680, roku 1717 či roku 1738. Tyto patenty však dle dobového patrimoniálního názoru pouze obnovují narušený vztah, kdy vrchnost vyžaduje více práce či dávek, než by měla, neboť obsah smluv plynoucích z urbánních či obyčejových povinností není jasný.⁴ Nová právní úprava se sice snaží upravit stížnosti na vrchnost, poddanské advokáty, dozor krajských úřadů a tak dále, ale tyto reformy nedokáží překonat údajný smluvní původ vzniku poddanství a z něho plynoucí nezrušitelnost jinak než dohodou. Stát musí respektovat tento stav, neboť vznikl dobrovolně, a právě proto nemůže stát na jeho podstatě následně nic změnit. Dle dobových osvíceneckých představ stát nemůže měnit moc otcovskou, domácí ani vrchnostenskou, neboť ji nevytvořil. Nerovnost je nutná a odpovídá úloze jednotlivých lidí ve společnosti.

K propojení existence organizovaných útvarů zaměstnanců a jejich boje za lepší hospodářské a sociální podmínky dochází v českých zemích teprve v druhé polovině 19. století. V té době se již plně projevila industrializace výroby a nashromáždilo se na jednom místě mnoho dělníků s relativně stejnými mzdovými a pracovními podmínkami. Základem jejich námezdních poměrů byla římskoprávní služební smlouva.

⁴ Blíže viz KLABOUC, J. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1958, s. 241.

I když Prošincová ústava z roku 1867 zakotvila koaliční svobodu, k ústupu od trestněprávních postihů za prosazování hospodářských a sociálních zájmů zaměstnanců stávkou došlo až o 13 let později (zákonem č. 43/1870 ř. z.). Trestáno bylo pouze ohrožení veřejného klidu a pořádku. Zrušení zákazu koalic představovalo silný impuls pro sdružování zaměstnanců ve spolcích a následně i v odborových organizacích. Sdružování zaměstnanců vedlo k růstu jejich vyjednávací síly, a tím k relativizaci postavení ekonomicky nadřazeného zaměstnavatele. Téměř současně se vznikem odborových organizací došlo k jednání mezi těmito sdruženími a zaměstnavateli a následně i k uzavírání kolektivních smluv. Ty postupně nabývaly na významu a ujednání v nich obsažená měla nejenom přednost před dispozitivními ustanoveními zákona, ale také limitovala dvoustranná ujednání mezi zaměstnavatelem a jednotlivým zaměstnancem. Tím byl položen právní základ pro kolektivní vyjednávání a vznik kolektivního pracovního práva. Kolektivní vyjednávání a v jeho rámci stávka jako legitimní nástroj směřující k vyrovnání ekonomické převahy zaměstnavatele se tak vedle ochranného zákonodárství stalo dalším impulsem pro vznik moderního pracovního práva.

Koaliční svoboda

Právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů je ústavně chráněno, a to vůbec poprvé v českých podmínkách, v článku 27 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).⁵ Podstata této úpravy má však původ v řadě mezinárodních smluv, které Česká republika či její právní předchůdci ratifikovali. Konkrétně se jedná, mimo jiné, o články 8 a 22 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (publikován Vyhláškou č. 120/1976 Sb.), článek 11 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Sdělení č. 209/1992 Sb.).⁶ Úmluvu Mezinárodní organizace práce č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva se odborově organizovat,⁷ Úmluvu Meziná-

⁵ Blíže viz GERLOCH, A., J. HŘEBEJKA a V. ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 423. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁶ V České republice dále *Oznámení č. 243/1998 Sb.* [Protokol č. 11 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterým se mění kontrolní mechanismus v ní ustavený]; a *Oznámení č. 48/2010 Sb. m. s.* [Protokol č. 14 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, kterým se mění kontrolní systém Úmluvy] a na Slovensku *Oznámenie č. 102/1999 Z.z.* [Protokol č. 11 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd meniaci kontrolný systém založený dohovorem]; a *Oznámenie č. 208/2010 Z.z.* [Protokol č. 14 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorým sa mení a dopĺňa kontrolný systém dohovoru].

⁷ Blíže viz *Sdělení č. 489/1990 Sb.*; a *Oznámenie č. 110/1997 Z.z.*

rodní organizace práce č. 98 o provádění zásad práva organizovat se a kolektivně vyjednat,⁸ článek 28 Charty základních práv Evropské unie a podporu sociálního dialogu na úrovni Evropské unie v X. hlavě Smlouvy o fungování Evropské unie. Koaliční svoboda ve smyslu článku 27 odst. 1 Listiny je do určité míry součástí práva svobodně se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích dle článku 20 Listiny; její účel je však užší – sdružování dle článku 27 se vztahuje pouze k ochraně hospodářských a sociálních zájmů.⁹

Zaměstnanci i zaměstnavatelé, občané České republiky i státní příslušníci jiného státu bez jakéhokoliv rozdílu mají právo bez předchozího schválení ustavovat organizace podle vlastní volby, jakož i stát se členy takových organizací, a to za jediné podmínky, že se podřídí stanovám těchto organizací (článek 2 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 87).¹⁰ Koalicí je buď sdružení zaměstnavatelů, nebo zaměstnanců, jehož cílem a účelem je formulování, prosazování, obhajování a podporování jejich zájmů při utváření a stanovení pracovních, sociálních nebo hospodářských podmínek.¹¹

Specifické postavení při ochraně práv zaměstnanců nabyly v České republice odborové organizace, a to zejména ve stávkovém boji. Odborovou organizací soudy rozumí po rekodifikaci soukromého práva spolky,¹² jejichž úkolem je hájit práva a oprávněné zájmy zaměstnanců a zastupovat je v kolektivním vyjednávání.¹³ Odborová organizace se stává práv-

⁸ Blíže viz *Sdělení č. 470/1990 Sb.*; a *Oznámenie č. 110/1997 Z.z.* Zmínit lze též *Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 11, č. 84* (neratifikovanou Českou republikou ani Slovenskou republikou), č. 135 (neratifikovanou Slovenskou republikou) a č. 154 (neratifikovanou Českou republikou ani Slovenskou republikou).

⁹ Shodně *Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci Schmidt a Dahlström v. Švédsko*, bod 34, a ve věci *Sigurjónsson v. Island*, bod 32. Srovnej též LACKO, M. in BARANCOVÁ, H. et al. *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 285 a násl. ISBN 978-80-7380-422-0.

¹⁰ Srovnej *Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci TİM Haber Sen a Çınar v. Turecko*.

¹¹ Blíže viz Usnesení Krajského soudu Praha, č.j. 30 Co 116/2003-06-16. *Bulletin Advokacie*. 2003, č. 10, s. 60; dále též článek 11 *Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*.

¹² Organizační jednotky oprávněné jednat svým jménem oznamují ministerstvu název, sídlo, datum jejich vzniku a zániku, jakož i název sdružení, podle jehož stanov byly zřízeny. Tyto údaje jsou povinny oznámit ministerstvu do 15 dnů ode dne, kdy k jejich vzniku nebo zániku došlo. K oprávnění základní organizace vystoupit z odborového svazu srovnej *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 28 Cdo 1730/2010*.

¹³ I když je sdružení evidováno na Ministerstvu vnitra jako odborové, automaticky to neznamená, že se skutečně jedná o odborové sdružení. Pokud je činnost sdružení odlišná,

nickou osobou dnem následujícím po té, kdy byl rejstříkovému soudu doručen návrh na její evidenci. Organizace zaměstnanců nebo zaměstnavatelů nepodléhají rozpuštění nebo pozastavení činnosti administrativní cestou (článek 4 Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 87).

Organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů mají právo ustavovat federace a konfederace, jakož i stát se jejich členy, a každá organizace, federace nebo konfederace má právo se stát členem mezinárodních organizací zaměstnanců a zaměstnavatelů. Právo svobodně se sdružovat je prvním a základním významem koaliční svobody. Jedná se, samozřejmě, o právo sdružít se, nikoliv o povinnost.¹⁴ Jak článek 27 odst. 2 Listiny výslovně stanoví, je nepřípustné omezovat počet odborových organizací, stejně jako zvýhodňovat některou z nich v podniku nebo v odvětví. Ani zaměstnavatel nesmí vázat zaměstnání na podmínku, že zaměstnanec se nestane členem odborové organizace nebo že zruší svoje členství v odborové organizaci. Je rovněž zakázáno propustit zaměstnance nebo je jiným způsobem poškodit pro jejich členství v odborech nebo pro jejich účast na odborové činnosti v mimopracovní době nebo, se souhlasem zaměstnavatele, během pracovní doby.

Právo na stávku

Z ústavního hlediska je právo na stávku zaručeno v článku 27 Listiny, který však úpravu ponechává prostému právu – zákonné úpravě. Nutno ovšem dodat, že úprava stávky je předmětem regulace v řadě mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána, a které dle článku 1 odst. 2 Ústavy České republiky dodržuje. Zmínit lze článek 8 odst. 1 písm. d) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a článek 6 Evropské sociální charty a, ovšem, již uvedené úmluvy Mezinárodní organizace práce.

Po více než 25 let je jedinou zákonnou úpravou stávky ve sporu o uzavření kolektivní smlouvy Zákon č. 2/1991 Sb. o kolektivním vyjednávání v platném znění, respektive ustanovení § 143 Zákona o státní službě. V mezidobí se sice zákonodárce pokusil dvakrát (v roce 1997 a roce 2011) připravit další zákonnou právní úpravu, oba věcné záměry však byly Českomoravskou konfederací odborových svazů i dalšími od-

jedná se o pouhé občanské sdružení. Blíže viz *Usnesení Krajského soudu v Praze, č.j. 30 Co 116/2003-06-16*.

¹⁴ K tomu *Nález pléna Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 40/02*.

borovými svazy ostře odmítnuty.¹⁵ Takto úzký výklad omezující právo na stávku pouze na stávku v souvislosti s kolektivním vyjednáváním by však nebyl v souladu s úmluvami Mezinárodní organizace práce.¹⁶

Ani Ústavní soud České republiky však s takovým stavem věci nebyl spokojen. Ač je právo na stávku upraveno v článku 27 odst. 4 Listiny jako sociální právo, kterého se lze domáhat v rámci zákonné úpravy, a toto omezení je zdvojeno v článku 41 odst. 1 Listiny, konstatoval Ústavní soud, že stávku nelze zákonem zcela zakázat, ani nelze uvedené právo nepřiznat osobám v jiných profesích nebo činnostech, než které vyměnovává článek 44, respektive článek 27 odst. 4 Listiny.¹⁷ Proto neprovedení zákonné úpravy práva na stávku v prostém právu pro jiné kategorie stávky, než je stávka dle Zákona o kolektivním vyjednávání,¹⁸ Ústavní soud České republiky považuje za jistou formu zákazu pro tyto jiné kategorie práva na stávku, založené na článku 27 odst. 4 Listiny. Za dané situace proto bylo jedinou cestou i v psaném systému českého práva akceptovat, při neexistenci potřebné zákonné úpravy a vysoké latenci sporů, soudcovské dotváření práva u stávky na základě článku 27 odst. 4 Listiny.

Pojem

Stávka je testem síly zaměstnanců, která má buď zaměstnavatele porazit, nebo mu alespoň ukázat, že zastavením práce utrpí takové finanční ztráty, že by bylo lepší splnit požadavky zaměstnanců. Právo na stávku tvoří předpoklad pro existenci koaliční svobody. Zkušenost z totalitních nacistických a komunistických režimů prokazuje, že bez stávek není ani skutečná koaliční svoboda. Ve shodě s uvedeným poznatkem označil Nejvyšší soud České republiky právo na stávku za subjektivní právo odborové organizace,¹⁹ a též Ústavní soud České republiky toto právo klasifiko-

¹⁵ Osud druhého věcného záměru lze sledovat ve vládní aplikaci o/dok pod identifikací PID „KORN8VUF9UYW“.

¹⁶ Blíže viz Závěr č. 531. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 157. ISBN 978-80-86809-64-9.

¹⁷ Blíže viz *Nález pléna Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 61/04*.

¹⁸ Ústavní soud v bodě 43 *Nálezu pléna Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 40/02*, k tomu explicitně uvedl: „Pokud by tak opomněl učinit, bylo by možné nastatou situaci hodnotit jako neústavní opomenutí zákonodárce, respektive neústavní mezeru v zákoně.“ Srovnej *Nález pléna Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 20/05, ze dne 28. února 2006, 252/2006 Sb.*

¹⁹ Tak *Rozhodnutí Cdon 8/94*.

val jako právo kolektivní.²⁰ Pro pojmové uchopení měly nakonec rozhodující význam Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 87 o svobodě sdružování a ochraně práva odborově se organizovat a Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 98 o právu organizovat se a kolektivně vyjednávat, které právo na stávku uchopily jako právo vyplývající ze samotné svobody sdružování, tedy jako právo kolektivní.

Zákonodárce vyjádřil v tomto směru ve druhém věcném návrhu Zákona o stávce a výluce spíše názor, že se jedná o právo individuální realizované kolektivně.²¹ Též dozorový orgán Mezinárodní organizace práce Výbor pro svobodu sdružování právo na stávku chápe kompromisně jako právo zaměstnanců a jejich zástupců.²² V českém pojetí pak právo na stávku je standardně považováno za kolektivní právo, které náleží pouze kolektivu zaměstnanců. Nicméně, kolektiv může toto právo vykonávat pouze prostřednictvím odborové organizace, což však v rozporu s širším mezinárodním chápáním svobody sdružování není.²³ Uvedenou koncepci převzal Zákon o kolektivním vyjednávání, doktrína²⁴ i judikatura.²⁵

Zákaz stávky

Původně široké pojetí stávkového práva, předjímané ideovými autory jedině zákonné úpravy stávky v České republice,²⁶ bylo u nás soudní praxí po roce 1989 korigováno do podoby prostředku kolektivního protestu (byť je stále teoreticky sporné, kdo je nositelem tohoto práva), který musí být motivován zájmem na prosazení hospodářských a sociálních poža-

²⁰ Srovnej *Nález pléna Ústavního soudu České republiky, Pl. ÚS 61/4*, bod 47.

²¹ Blíže viz *Návrh věcného záměru Zákona o stávce a výluce* [online]. 2018, s. 5 [cit. 2018-05-25]. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORN8VUF9UYW>.

²² Blíže viz Závěr č. 520. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 155. ISBN 978-80-86809-64-9.

²³ Blíže viz Závěr č. 524. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 156. ISBN 978-80-86809-64-9.

²⁴ Blíže viz BĚLINA, M., J. PICHRT, et al. *Pracovní právo*. 7. dopln. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 444 a násl. ISBN 978-80-7400-667-8.

²⁵ Srovnej *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, 21 Cdo 2489/2000*.

²⁶ Tak TOMEŠ, I. a V. TKÁČ. *Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1993, s. 177. ISBN 80-85431-66-1.

davků. Dané právo přísluší v zásadě všem osobám bez rozdílu a ve stejném rozsahu,²⁷ s výjimkou:

- ✚ soudců (článek 27 odst. 4 Listiny);²⁸
- ✚ státních zástupců (článek 27 odst. 4 Listiny);²⁹
- ✚ příslušníků ozbrojených sil (článek 27 odst. 4 Listiny); na druhou stranu, ozbrojené síly nelze ani použít k přímému zásahu proti účastníkům stávky vedené na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů zaměstnanců (ať již to znamená nasazení k fyzickému potlačení stávky či nasazení k výkonu práce jako náhradní pracovní síly);³⁰
- ✚ příslušníků bezpečnostních sborů (článek 27 odst. 4 Listiny);³¹
- ✚ představených;³²
- ✚ odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody³³ a chovanců v zabezpečovací detenci;³⁴
- ✚ zaměstnanců poskytovatelů zdravotních služeb a sociálních služeb, pokud by stávkou došlo k ohrožení života nebo zdraví fyzických osob;³⁵
- ✚ zaměstnanců při obsluze zařízení jaderných elektráren, zařízení se štěpným materiálem a zařízení ropovodů nebo plynovodů;
- ✚ zaměstnanců při řízení a zabezpečování letového provozu;
- ✚ příslušníků sborů požární ochrany, zaměstnanců závodních jednotek požární ochrany a členů záchranných sborů zřízených podle zvláštních předpisů pro příslušná pracoviště a zaměstnanců zabezpečujících

²⁷ Blíže viz *Nález pléna Ústavního soudu České republiky, sp. zn. Pl. ÚS 61/04*, bod 40.

²⁸ Blíže viz ustanovení § 20 písm. i) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

²⁹ Blíže viz ustanovení § 20 písm. i) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

³⁰ Blíže viz ustanovení § 11 *Zákona č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České republiky v platném znění*. Z mezinárodních dokumentů rovněž vyplývá, že ani nasazení policie není u pokojné stávky přípustné a je považováno za zásah do odborových práv. Blíže viz Závěr č. 643 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 184. *ISBN 978-80-86809-64-9*.

³¹ Blíže viz ustanovení § 20 písm. i) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

³² Blíže viz ustanovení § 82 *Zákona č. 234/104 Sb. o státní službě v platném znění*.

³³ Blíže viz ustanovení § 27 odst. 3 *Zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody v platném znění*.

³⁴ Blíže viz ustanovení § 16 odst. 2 *Zákona č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně souvisejících zákonů v platném znění*.

³⁵ Blíže viz ustanovení § 20 písm. g) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

cích telekomunikační provoz, pokud by stávkou došlo k ohrožení života nebo zdraví občanů, popřípadě majetku;³⁶

- ✚ zaměstnanců, kteří pracují v oblastech postižených živelními událostmi, ve kterých byla příslušnými státními orgány vyhlášena mimořádná opatření.³⁷

Nutno zmínit, že se nejedná o všechna povolání či funkce, kde by vyloučení práva na stávku bylo mezinárodně akceptováno. Další takovou kategorií, českým zákonodárcem nevyužitou, jsou například služby odvozu domovního odpadu, a za určitých případů také učitelé či razíči mincí.³⁸

Na nezbytně nutnou dobu a v nezbytně nutném rozsahu lze omezit stávku za nouzového stavu nebo za stavu ohrožení státu.³⁹ Stávce vedené na ochranu práv a oprávněných hospodářských a sociálních zájmů však nelze čelit právě vyhlášením stavu nebezpečí či nouzového stavu.⁴⁰ U nouzového stavu se tak v praxi lze setkat s omezením práva na stávku, pokud by tato stávka vedla k narušení, případně znemožnění záchraných a likvidačních prací.⁴¹

Pokud se jedná o typy stávkových akcí, pak dle české úpravy je stávkou přerušeni výkonu práce, jež může mít podobu odloženi nářadí. Dle Zákona o kolektivním vyjednávání by stávkou nebylo prosté zpomalení práce. V praxi se lze často setkat s tzv. výstražnou stávkou, kde sice zaměstnanci vyjádří nespokojenost, nicméně, ihned se navrátí k výkonu práce.⁴² Z hlediska dalších charakteristik Zákon o kolektivním vyjednávání i relevantní soudní rozhodnutí ke stávce dle článku 27 odst. 4 Listiny uvádí, že chráněna je stávka pokojná, nikoliv tzv. divoké či okupační stávky.

³⁶ Blíže viz ustanovení § 20 písm. j) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

³⁷ Blíže viz ustanovení § 20 písm. k) *Zákona o kolektivním vyjednávání*.

³⁸ Blíže viz Závěr č. 621 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 180 a násl. ISBN 978-80-86809-64-9.

³⁹ Blíže viz ustanovení § 5 písm. f) *Zákona č. 240/2000 Sb. Krizový zákon v platném znění*.

⁴⁰ Blíže viz článek 5 odst. 2 *Ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky v platném znění*.

⁴¹ *Srovnaj Rozhodnutí předsedy vlády č. 121/2006 Sb. nebo Rozhodnutí č. 374/2002 Sb.*

⁴² *Srovnaj Stávkový řád – Oddíl A*. In: *Odborový svaz státních orgánů a organizací* [online]. 2018, s. 4-5 [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: http://statorg.cmkos.cz/news/151110_metodika_stavka.rtf.

Stávka upravená Zákonem o kolektivním vyjednávání

Dříve, než bylo právo na stávku ústavně chráněno v Listině, byl přijat Zákon o kolektivním vyjednávání.⁴³ Ten upravuje stávku jako legitimní nástroj stávkového boje pouze v situaci, kdy není ohrožena existence samotného státu (stav ohrožení státu, a za určitých podmínek též nouzový stav či stav nebezpečí), nejedná se o zaměstnance, jimž je stávka zakázána, a v řízení před zprostředkovatelem nedojde k vyřešení kolektivního sporu o uzavření kolektivní smlouvy a přitom smluvní strany nepožádají o řešení sporu rozhodce. Podstatou sporu je neshoda na navrženém znění kolektivní smlouvy. Obvykle půjde o nemožnost dosáhnout konsenzu ve věci určitého normativního (obecně závazného) ustanovení, například navýšení zaručené mzdy (dle ustanovení § 112 odst. 2 Zákoníku práce). Závažnost daného ustanovení však řešena není. Postačuje neshoda na jakékoli části kolektivní smlouvy. Bohužel, spor ve skutečnosti nemusí být ani vyřešen/odstraněn sjednáním kolektivní smlouvy, pokud některá ze zúčastněných odborových organizací s textem nesouhlasí, a ani neumožní dle ustanovení § 24 odst. 4 Zákoníku práce, aby druhá odborová organizace či jiné odborové organizace kolektivní smlouvu sjednaly.

Pokud by smluvní strany souhlasily s řízením před rozhodcem, pak samou podstatou tohoto řízení je právě předejít stávce. Rozhodnutím rozhodce je totiž kolektivní smlouva uzavřena. Tato omezení ovšem neplatí pro stávku solidární, tj. stávku na podporu požadavků zaměstnanců stávkujících ve sporu o uzavření jiné kolektivní smlouvy. Přípustnost solidární stávky je navázána toliko na požadavek, aby zaměstnavatel účastníků této stávky, zejména s ohledem na hospodářskou návaznost, mohl vůbec ovlivnit průběh nebo výsledek stávky zaměstnanců, na podporu jejichž požadavků byla solidární stávka vyhlášena.

Stávkovat nelze ani v případě, kdy již kolektivní smlouva uzavřena byla a mezi stranami je pouze sporný její výklad.⁴⁴

Stávku vždy vyhláší odborová organizace. V případě sporu o uzavření podnikové kolektivní smlouvy se obvykle jedná o základní odborovou organizaci, pokud má právní osobnost. Ve sporech o uzavření kolek-

⁴³ Terciálním pramenem právní úpravy je Vyhláška č. 16/1991 Sb. o zprostředkovatelích, rozhodcích a ukládání kolektivních smluv vyššího stupně.

⁴⁴ Blíže viz Závěr č. 532. In: Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 157. ISBN 978-80-86809-64-9.

tivní smlouvy vyššího stupně se pak jedná o odborový svaz. Legitimitu stávce má dodát povinné hlasování, kdy stávku lze vyhlásit pouze v případě, že ze všech zaměstnanců zaměstnavatele, jichž se má obmyšlená kolektivní smlouva týkat, s ní souhlasí nejméně dvě třetiny z poloviny zaměstnanců.⁴⁵ Na rozdíl od slovenské úpravy se nevylučují zaměstnanci pracující na základě některé z dohod o práci konané mimo pracovní poměr. Odborová organizace je sice o hlasování povinna zpracovat záznam, zaměstnavatelé však často chtějí mít u hlasování nezávislé „skrutátory“.

K uvedeným úpravám je nutno poznamenat, že Výbor pro svobodu sdružování i Výbor expertů pro provádění úmluv a doporučení považoval požadavek dvoutřetinové většiny členů pro stávku za příliš vysoký. Za nepřiměřený byl prohlášen též požadavek absolutní většiny zaměstnanců.⁴⁶ Česká úprava vyžaduje dvě třetiny z poloviny zaměstnanců; i tato výše je však diskutabilní, bohužel jen teoreticky, neboť drtivá většina stávek není stávkou dle Zákona o kolektivním vyjednávání. Hlasování se, logicky, současně stává kolbištěm sociálních partnerů, kdy zaměstnavatelé chtějí být nejen o hlasování informováni, ale též chtějí být osobně přítomni. Požadavek, kdy organizováním tajného hlasování bude pověřen stálý nezávislý orgán, v rozporu s koaliční svobodou není.⁴⁷

Česká úprava explicitně neřeší situaci, kdy by se o stávce rozhodovalo u zaměstnavatele, u kterého působí více odborových organizací současně. Jediným korektivem je dvoutřetinová většina zaměstnanců pro stávku. Z praxe Výboru pro svobodu sdružování však vyplývá, že požadavek souhlasu většiny odborových organizací se stávkou by byl nepřijatelný.⁴⁸

Další aspekt, který neplyne z české úpravy, je časový rámec, kdy je nutno stávkovat po úspěšném „pro stávkovém“ hlasování. Výbor pro

⁴⁵ Srovnej ustanovení § 17 odst. 6 *Zákona o kolektivním vyjednávání v platném znění*.

⁴⁶ Blíže viz Závěr č. 555 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 162. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁴⁷ Blíže viz Závěr č. 640 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 184. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁴⁸ Blíže viz Závěr č. 561. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 163. ISBN 978-80-86809-64-9.

svobodu sdružování akceptoval jako přijatelnou dobu tří měsíců od hlasování.⁴⁹ Problém hlasování o stávce je, že i ten zaměstnanec, který hlasoval pro stávku, má právo se stávky účastnit, jakož i neúčastnit. Tajné hlasování o stávce je tak sice nezbytným předpokladem pro vyhlášení stávky, samo o sobě však nijak nezavazuje hlasující zaměstnance ke stávkování. Řada z těchto zaměstnanců je totiž jistě lákána představou, že by úspěch ve stávce vybojovali jiní zaměstnanci, kteří by jako stávkující zaměstnanci neměli nárok ani na mzdu, ani na její náhradu.

Odborová organizace je povinna stávku písemně oznámit zaměstnavateli alespoň tři pracovní dny předem, kdy bude stávka zahájena. Oznámení musí obsahovat důvody a cíle stávky, počet zaměstnanců, kteří se stávky zúčastní, a seznamy pracovišť, která nebudou v době stávky v provozu. Zákon o kolektivním vyjednávání dále ukládá odborové organizaci takové povinnosti, které v podstatě vylučují okupační stávku (povinnost součinnosti a povinnost umožnit přístup). Jmenný seznam stávkujících zaměstnanců se snaží odborové organizace obvykle dodat až v den vyhlášení stávky, což však řadu zaměstnavatelů staví před těžko řešitelné problémy. Nejvyšší soud České republiky stanovil jako akceptovatelnou lhůtu, kdy bude doručen jmenovitý seznam zaměstnanců, den předcházející dni, kdy bude stávka započata.⁵⁰

Stávka v rámci soudem dotvářeného práva

Stávky nikoliv v souvislosti s uzavřením kolektivní smlouvy jsou v praxi nejčastější. Z těch skutečně masových lze zmínit stávku železničářů ve dnech 4. až 8. února 1997 či stávku zaměstnanců v dopravě započatou dne 16. června 2011.

Pro stávkující platí, že chtějí-li být chráněni, musí se jednat o stávku k ochraně hospodářských nebo sociálních práv. Tento výklad odpovídá též interpretaci Výboru pro svobodu sdružování, který výslovně konstatoval, že uvedené právo je chráněno jen v té míře, do jaké je využíváno jako prostředek k obhajování ekonomických zájmů.⁵¹ Hospodářským

⁴⁹ Blíže viz Závěr č. 561. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 164. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁵⁰ Blíže viz *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 06. 1998, sp. zn. 31 Cdo 218/98*.

⁵¹ Blíže viz *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*.

a sociálním zájmem pak jsou dle Výboru pro svobodu sdružování lepší pracovní podmínky, podniková hospodářská a sociální politika, sociální ochrana, životní úroveň, stávka za uznání odborové organizace, vyplacení dlužných mezd, zvýšení minimální mzdy, ochrana života odborových předáků, nikoliv však stávky čistě politické povahy (tj. stávky nikoliv též proti vládní hospodářské a sociální politice).⁵² Česká soudní praxe jednoznačně vyloučila stávky, jejichž cílem je ovlivnit personální politiku zaměstnavatele.⁵³

Judikatura pro úpravu stávek dovodila, že právo na takovouto stávku není v souladu s ústavními principy omezeno. K aplikaci zákonných omezení plynoucích z úpravy účelem a obsahově nejbližší (i jediné) však výslovně konstatoval Nejvyšší soud České republiky: „*Nesouvisí-li stávka se sporem o uzavření kolektivní smlouvy, nemůže být posuzována ani analogicky podle zákona č. 2/1991 Sb.*“⁵⁴ Zde je ovšem nutno doplnit, že Městský soud v Praze v předběžném opatření označil stávku zaměstnanců v dopravě vyhlášenou na den 13. června 2011 za nezákonnou právě za pomoci analogické aplikace Zákona o kolektivním vyjednávání.⁵⁵ Usnesení Městského soudu v Praze však bylo změněno Vrchním soudem v Praze tak, že návrh na nařízení předběžného opatření byl odmítnut.

Na druhou stranu, i stávka k ochraně hospodářských či sociálních práv musí být vykonávána způsobem, který šetří jak práva osob na stávce nezúčastněných, tak práva zaměstnavatele. I u této stávky jsou přípustné stávkové hlídky, které vysvětlují cíle stávky kolektivně. „*Účast na stávce neopravňuje zúčastněného k tomu, aby nad míru nezbytnou pro realizaci práva na stávku omezoval práva jiných osob.*“⁵⁶ Výbor pro svobodu sdružování přiznává ochranu stávce, pokud je pokojná.⁵⁷ Ochranu, nao-

1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 155. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁵² Blíže viz Závěr č. 526. a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 155. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁵³ Blíže viz *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 21 Cdo 363/2002*.

⁵⁴ *Srovnaj Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 21 Cdo 2104/2001*.

⁵⁵ Podstatné části předběžného opatření byly publikovány médií. Srovnaj Dokument: Text předběžného opatření k pondělní stávce. In: *Novinky.cz* [online]. 2011-06-11 [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/specialy/dokumenty/235947-dokument-text-predbezneho-opatreni-k-pondelni-stavce.html>.

⁵⁶ Blíže viz *Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 21 Cdo 2489/2000*.

⁵⁷ Blíže viz Závěr č. 545 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP*,

pak, nepožívá stávka, kde stávkující za pomoci násilí nebo nátlakem působí na nestávkující ve snaze zasahovat do jejich svobody pracovat.⁵⁸ Použité omezující prostředky ze strany státu i zaměstnavatele pak musí být u pokojné stávky rozumné a v žádném případě nesmí klást podstatné překážky stávkujícím.⁵⁹

Nezákonnost stávky

Prohlášení stávky za nezákonnou má závažné dopady na postavení účastníků sporu i jednotlivých zaměstnanců. Příslušným k rozhodnutí o nezákonnosti stávky vyhlášené dle Zákona o kolektivním vyjednávání je dle ustanovení § 21 tohoto zákona v prvním stupni krajský soud. Příslušnost krajského soudu by nemusela být jistá u tzv. stávky na základě článku 27 odst. 4 Listiny, je to však stanoveno též v ustanovení § 9 odst. 2 písm. b) Občanského soudního řádu.

V praxi je zvykem brojit proti stávce předběžným opatřením, neboť obvykle je třeba zatímne upravit poměry účastníků, a to do doby, než bude postaveno rozhodnutím soudu najisto, že stávka je zákonná či nezákonná. Návrh na předběžné opatření obvykle ukládá zdržet se organizace stávky. V české praxi existují případy, kdy se však stávka navzdory předběžnému opatření konala, a to s argumentací, že takovýto zákaz je nezákonným omezením stávkového práva. K podání žaloby na určení nezákonnosti stávky je příslušný dle ustanovení § 21 Zákona o kolektivním vyjednávání jen zaměstnavatel a obvykle až po vyhlášení stávky a částečném či úplném zastavení výkonu práce. Dříve lze podat žalobu pouze v případech, že důvod nezákonnosti stávky je dán již při jejím vyhlášení (například odborová organizace odmítá zabezpečit nezbytnou součinnost k odstavení nebezpečného provozu a hrozí nebezpečí výbuchu).⁶⁰

Účast zaměstnanců na stávce v době před právní mocí rozhodnutí soudu o nezákonnosti stávky se posuzuje jako omluvená nepřítomnost

5. upravené vydání, 2006. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 160. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁵⁸ Blíže viz Závěr č. 651 a násl. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP*, 5. upravené vydání, 2006. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 186. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁵⁹ Blíže viz Závěr č. 547. In: *Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP*, 5. upravené vydání, 2006. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017, s. 161. ISBN 978-80-86809-64-9.

⁶⁰ Blíže viz *Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 04. 11. 1993*, sp. zn. 6 Cdo 4/93.

v práci; sankční postih za nepřítomnost v práci je tak vyloučen. V případě, že by se však zaměstnanec účastnil stávky i po právní moci rozhodnutí soudu o tom, že stávka je nezákonná, pak by se již jednalo o neomluvenou nepřítomnost v práci se všemi právními důsledky. Dalším důsledkem nezákonnosti stávky je skutečnost, že za újmu vzniklou zaměstnavateli odpovídá odborová organizace, která stávku vyhlásila, a to podle Občanského zákoníku. I před rozhodnutím o nezákonnosti stávky však odpovídají zaměstnanci za porušení povinnosti nedonucovat jiné zaměstnance k účasti na stávce a vést pokojnou stávku.

Závěr

I když odborové svazy odmítly zákonodárné iniciativy směřující k nové úpravě stávkového práva v České republice s odkazem na ustálenou judikaturu, je nutno potvrdit, že řada otázek souvisejících s výkonem práva na stávku uspokojivě řešena, ani judikována není. Právo na stávku se právě v poslední době stává opět součástí regulérních předvolebních kampaní. Namísto toho, aby se jednalo o korektiv individuální autonomie smluvní vůle, právě u největších stávek realizovaných v novodobé české historii se bylo možné setkat s pohrdáním soudním rozhodnutím o zatímní úpravě poměrů stran sporu. Na druhou stranu, je pravdou, že z různých důvodů se ani český zákonodárce nepokusil provést transpozice mezitímních výdobytků rozhodovací praxe Výboru pro svobodu sdružování, orgánu zřízeného v rámci Mezinárodní organizace práce, s poukazem na skutečnost, že stávající úprava v českém Zákoně o kolektivním vyjednávání je v praxi prověřená a tradiční. Kupodivu, nepřihlédl ani k poznatkům slovenské doktríny⁶¹ a judikatury, jež vykládá rámcově stejný federální zákon odlišně. Specifická česká cesta přináší problémy nejen zde, ale i v jiných oblastech, kde vážně brání funkčnosti unijních institutů kodeterminace.⁶²

V České republice tak nadále zůstane potvrzen dějinný paradox, že i v demokratickém a sociálním státě bude následná reakce zaměstnavatele, respektive státu odvislá od úspěšnosti stávky, a ta dnes, stejně jako dříve, leží mimo dosah platné právní úpravy. Jak poukazuje Karel Engliš: „... výsledek smluvního zápasu kolektivního (mezi svazem zaměstnavatelů a odborovou organizací) záležitosti bude ovšem v bojových rezervách, jimiž strany pro tento případ vládnou.“

⁶¹ K tomu se odkazuje na skvělý článek LACKO, M. Právo na štrajk. *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2014, roč. 2, č. 2, s. 12-25. ISSN 1339-3995.

⁶² Srovnej problémy spojené s ustavením Societas Europea dle *Směrnice č. 2001/86/ES*.

Seznam bibliografických odkazů

- BARANCOVÁ, H. et al. *Základné práva a slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 377 s. ISBN 978-80-7380-422-0.
- BĚLINA, M., J. PICHRT, et al. *Pracovní právo*. 7. dopln. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 477 s. ISBN 978-80-7400-667-8.
- GERLOCH, A., J. HŘEBEJKA a V. ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 516 s. ISBN 978-80-7380-423-7.
- KLABOUC, J. *Osvícenské právní nauky v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1958. 356 s.
- LACKO, M. Právo na štrajk. *Studia Iuridica Cassoviensia*. 2014, roč. 2, č. 2, s. 12-25. ISSN 1339-3995.
- Svoboda sdružování: Přehled rozhodnutí a zásad svobodného sdružování formulovaných Výborem pro svobodu sdružování Správní rady MOP, 5. upravené vydání, 2006*. 1. vyd. Praha: Českomoravská konfederace odborových svazů, 2017. 360 s. ISBN 978-80-86809-64-9.
- TOMEŠ, I. a V. TKÁČ. *Kolektivní vyjednávání a kolektivní smlouvy*. 1. vyd. Praha: Prospektrum, 1993. 273 s. ISBN 80-85431-66-1.
- WAGNEROVÁ, E. et al. *Listina základních práv a svobod: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

Doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.

Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Curieových 901/7
116 40 Praha 1
Česká republika
stefkom@prf.cuni.cz

Sociálno-historické dôvody ustálenia inštitútu zodpovednosti „hostinských“ a jeho súčasný právnopolitický a ekonomický kontext existencie¹

Socio-historical Factors for Establishing the Institute of Innkeepers' Liability and Its Current Legal and Economic Context of Existence

Marianna Novotná

Abstract: *Liability legal relations arising between the operator of the lodging services and his/her guests the subject of which are the guests' belongings brought to the lodging facility belong also thanks to their deep historic roots of regulation to the legal institutes enjoying their firm position in the modern obligation regulations de lege lata, however, abstracting from the initiatives of the European tort soft law, also to the legal institutes which do not lack their current nature, even de lege ferenda. The paper addresses the legal, economic and social factors forming the character and the fundamentals of the innkeepers' liability which have been subject to specific historical circumstances and development of social relations in general as well as the verification of their justifiability within the current social relations.*

Key Words: Tort Law; Liability for Damage; Innkeepers' Liability; Hotel-keepers' Liability; Social Factors; Harmonisation of Tort Law.

Abstrakt: *Zodpovednostné právne vzťahy vznikajúce medzi prevádzkovateľom činnosti ubytovania a jeho hosťami, predmetom ktorých sú veci hostí vnášané do ubytovacieho zariadenia, patria i vďaka svojim hlbokým historickým koreňom regulatívnej úpravy k inštitútom majúcim svoje pevné miesto nielen v moderných obligačných úpravách de lege lata, ale, abstrahujúc od iniciatív európskeho deliktneho soft law, i k právnym inštitútom, ktoré nestrácajú na aktuálnosti aj smerom de lege ferenda. Príspevok sa venuje právnopolitickým, hospodárskym a sociálnym faktorom formujúcim povahu a základné východiská inštitútu zodpovednosti ubytovateľov, ktoré*

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

podliehali a podliehajú konkrétnym historickým okolnostiam a vývoju spoločenských vzťahov vo všeobecnosti, ako aj verifikácii odôvodniteľnosti daných faktorov vo vzťahu k premenám spoločenských vzťahov.

Kľúčové slová: *Deliktne právo; zodpovednosť za škodu; zodpovednosť ubytovateľov; zodpovednosť prevádzkovateľov hotelov; sociálne faktory; harmonizácia deliktneho práva.*

Úvod

Je paradoxom, že napriek zvyšujúcej sa intenzite a frekvencii turistických vzťahov zahŕňajúcich ubytovanie, je skutková podstata zodpovednosti ubytovateľa za škodu spôsobenú na veciach jeho hostí z pohľadu doktríny, v porovnaní s takto tematicky zameranou odbornou právnou spisbou minulého storočia a vzhľadom na exponenciálny nárast odbornej literatúry venovanej ochrane spotrebiteľa v rámci vzťahov cestovného ruchu, skôr „popoluškou“, ktorej potreba existencie je síce nepopierateľná, avšak pozornosť je jej venovaná iba v minimálnom rozsahu. Uvedená téza má všeobecnú platnosť, neobmedzujúc sa iba na určité teritórium a konkrétnu právnu úpravu. Pritom ide o tému, ktorá ponúka široké možnosti tak dogmatických, ako aj praktických úvah s presahmi do reálneho života, keďže vzťah ubytovateľa a jeho hosta je v tom najširšom ponímaní spoločenským vzťahom veľmi rôznorodým a bohatým, ktorý môže zahŕňať tak pomery a následky založené zmluvou o ubytovaní, ale aj tie, u ktorých síce takáto zmluva, respektíve aspoň účel smerujúci k jej uzavretiu, rezonuje, avšak *per se* nie je právnym dôvodom ich vzniku.

Príspevok sa v konkrétnostiach nevenuje ani prvému okruhu vzťahov, v ktorom tieto nevyhnutne vstupujú do úvah o skúmaných aspektoch povinnosti ubytovateľa nahradiť škodu, ktorá vznikla ubytovanému na veciach vnesených do ubytovacieho zariadenia, a ani druhému okruhu vzťahov vznikajúcich medzi ubytovateľom a ubytovaným (prípadne i inými, do úvahy prichádzajúcimi osobami – spoluubytované osoby), ktoré predchádzajú alebo sa formujú v nadväznosti na spôsobenie škody na veciach ubytovaného. Naopak, snaží sa ponúknuť skôr pohľad z „vtáčej perspektívy“ a poskytnúť odpoveď na otázku, aké dôvody sociálnej, hospodárskej a politickej povahy viedli ku kreovaniu samotného inštitútu zodpovednosti tých, ktorí poskytovali pocestným nocľah, a ktoré z týchto dôvodov majú svoje opodstatnenie i dnes, prípadne či k pôvodnému právno-politickému zdôvodneniu pristúpili v priebehu historických premen i iné (ďalšie) dôvody.

Historické dôvody formovania skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu na vnesených veciach

Základná myšlienka, z ktorej právna úprava inštitútu náhrady škody na vnesených veciach vychádza, spočíva v prenesení rizika vzniku škody z poškodeného ubytovaného na osobu prevádzkujúcu ubytovacie zariadenie, a to v rozsahu, ktorý korešponduje s objektívnymi, pre ubytovaného neznámymi a neprehľadnými špecifickými faktormi prevádzkovania ubytovacieho zariadenia. Konštrukcia zodpovednosti ubytovateľa odchyľujúca sa od východiskového princípu zavinenia v deliktnej práve a založená na objektívnom princípe pričítania škody ubytovateľovi podporuje úvahu, v súlade s ktorou nie je spravodlivé, aby ubytovaný niesol riziko vzniku škody vyplývajúce z neustálej výmeny hostí a iných návštevníkov a eventuálnej nespôľahlivosti hotelového personálu.²

Prvotné tendencie spájané s prísnou zodpovednosťou „hostinských“ ako konceptom pretrvávajúcím v právnych poriadkoch viac ako dvetisíc rokov³ (či už vo forme založenej výlučne na objektívnom princípe alebo vo forme založenej na kombinácii⁴ objektívneho princípu a subjektívneho princípu) možno z historického hľadiska odôvodniť predovšetkým:

- a) nepoctivosťou „hostinských“, kedy zariadenia slúžiace na prenoco-
vanie hostí boli zároveň miestami, kde realizovali svoju činnosť pod-
vodníci, kupliari a iné živly, pričom sa nezriedka stávalo, že „hostin-

² Bližšie pozri GITTER, W. *Gebrauchtsüberlassungsverträge*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1988, s. 187. ISBN 3-16-645407-1.

³ Obdobne historické pramene práva na území Čiech, Moravy a Slovenska nespájajú povinnosť „hostinského“ k náhrade škody (výlučne) s jeho zavinením. Vladimír Fajnor s Adolfom Záturckým pre územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi uvádzajú, že „Podobný pomer ako pri úschove vzniká i ohľadom predmetov, ktoré si host' priniesie do hostinca (hotelu), hoci ich aj neodovzdal k úschove hostinskému. Ba hostinský zodpovedný je za takéto predmety vo vyššej miere než depozitár, lebo zodpovedný je za všetku škodu, ktorá stihne veci host'ove (stratením alebo poškodením), ak nepreukáže, že ani on, ani jeho ľudia neboli v stave škodu odvrátiť.“ Bližšie pozri FAJNOR, V. a A. ZÁTURCKÝ. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 2. preprac., judikatúrou siahajúcou do roku 1935 dopln. vyd. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 276. ISBN neuvedené. Pre české územia stanovoval Všeobecný občanský zákoník v § 970 Prijetí hosta: „Hostinští, kteří poskytují cizincům byt, odpovídají za věci, které byly vneseny od přijatých hostů, jako schovatelé, pokud neprokáží, že škoda není ani zaviněna jimi nebo jejich lidmi, ani způsobena cizími osobami, které z domu odcházejí a do něho přicházejí...“. V tomto prípade ide o kombináciu subjektívnej zodpovednosti a objektívnej zodpovednosti, kedy „hostinský“ na princípe zavinenia zodpovedá za svoje zavinenie a zavinenie jeho ľudí a na objektívnom princípe za tretie osoby prichádzajúce a odchádzajúce z domu.

⁴ Porovnaj napríklad § 970 ods. 1 rakúskeho Občianskeho zákonníka *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (nemecká skratka ABGB).

skí“ na týchto podvodoch a nespravodlivostiach participovali, prípadne voči nim nezakročili a

- b) dôkaznou núdzou hostí, ktorí, ak mali preukázať zavinenie nepoctivého „hostinského“, dostávali sa v dôsledku neznalosti vnútorných pomerov hostinskej prevádzky do veľmi nepriaznivej situácie, na vyriešenie ktorej nepostačovalo jednoduché obrátenie dôkazného bremena, ale bolo potrebné obmedziť dôkazné bremeno host'a iba na skutočnosť, že odcudzené alebo poškodené veci host'a boli „vnesené“.⁵

Historické korene inštitútu regulácie postavenia „hostinských“ vo vzťahu k veciam, ktoré si ich hostia prinášali do príbytkov, v ktorých im bol poskytovaný nocľah, siahajú až do obdobia rímskeho práva,⁶ kde „hostinským“ (rovnako ako lodníkom a prevádzkovateľom stajní) bola prétorskými ediktmi⁷ uložená bezpodmienečná a neobmedzená⁸ zodpovednosť za stratu alebo poškodenie vnesených vecí host'a. Pôvodne bola povinnosť „hostinských“ vrátiť v neporušenom stave vnesené veci ukladaná iba v prípade, ak host'ovi prisľúbili, že „ručia za nedotknuteľnosť“ vnesených vecí; neskorší výklad ukladal zodpovednosť „hostinským“ aj bez takéhoto predchádzajúceho výslovného prisľubu, pričom za postačujúci podklad zodpovednosti bolo považované prevzatie⁹ vecí host'a.¹⁰ Podľa Reinharda Zimmermanna „hostinský“ v skutočnosti konal ako poisťovateľ a jeho absolútna zodpovednosť zahŕňala pôvodne všetky druhy *vis maior*. Neskôr boli tieto vylúčené a zodpovednosť za vnesené veci sa ustálila vo forme obdobnej kústódii.¹¹

Prečo bola práve skupina osôb poskytujúcich dočasné prístrešie podriadená tak prísnej zodpovednosti, vysvetľujú (ako už bolo naznačené vyššie) dobové okolnosti vzniku a fungovania hostincov, ktoré boli v da-

⁵ Bližšie pozri WEISS, H. *Die rechtspolitischen Grundlagen der Gastwirtschaftung*. Würzburg: Dissertationsdruckerei und Verlag Konrad Tritsch, 1936, s. 35-36. ISBN neuvedené.

⁶ Bližšie pozri ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1996, s. 514 a nasl. ISBN 978-0-19-876426-7.

⁷ Bližšie pozri ULPIÁN, Digesta 4.9.

⁸ Bližšie pozri ENNECCERUS, L. a H. LEHMANN. *Lehrbuch des bürgerlichen Rechts: Band 2: Recht der Schuldverhältnisse*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1958, s. 553. ISBN neuvedené.

⁹ Pojem „recipere“ v texte ediktu sa už nevykladal v zmysle potreby uskutočnenia výslovného vyhlásenia „hostinského“, ale vzťahoval sa na prijatie host'a a jeho vecí.

¹⁰ Bližšie pozri WEISS, H. *Die rechtspolitischen Grundlagen der Gastwirtschaftung*. Würzburg: Dissertationsdruckerei und Verlag Konrad Tritsch, 1936, s. 8. ISBN neuvedené.

¹¹ Bližšie pozri ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1996, s. 515. ISBN 978-0-19-876426-7.

nom období miestom nepoctivosti a nerestí, na ktorých sa „hostinskí“ z veľkej časti podieľali spolu so zlodejmi, lúpežníkmi a kupliarmi. Práve účelom a cieľom inštitútu *receptum nautarum, cauponum, stabulariorum* bolo ukázať „hostinským“ (rovnako ako lodníkom a prevádzkovateľom stajní), že s ich nepoctivým správaním je koniec.¹²

Rímskoprávna úprava postavenia „hostinských“ sa vo svojich podstatných črtách (i keď už menej vo svojom právno-politickom odôvodnení nepoctivosti uvedenej skupiny osôb) odzrkadlila i v kodifikáciách 17., 18. a 19. storočia, vo vzťahu ku ktorým bolo možné pozorovať určité tendencie k zmierneniu prísnej zodpovednosti „hostinských“.¹³

Medzinárodné a nadnárodné unifikačné a harmonizačné snahy

Dvadsaťte storočie bolo vo vzťahu k zodpovednosti osôb poskytujúcich ubytovanie iným osobám poznačené snahami o odstraňovanie nejednotnosti úpravy v právnych poriadkoch európskych krajín a hľadaním určitej formy jej zjednotenia na medzinárodnej úrovni tak, aby bola v rámci Európy v nadväznosti na rozvoj cestovného ruchu poskytnutá nielen obdobná ochrana hostí, ale i obdobný režim ubytovateľov, v rámci ktorého by im nebola ukladaná rôzna miera prísnej zodpovednosti. Na konferenciách Medzinárodnej aliancie hotelov (International Hotels Alliance, v súčasnosti Medzinárodná hotelová a reštauračná asociácia – International Hotel & Restaurant Association, anglická skratka IHRA) bol počas svetového kongresu v Berlíne v roku 1911 a v Monaku v roku 1921 schválený návrh, ktorý síce vychádzal zo zodpovednosti za náhodu, avšak prvýkrát v histórii predpokladal obmedzenie jej rozsahu na stonásobok ceny za izbu, maximálne do výšky 1 000 mariek, prípadne frankov. Predmetný návrh však zostal, čo sa jeho uvedenia do praktického života týka, nepovšimnutý. Snahy o určitú formu harmonizácie následne pokračovali v roku 1932, kedy Medzinárodná aliancia hotelov zadala Medzinárodnému inštitútu pre zjednotenie súkromného práva v Ríme UNIDROIT (ďalej len „UNIDROIT“) úlohu vypracovať návrh právneho aktu riešiaceho zodpovednosť ubytovateľov. UNIDROIT svoju úlohu splnil a predstavil návrh, ktorý vychádzal zo zásady prísnej objektívnej zodpovednosti spojenej s obmedzením rozsahu výšky náhrady škody. Na úrovni normatívnej regulácie bol však návrh reflektovaný iba v Anglicku („Hotel Proprietors Act“ zo dňa 2. augusta 1956).

¹² Bližšie pozri ULPIÁN, Digesta 4.9.3.1.

¹³ Bližšie pozri WEISS, H. *Die rechtspolitischen Grundlagen der Gastwirtschaftung*. Würzburg: Dissertationsdruckerei und Verlag Konrad Triltsch, 1936, s. 8. ISBN neuvedené.

Práce na zjednotení úpravy niektorých aspektov cestovného práva, ktoré započal UNIDROIT, pokračovali v roku 1957 na pôde Rady Európy, kde došlo v roku 1962 ku prijatiu Dohovoru o zodpovednosti ubytovateľa za veci vnesené jeho hosťami (ďalej len „Dohovor“).¹⁴ Dohovor mal predstavovať minimálny štandard úpravy predmetnej otázky v právnych poriadkoch zmluvných štátov a pretavením jeho zásad a východísk do vnútroštátnych právnych poriadkov zmluvných štátov mala byť zaručená harmonizácia minimálnych štandardov ochrany pri cezhraničnom cestovnom ruchu.

Slovenská republika ani Česká republika (na rozdiel napríklad od Nemecka, Francúzska, Belgicka, Talianska, Poľska či Veľkej Británie) uvedený Dohovor neratifikovali, a ani nepodpísali; nie sú ním teda viazané. Napriek tomu však zmeny, ktorými v novom českom Občianskom zákonníku¹⁵ prešla právna úprava náhrady škody na vnesených veciach, majú svoj myšlienkový základ práve v Dohovore, ktorého ratifikácia zo strany Nemecka v roku 1966 bola podnetom pre novelizáciu ustanovení §§ 701 až 703 (časť Gastwirtschaftung) nemeckého Občianskeho zákonníka (Bürgerliches Gesetzbuch, nemecká skratka BGB, ďalej len „BGB“), pričom novelizované, a zároveň doteraz účinné znenie BGB sa stalo v Zákone č. 89/2012 Sb. Občianský zákoník inšpiračným zdrojom zmeny a doplnenia úpravy náhrady škody spôsobenej na vnesených veciach. Obdobne v prípade Estónska, ktoré Dohovor neratifikovalo, a ani nepodpísalo, má právna úprava predmetnej problematiky v estónskom Obligačnom zákone¹⁶ myšlienkový základ niektorých inštitútov práve v Dohovore (i keď je potrebné pripustiť, že Dohovor pravdepodobne nebol pri kreovaní príslušných ustanovení estónskeho Obligačného zákona primárnym zdrojom; týmto bola právna úprava nemeckého BGB). V neposlednom rade i práve prebiehajúce práce na reforme slovenského záväzkového práva čerpali vo vzťahu ku koncepčným zmenám úpravy zodpovednosti prevádzkovateľa ubytovacích zariadení za škodu na veciach

¹⁴ Bližšie pozri *Convention on the Liability of Hotel-keepers concerning the Property of Their Guests* [1967-02-15] [online]. 2018 [cit. 2018-05-18]. Dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/041>.

¹⁵ Bližšie pozri *Zákon č. 89/2012 Sb. Občianský zákoník*.

¹⁶ Bližšie pozri *Võlaõigusseadus*, vastu võetud 26. 09. 2001, RT I 2001, 81, 487, jõustumine 01. 07. 2002. *Law of Obligations Act* [2002-07-01] [online]. 2018 [cit. 2018-05-18]. Dostupné na: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>.

vnesených ich hosťami zo základných myšlienok Dohovoru, realizovaných v minulom storočí v právnej úprave BGB.¹⁷

Na úrovni európskeho práva možno v súčasnosti vo vzťahu k určitej miere harmonizácie, prípadne unifikácie právnej úpravy zodpovednosti za škodu na vnesených veciach identifikovať výlučne aktivity v rámci európskeho *soft law*, v rámci ktorých je uvedená skutková podstata súčasťou širšieho rámca akademickej aktivity Návrhu spoločného referenčného rámca (Draft Common Frame of Reference, anglická skratka DCFR), ktorý obsahuje výslovnú úpravu zodpovednosti hotelov za veci ich hostí v knihe IV (upravujúcej pomenované zmluvné typy a práva a povinnosti z nich vyplývajúce), v časti C venovanej službám (Services), v kapitole 5 obsahujúcej právnu úpravu úschovy (Storage).¹⁸ Už z označenia jednotlivých častí Návrhu spoločného referenčného rámca, v rámci ktorých je úprava zodpovednosti ubytovacích zariadení z hľadiska systematického začlenenia zaradená, možno konštatovať, že Návrh spoločného referenčného rámca zvolil model, kde pravidlá upravujúce zodpovednosť ubytovateľov nadväzujú na právnu úpravu zmluvy o úschove,¹⁹ a nie sú teda súčasťou deliktnejších úprav v rámci ich ponímania *stricto sensu*.

Princípy európskeho deliktneho práva (Principles of European Tort Law, anglická skratka PETL) ako ďalší z akademických projektov európskeho deliktneho *soft law* výslovnú úpravu skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu prevádzkovateľa ubytovania neupravujú. Dôvodom však nie je presvedčenie o nepotrebnosti danej skutkovej podstaty v modelovej úprave Princípov európskeho deliktneho práva, ale práve samotný koncept zodpovednosti nezaloženej na zavinení, v rámci ktorého sa upustilo od metódy (doposiaľ aplikovanej v mnohých právnych poriadkoch) spočívajúcej v jednotlivých konkrétnych pravidlách upravujúcich

¹⁷ Ustanovenia § 701 a nasl. BGB prešli zásadnými koncepcnými zmenami v šesťdesiatych rokoch minulého storočia ako dôsledok ratifikácie Dohovoru Rady Európy o zodpovednosti ubytovateľa za veci vnesené jeho hosťami. Štáty, ktoré sa stali zmluvnými stranami uvedeného dohovoru, boli povinné zosúladiť svoje právne poriadky s úpravou dohovoru, čím dochádzalo k určitej miere harmonizácie úpravy postavenia ubytovateľa vo vzťahu ku vneseným veciam hostí.

¹⁸ Bližšie k úprave, vrátane komentára a komparatívnych poznámok pozri BARENDRECHT, M. et al. *Service Contracts (PEL SC): Principles of European Law*. New York: Oxford University Press, 2007, s. 599 a nasl. ISBN 978-3-7272-1801-9.

¹⁹ Obdobný model je typický napríklad pre rakúsky Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, nemecký Bürgerliches Gesetzbuch, holandský Burgerlijk Wetboek, španielsky Código Civil pod rubrikou nevyhnutnej úschovy, estónsky Obligačný zákon, francúzsky Code civil a iné.

určitý zvýšený zdroj nebezpečenstva vzniku škody. Uvedený kazuistický systém objektívnej zodpovednosti bol v Princípoch európskeho deliktneho práva nahradený generálne platným pravidlom odvíjajúcim sa od charakteru nebezpečenstva predstavovaného vykonávanou činnosťou a vyplývajúceho z tejto činnosti. Vysoká miera nebezpečenstva je v Princípoch európskeho deliktneho práva naviazaná na koncept mimoriadne nebezpečnej činnosti (*abnormally dangerous activity*), čím do značnej miery ohraničuje rozsah jeho použitia. Úzka formulácia daného ustanovenia limitujúca jeho aplikovateľnosť na „mimoriadne“ nebezpečné činnosti je do určitej miery modifikovaná možnosťou národných právnych poriadkov ustanoviť ďalšie prípady zodpovednosti bez zavinenia pre nebezpečné činnosti nedosahujúce stupeň mimoriadne nebezpečnej činnosti,²⁰ medzi ktoré možno zaradiť aj skutkovú podstatu zodpovednosti za vnesené veci.

Odôvodnenie normatívneho pretrvania zodpovednosti ubytovateľa za vnesené veci hostí v súčasnosti

Pôvodný účel, k naplneniu ktorého smerovala prísna zodpovednosť „hostinských“, spočívajúci vo vyvažovaní ich nepoctivého a nespoľahlivého správania sa vo vzťahu k hostom a ich veciam, je v súčasnosti prekonaný a pre takéto odôvodnenie nepoužiteľný. Naopak, druhý z dôvodov, snažiaci sa zabrániť dôkaznej núdzi hosta, má svoje opodstatnenie v rámci vymedzenia povahy zodpovednosti ubytovateľa i v súčasnosti.

Východiskom je úvaha, podľa ktorej ak by zodpovednosť ubytovateľa bola koncipovaná na princípe zavinenia, znamenalo by to, že uplatňovaním všeobecných pravidiel dokazovania by sa poškodený väčšinou dostal do stavu dôkaznej núdze pri preukazovaní predpokladov vzniku zodpovednosti (problém tzv. *probatio diabolica*), a to i napriek tomu, že zavinenie vo forme nedbanlivosti sa napríklad v slovenskom i českom práve prezumuje a poškodený nie je povinný ho preukazovať. Ubytovateľ by sa v takomto prípade zbavil zodpovednosti poukázaním na skutočnosť, že dodržal mieru starostlivosti, ktorú bolo od neho možné požadovať. V prípade, ak je ubytovacia prevádzka riadne organizovaná, ubytovateľovi sa to preukázať obvykle podarí aj z dôvodu, že v konečnom dôsledku je práve ubytovateľ ako prevádzkovateľ a poskytovateľ ubytovacej činnosti osobou, ktorá má neobmedzený prístup do interných pracovných, organizačných a hierarchických štruktúr prevádzky. Ak by v takejto situácii

²⁰ Bližšie pozri článok 5:102 ods. 1 *Princípov európskeho deliktneho práva*.

chcel poškodený vyvrátiť dôkazy ubytovateľa, vyžadovalo by si to ďalšie poznatky podložené dôkaznými prostriedkami, znalosť ktorých je značne sťažená neznalosťou konkrétností danej prevádzky, personálu a pracovných postupov, ako aj vnútornej organizácie prevádzky (rozdelenie pracovných činností, ich kontrolné mechanizmy a podobne).

Samozrejme, stav dôkaznej núdze ubytovaného nie je jediným relevantným faktorom, ktorý vedie k preferencii zodpovednosti nezaloženej na zavinení; do úvahy vstupujú i ďalšie významné faktory vyplývajúce z charakteru poskytovania ubytovacích služieb.²¹

Jedným z takýchto faktorov, odvíjajúcim sa od teórie rizika v jeho najširšom ponímaní, je identifikácia a následné posúdenie (miery) nebezpečenstva, ktoré veciam vneseným do ubytovacieho zariadenia hrozí, a v nadväznosti na to určenie zdroja, z ktorého takéto nebezpečenstvo pramení. V danom kontexte odborná literatúra primárne uvádza nebezpečenstvo tzv. otvoreného domu (Gefahr des offenen Hauses),²² t.j. nebezpečenstvo voľného prístupu do ubytovacej prevádzky charakterizované neustále sa meniacim okruhom osôb prichádzajúcich do ubytovacieho zariadenia a z neho odchádzajúcich, bez toho, aby bolo možné príchody a odchody hostí (najmä v ubytovacích zariadeniach väčšieho rozsahu) účinnnejším spôsobom kontrolovať, respektíve kontrola takýchto osôb je obmedzená v menšej či väčšej miere iba na určitú mieru formalizácie.

Ďalším z „tradične“ uvádzaných zdrojov potenciálneho nebezpečenstva sú osoby, ktoré v prevádzke pracujú a ktoré sú vo vzťahu k hosťom neznámymi osobami, na voľbu ktorých nemali hostia žiadny vplyv, napriek tomu však majú z titulu svojho pracovného zaradenia, prípadne z titulu výkonu svojej pracovnej činnosti uľahčený, respektíve voľný prístup k veciam hostí v priestoroch, ktoré hostia využívajú.

Otvorenosť prevádzky väčšiemu počtu osôb a zjednodušený prístup vzájomne neznámych ľudí k veciam nachádzajúcim sa v priestoroch ubytovacieho zariadenia predstavujú typické riziká spojené s ubytovacou

²¹ K tomu bližšie pozri napríklad KLANG, H. a F. GSCHNITZER. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: Band IV/1*. 2. Aufl. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1968, s. 660. ISBN neuvedené.

²² Bližšie pozri KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht: Band II: Besonderer Teil*. Wien: Manz Verlag, 1984, s. 367-368. ISBN 978-3-214-04685-9; a WEBER, W. *Reform der Gastwirtschaftung*. Freiburg: Rota-Druck Johannes Krause Buchbinderei, 1964, s. 21. ISBN neuvedené.

prevádzkou, ktoré by podľa teórie ovládania rizika (Risikobeherrschung) mali byť objektívne pričítané tomu, kto je vzhľadom na skutočnosť, že riziko pochádza z jeho sféry pôsobnosti, spôsobilý ho ovládať a kontrolovať.²³ V konečnom dôsledku je to vždy ubytovateľ, ktorý svoju prevádzku sprístupnil väčšiemu počtu osôb a charakter ktorej „núti“ jej návštevníkov ku vneseniu vecí, pričom ubytovateľ je subjektom, ktorému sú dostupné väčšie možnosti minimalizovať realizáciu rizík spojených s prevádzkou ubytovania. Vďaka prevažujúcej dispozičnej možnosti s rizikom na strane ubytovateľa sa ubytovateľ nachádza k danému riziku „bližšie“ ako hosť (v zmysle dostupných prostriedkov jeho eliminácie alebo minimalizácie), a teda i pravdepodobnosť vzniku škody z realizácie uvedeného rizika je vo vyššej miere ovplyvniteľná skôr ubytovateľom ako ubytovaným. Z uvedeného dôvodu, ak je určitá pravdepodobnosť vzniku škody „priraditeľná“ v prevažujúcej miere do sféry jednej strany, javí sa ako spravodlivé tejto strane pričítať aj škodu, ktorá sa v rámci predmetnej pravdepodobnosti realizovala.²⁴

Okrem toho, v súlade s teóriou čerpania úžitkov z rizika (Risikonutzniessung) je ubytovateľ subjektom, ktorý z rizika, ktoré vytvára, v porovnaní s hosťom s vyššou (prevažujúcou) mierou profituje (i keď je zrejmé, že z určitého hľadiska profitujú zo služieb ubytovacej prevádzky obe strany, t.j. ubytovateľ aj ubytovaný), preto by mal tiež prevziať zvýšenú mieru zodpovednosti.

Nezanedbateľným pri uložení sprísnenej zodpovednosti je i moment prevencie, kedy je v súlade s ekonomickou teóriou deliktneho práva v niektorých prípadoch rizikových prevádzok výhodnejšie uložiť sprísnenú zodpovednosť, aby bol prevádzkovateľ motivovaný k plneniu povinnosti starostlivosti a aby zabezpečil včas dostačujúce kontrolné a ochranné mechanizmy na zabránenie vzniku škody.

Rovnako do hodnotiacich úvah o povahe zodpovednosti ubytovateľa vstupuje i ochrana oprávnených očakávaní hostí. Hosť si síce dokáže na základe určitých vonkajších znakov a indícií (označenie ubytovacieho zariadenia, jeho kategorizácia podľa „hviezdičky“, fotografie, prípadne prehliadka vnútorných a vonkajších priestorov) vybrať ubytovacie zariadenie, avšak detaily organizácie prevádzky mu ostávajú skryté, a tak nemô-

²³ Bližšie pozri SCHÄFER, H. B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg; New York: Springer, 1986, s. 152. ISBN 978-3-540-16840-9.

²⁴ Bližšie pozri ESSER, J. a H. L. WEYERS. *Schuldrecht: Band II: Besonderer Teil*. 7. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1991, s. 537. ISBN 978-3-8114-6090-4.

že dostatočne posúdiť riziká viažuce sa na prevádzku, pričom ich nedokáže, na rozdiel od situácie, ak by sa nachádzal doma, vo väčšine prípadov ani ovplyvniť. Host' nemôže (a ani to nemožno v konečnom dôsledku od neho požadovať) permanentne vykonávať dohľad nad vecami, ktoré boli vnesené,²⁵ a musí sa v tomto smere spoliehať na ubytovateľa, na ktorého prijatím host'a na ubytovanie prechádza starostlivosť o ním vnesené veci, obsahom ktorej je prijatie takých opatrení a zabezpečenie takých zariadení, úlohou ktorých je zabrániť vzniku škody.

Osoba využívajúca služby ubytovania je teda odkázaná v tomto ohľade na ubytovateľa, od ktorého môže očakávať určitý štandard starostlivosti, pričom práve tieto očakávania ubytovaného odôvodňujú uloženie sprísnenej zodpovednosti v prípade, ak neboli naplnené. Ako uvádza Christian von Bar, ten, kto sprístupňuje iným určitú prevádzku, zároveň „predstiera“, že užívanie tejto prevádzky je bezrizikové. Navodzovaním uvedeného dojmu znižuje vlastnú mieru starostlivosti dotknutého okruhu užívateľov služieb takejto prevádzky,²⁶ v dôsledku čoho intenzita sociálneho kontaktu a z toho vyplývajúca dôvera, že prevádzkovateľ prevezme bezpečnostné opatrenia namiesto osoby využívajúcej danú službu,²⁷ odôvodňujú v tomto prípade prísnejšiu zodpovednosť,²⁸ keďže v prípade vzniku škody bola dôvera narušená a sprísnená zodpovednosť slúži ako akýsi kompenzačný prvok za narušenie dôvery.

Záver

Povinnosť ubytovateľa k náhrade škody na veciach vnesených ubytovanými osobami alebo pre ne do ubytovacieho zariadenia je už od čias rímskeho práva formovaná ako sprísnená zodpovednosť, nezaložená na zavinení.²⁹ I keď predpoklady pre jej vznik, rovnako ako právno-politické, hospodárske a sociálne faktory formujúce jej povahu a obsah, podliehali

²⁵ Bližšie pozri HERZOG, M. *Die Haftung des Gastwirts für eingebrachte Sachen des Gasts nach §§ 701 – 703 des Deutschen Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Peter Lang, 1999, s. 32. ISBN 978-3-631-33468-3.

²⁶ Bližšie pozri VON BAR, Ch. *Verkehrspflichten: Richterliche Gefahrsteuerungsgebote im deutschen Deliktsrecht*. Köln; Berlin; Bonn; München: Heymanns, 1980, s. 112 a nasl. ISBN 978-3-452-18813-7.

²⁷ Samozrejme, nie v rozsahu, v ktorom je potrebné mieru starostlivosti zachovať u poškodeného (napríklad vo vzťahu k bežným životným rizikám).

²⁸ Bližšie pozri GERNHUBER, J. *Bürgerliches Recht: Ein systematisches Repetitorium für Fortgeschrittene*. 3. Aufl. München: C. H. Beck, 1991, s. 381 a nasl. ISBN 978-3-406-34909-6.

²⁹ Prípadne sa v rámci historického vývoja vyskytovali vo vzťahu k uvedenej skutkovej podstate i kombinované formy zodpovednosti založenej na subjektívnom prvku zavinenia a objektívnom prvku pričítania škody ubytovateľovi.

historickým okolnostiam a vývoju spoločenských vzťahov vo všeobecnosti, reminiscencie rímskoprávných základov zodpovednosti z *receptum nautarum*, *cauponum*, *stabulariorum* ostávajú zachované, vrátane všeobecného právno-politického východiska osobitnej sprísnenej úpravy, ktoré spočíva v sociálnom aspekte ochrany hostí pred typickými nebezpečenstvami prevádzky, ktorú ubytovateľ organizuje, kontroluje, a zároveň za ňu nesie zodpovednosť.

Zvýšené riziko vytvárajú predovšetkým voľná prístupnosť ubytovacích zariadení väčšiemu počtu osôb, prístup pracovníkov ubytovateľa do miest, v ktorých hosť umiestňuje svoje veci, dispozícia ubytovateľa a jeho pracovníkov s kľúčmi od takýchto priestorov a podobne. Nezanedbateľným faktorom rozsahu rizika, ktorému je hosť vystavený, je i skutočnosť, že v ubytovacej prevádzke (na rozdiel od iných prevádzok a miest, v ktorých rovnako môžu byť veci vystavené zvýšenému riziku) nemôže mať ubytovaný hosť objektívne svoje veci pod neustálym dohľadom, a je teda odkázaný v tomto smere na starostlivosť ubytovateľa, určitú mieru ktorej môže rozumne očakávať. Ubytovateľ síce nemôže nebezpečenstvo vzniku škody na veciach ubytovaného úplne vylúčiť, ale môže ho dodržiavaním očakávaného štandardu starostlivosti redukovat'.

Napriek existencii takýchto rizík spojených s prevádzkou ubytovacieho zariadenia by však podľa Wolfganga Fikentschera nemal byť z doktrinálneho hľadiska kladený dôraz na skutočnosť „nebezpečnosti ubytovacieho zariadenia“; skôr by bolo žiaduce uvedené skutočnosti ponímať ako okolnosti odôvodňujúce zodpovedajúce rozdelenie rizika³⁰ medzi ubytovateľa a jeho hosťa. I keď z dogmatických dôvodov sa presvedčivejším zdá byť argument o zákonnom pričítaní rizika, keďže východiskovým predpokladom je podmienka vzniku škody na veciach, ktoré majú status veci vnesenej, a nie podmienka vzniku škody ako následku realizácie určitého nebezpečenstva prevádzky,³¹ praktický význam riešenia absencie. Účel, ku ktorému daný zodpovednostný režim smeruje, je prenesenie rizika vzniku škody z poškodeného hosťa na ubytovateľa v tom rozsahu, v ktorom je vznik škody spojený s osobitosťami prevádzkovania ubyto-

³⁰ Bližšie pozri FIKENTSCHER, W. *Schuldrecht*. 8. Aufl. Berlin: De Gruyter Recht, 1992. 891 s. ISBN 3-11-013191-9.

³¹ Bližšie pozri KOCH, P. Zur Neuregelung der Gastwirtschaftung. *Versicherungsrecht*. 1966, č. 1, s. 709. ISSN neuvedené; a HENSSLER, M. Einbringung von Sachen bei Gastwirten. In: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 4: Schuldrecht: Besonderer Teil II: §§ 611 – 704*. 5. Aufl. München: C. H. Beck, 2009, s. 2758. ISBN 978-3-406-54844-4.

vacieho zariadenia, na ktoré ubytovaný hosť nemá (respektíve má iba minimálny) dosah.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARENDRECHT, M. et al. *Service Contracts (PEL SC): Principles of European Law*. New York: Oxford University Press, 2007. 1093 s. ISBN 978-3-7272-1801-9.
- ENNECCERUS, L. a H. LEHMANN. *Lehrbuch des bürgerlichen Rechts: Band 2: Recht der Schuldverhältnisse*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1958. 1052 s. ISBN neuvedené.
- ESSER, J. a H. L. WEYERS. *Schuldrecht: Band II: Besonderer Teil*. 7. Aufl. Heidelberg: C. F. Müller Juristischer Verlag, 1991. 703 s. ISBN 978-3-8114-6090-4.
- FAJNOR, V. a A. ZÁTERUCKÝ. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. 2. preprac., judikatúrou siahajúcou do roku 1935 dopln. vyd. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935. 601 s. ISBN neuvedené.
- FIKENTSCHER, W. *Schuldrecht*. 8. Aufl. Berlin: De Gruyter Recht, 1992. 891 s. ISBN 3-11-013191-9.
- GERNHUBER, J. *Bürgerliches Recht: Ein systematisches Repetitorium für Fortgeschrittene*. 3. Aufl. München: C. H. Beck, 1991. 525 s. ISBN 978-3-406-34909-6.
- GITTER, W. *Gebrauchsüberlassungsverträge*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1988. 551 s. ISBN 3-16-645407-1.
- HENSSLER, M. Einbringung von Sachen bei Gastwirten. In: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Band 4: Schuldrecht: Besonderer Teil II: §§ 611 – 704*. 5. Aufl. München: C. H. Beck, 2009. 2830 s. ISBN 978-3-406-54844-4.
- HERZOG, M. *Die Haftung des Gastwirts für eingebrachte Sachen des Gasts nach §§ 701 – 703 des Deutschen Bürgerlichen Gesetzbuchs*. Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Peter Lang, 1999. 208 s. ISBN 978-3-631-33468-3.
- KLANG, H. a F. GSCHNITZER. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch: Band IV/1*. 2. Aufl. Wien: Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei, 1968. 860 s. ISBN neuvedené.

- KOCH, P. Zur Neuregelung der Gastwirthschaftung. *Versicherungsrecht*. 1966, s. 707-715. ISSN neuvedené.
- KOZIOL, H. *Österreichisches Haftpflichtrecht: Band II: Besonderer Teil*. Wien: Manz Verlag, 1984. 608 s. ISBN 978-3-214-04685-9.
- SCHÄFER, H. B. a C. OTT. *Lehrbuch der ökonomischen Analyse des Zivilrechts*. 1. Aufl. Berlin; Heidelberg; New York: Springer, 1986. 367 s. ISBN 978-3-540-16840-9.
- Von BAR, Ch. *Verkehrspflichten: Richterliche Gefahrsteuerungsgebote im deutschen Deliktsrecht*. Köln; Berlin; Bonn; München: Heymanns, 1980. 326 s. ISBN 978-3-452-18813-7.
- WEBER, W. *Reform der Gastwirthschaftung*. Freiburg: Rota-Druck Johannes Krause Buchbinderei, 1964. 107 s. ISBN neuvedené.
- WEISS, H. *Die rechtspolitischen Grundlagen der Gastwirthschaftung*. Würzburg: Dissertationsdruckerei und Verlag Konrad Triltsch, 1936. 54 s. ISBN neuvedené.
- ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1996. 1312 s. ISBN 978-0-19-876426-7.

Doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
marianna.novotna@gmail.com

The Czech Republic and Movement of Workers: A Missed Opportunity?¹

Jakub Tomšej

Abstract: *The paper contains reflections of the author on the Czech labour market and on diverse aspects of the Czech legal regulation of working abroad. The Czech Republic stands in a versatile position of both a “sending” and a “receiving” country in terms of movement of workers and it has its historical experience with migration. The author summarises arguments for creating an open and competitive labour environment. An analysis of the applicable legal regulation, however, shows that these arguments may not have been heard by the Czech lawmakers. In case of the non-European Union/European Economic Area workers, the applicable laws and processes create unnecessary hurdles for obtaining a work permit and performing work within the territory of the Czech Republic. The author debates the current legal regulation of the employee card and proposes measures to make the system more accessible for applicants.*

Key Words: *Labour Law; Immigration; Employment of Foreigners; Work Permit; Employee Card; the Czech Republic.*

Opening remarks

Very few topics are as crucial and relevant to individuals and society as work. Work is the activity which creates the values and assets that surround us, gives meaning to human life and represents an important differentiator in terms of personal satisfaction.

Competitiveness is nowadays one of the most desired features of the labour market. Only in a competitive market will employers have an opportunity to find skilled workers matching their requirements. Only in a competitive market can an employee find a position that corresponds

¹ The paper was drafted within and under the support of the project UNCE/HUM/034 “*Dependent Work in the 21st Century: Issues and Challenges*” (in the Czech original “*Závislá práce v 21. století: otázky a výzvy*”) and the project “*Private Law and the Challenges of Today*” (in the Czech original “*Soukromé právo a výzvy dneška*”), project ID PROGRES Q03 at the Charles University in Prague, the Czech Republic. The paper reflects the legal state as of February 28th, 2018.

to his or her expectations and allows him or her to develop and to enjoy satisfying working conditions. From that viewpoint, national labour markets may not provide for sufficient opportunities. The movement of workers among countries and the extension of labour markets to a regional or even global level may be the only answer.² In this context, A. Hyde even speaks about a “right to migrate” and considers the introduction of such as “the most important labour law”.³

With the integration of the European countries which resulted in the European Union, the free movement of workers has become one of the European Union’s cornerstones and an asset from which many employers and employees have benefited.⁴ In this context, we should not forget that the European labour market represents just a small fraction of the global labour market and the competitiveness target may not be fully achieved without granting access to persons coming from the non-European Union/European Economic Area countries (often referred to as so-called third countries). This can also be seen in case of the Czech Republic where – as this paper documents – most foreigners working in the Czech Republic come from outside the European Union.

In the recent past, actions have been taken and opinions have been expressed which may lead to an increase in restrictions on migrants, intensifying workplace segregation on the basis of ethnicity, imposing restrictive immigration controls and in general taking steps towards more closed national labour markets. The challenge of today is to convince ourselves that such trends are not advantageous to the target countries involved.

It is beyond doubt that hiring from other countries, in particular where larger groups of migrants target a certain labour market, can lead to tensions and fears among the local workforce. They are likely to wonder whether the increased number of foreign workers has a negative im-

² See CONNELL, J. and J. BURGESS. Migrant Workers, Migrant Work, Public Policy and Human Resource Management. *International Journal of Manpower*. 2009, vol. 30, no. 5, pp. 412-442.

³ See HYDE, A. *The Most Important Labour Right, Labour Law Research Network 3rd Conference in Toronto, Canada on June 29th, 2017* [online]. 2017 [cit. 2018-02-28]. Available at: <http://llrn3toronto.org/papers/>.

⁴ See Article 3(2) of the *Treaty on European Union*; Articles 4(2)(a), 20, 26 and 45 – 48 of the *Treaty on the Functioning of the European Union*; *Directive 2004/38/EC on the Right of Citizens of the Union and Their Family Members to Move and Reside Freely within the Territory of the Member States*; *Regulation No. 492/2011 on Freedom of Movement for Workers within the Union*.

pact on overall domestic unemployment or on a worsening of local employees' position in the market and what downward pressures the increased worker migration has on local salaries and on the worsening of working conditions etc. Very recently, the migration crisis centring on migrants from the Arab and the North African countries revealed how unprepared some countries are for the arrival of refugees and how difficult it may be to manage local populations' fears of the culture that the migrants attempt to import as well as of the profiles that some of them may have. Showing an overly welcoming attitude to these new joiners may create frustration within certain parts of the population which can be easily targeted by populist parties calling for the closing of borders. We are in need of a balanced approach where we explore all of the opportunities that the movement of workers brings us, without allowing certain individuals to take advantage of our developed social system while not making any contribution.

With the globalisation and the development of modern technologies, changes to working methods and environment also affect the work abroad. Multinational companies, present all around the world, open positions which support whole regions or continents from one workplace. Optimisation of costs has led companies to establish shared service centres where an employee can support his or her own country from a distance of hundreds or thousands of kilometres. Digital nomads connect to work using their computers while travelling and exploring the world. This could trigger an impression that location no longer matters. Such an impression may, however, be false. Very recently, two large international companies, IBM⁵ and Honeywell,⁶ have restricted their generous work from home programmes, claiming that people work better in close proximity to other employees where ideas readily can be exchanged and decisions can be made faster. The need for staff working abroad can sometimes not be replaced by being available over phone or e-mail and it is unlikely that the future will change this.

⁵ According to the articles from business media, such as KESSLER, S. IBM, Remote-work Pioneer, Is Calling Thousands of Employees back to the Office. In: *Quartz* [online]. 2017-03-21 [cit. 2018-02-28]. Available at: <https://qz.com/924167/ibm-remote-work-pioneer-is-calling-thousands-of-employees-back-to-the-office/>.

⁶ According to the articles from business media, such as DePASS, D. Honeywell Ends Telecommuting Option. In: *StarTribune.com* [online]. 2016-10-21 [cit. 2018-02-28]. Available at: <http://www.startribune.com/honeywell-ends-telecommuting-option/397929641/>.

The Czech labour market

All of the above-mentioned reflections are relevant for the Czech Republic – a smaller country located in central Europe with a total workforce of around 5.28 million people.⁷ Since the fall of the communist regime in year 1989 and the country's accession to the European Union in year 2004, the Czech Republic has grown into the versatile position of being both a “sending” and a “receiving” country in terms of workers' migration.

Since the country's accession to the European Union, the number of the Czech employees working abroad has been growing, in particular since the termination of all temporary restrictions in May 2011.⁸ The statistics show that around 110,000 Czech workers currently work in other European Union countries.⁹ These workers are spread across all European countries, with their strongest presence in the United Kingdom and Germany.

At the same time, the country's low unemployment rate of about 3.4 percent makes it attractive for the job applicants from other countries. In May 2017, the local Labour Offices reported a total number of

⁷ For the purpose of this paper, the term workforce shall include all natural persons who are employed, act as individual entrepreneurs or are registered job-seekers at the Czech Labour Offices. The data is taken from the overview of the Czech Statistical Office and reflects the state as of December 31st, 2014. See *Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů [1993 – 2014]*. In: *Český statistický úřad* [online]. 2014-12-31 [cit. 2018-02-28]. Available at: <https://www.czso.cz/documents/10180/20552655/25013015041.pdf/9469dd47-7c0b-4cde-9efe-fab494441624?version=1.0>.

⁸ In accordance with the applicable European Union laws and the Accession Treaty, the old European Union Member States could apply a temporary restriction on the free movement of workers for up to 7 years following the accession. Only three European Union Member States have fully opened their labour markets to the Czech workers since the accession: the United Kingdom, Ireland and Sweden. Some countries have feared that the access of workers from the “new” European Union countries to their markets could lead to an increase of unemployment. Representatives of these “new” European Union countries would argue that no such phenomenon was observed following the termination of the restriction period and that the application of temporary restrictions only leads to issues with the illegal work.

⁹ See *Počty občanů ČR zaměstnaných na území států EU/EHP a Švýcarska v letech 2006 – 2014*. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2014-12-31 [cit. 2018-02-28]. Available at: https://www.mpsv.cz/files/clanky/20796/tabulka_2014.pdf. No statistics relating to the non-European Union countries are available, however, it is anticipated that the share of the Czech citizens working outside the European Union is relatively low.

308,521 job applicants (lowest figure since May 2008) and of about 174,000 job vacancies.¹⁰

According to the statistics, the Czech Republic is home to around 493,000 foreign workers. Of this number, approximately 20 percent are self-employed individuals who do not share the status of an employee under local laws.¹¹ Since year 1989, the total number of foreign workers has grown 14 times. Roughly a quarter of the total foreign workforce is represented by the Slovak citizens who can hardly be deemed “foreigners” in practice; as the Czechs and the Slovaks used to form one country for most of the 20th Century and speak a very similar language, the Slovak workers are usually fully integrated into the local communities. In the Czech Republic, there is also a bigger presence of workers from Ukraine (approximately 70,000 workers, mostly blue-collar jobs with low qualifications), Vietnam (approximately 40,000 workers, mostly self-employed in trades and gastronomy), Poland, Romania, Bulgaria and Russia.¹²

Legal regulation for incoming workers

Local legal requirements do not represent a hurdle for citizens of the other European Union/European Economic Area countries. There are no restrictions on hiring these individuals. Employers are only bound by a notification obligation towards the Labour Offices regarding the commencement of work by such individuals. They can also conduct business as self-employed subject to registration with a local Trade Office which is a relatively easy process.

A more difficult regulation has been adopted for the non-European Union citizens. Primary concerns usually relate to timing. Statutory deadlines for local authorities to issue all relevant permits usually range between 3 – 4 months since the local employer’s first interaction with the

¹⁰ This may be influenced by the fact that employers do not have a legal obligation to report vacancies to the Labour Office, unless they want to hire an applicant from a third country. It is still unarguable that the low unemployment rate makes it often difficult for employees to hire.

¹¹ Based on data published by the Czech Statistical Office. See Tab. 0102 Cizinci trvale a dlouhodobě žijící v České republice (bez azylantů) [1989 – 2016]. In: *Český statistický úřad* [online]. 2018 [cit. 2018-02-28]. Available at: https://www.czso.cz/documents/10180/46173161/32018117_0102.pdf/9bc8f7af-46e9-48ee-9f98-fb521d3a49a5?version=1.0; and Cizinci: Zaměstnanost. In: *Český statistický úřad* [online]. 2018 [cit. 2018-02-28]. Available at: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_zamestnanost.

¹² Based on data published by the Czech Labour Office. See *Úřad práce České republiky* [online]. 2018 [cit. 2018-02-28]. Available at: <https://portal.mpsv.cz/upcr>.

authorities. In some cases, even these deadlines are being missed by the authorities and delays of a number of months have been reported. As speed is usually of the essence in the hiring process, this barrier may influence the employer's interest in accepting applicants who have not yet started the procedure.

Since its introduction in June 2014, the most frequently applied for permit is the employee card. It has a dual nature and combines a right to reside in the territory of the Czech Republic and, at the same time, to work in a certain pre-approved job. The main specifics of the employee card lie in the fact that it is always issued for a certain position for which the employee has already signed an employment contract (or a future employment contract) with a local employer. The employee's job must be for at least 15 hours a week and the local minimum salary rate (currently 11,000 CZK a month – approximately 440 EUR)¹³ must be observed. In case of a job change (including promotion within the same employer), prior consent of the Ministry of Interior of the Czech Republic must be sought and obtained.

In this context, the employee card can only be issued in the event the Labour Office does not find a suitable local candidate for the position in question. For this reason, employers have an obligation to notify the Labour Office all positions that they are considering to fill with an employee card holder. An application for the employee card can be filled by the foreigner only if the position is still vacant 30 days after the notification has been made.

In practice, the database of job-seekers registered with the Labour Office contains more applicants with a lower level of qualification and the Labour Office is likely to act decisively where an employer's notification relates to a job that can be easily filled by such job-seekers. For qualified and managerial positions, it is less likely that the Labour Office's search for a local candidate will be successful and, therefore, we often don't observe any activity on the part of the Labour Office. Notwithstanding that there is currently no option for the Labour Office to waive the 30 day notification period.

The application for an employee card must be accompanied with a number of documents, including a valid travel document, an extract from the criminal register, a copy of the employment contract and

¹³ See Section 42g of the Act No. 326/1999 Coll.

a signed confirmation of accommodation.¹⁴ The application must be filled at a Czech embassy outside the territory of the Czech Republic, unless the applicant already possesses any form of long-term visa in the Czech Republic. Citizens of some countries have the right to choose the embassy at which they apply; for other countries' nationals, an obligation to file at the home embassy of the applicant applies. This sometimes leads to practical complications as the preparation for the application usually requires the presence of the applicant in the Czech Republic (e.g. based on visa-free stay or based on a short-time tourist visa) in order to attend interviews, to find accommodation etc., but afterwards the applicant is required to leave the country to file the application and to wait until it is processed.

Local regulation is not in line with the Acquired Rights Directive as it requires consent of the Ministry of Interior of the Czech Republic in all cases where the employee card holder changes his/her job. In cases where a TUPE¹⁵ transfer is triggered, the Acquired Rights Directive and the Czech Labour Code guarantee the employee an automatic transfer to a new employer. Practical complications could arise if the employee card holder fails to request the consent sufficiently in advance (or at all). It can, however, be argued that the relevant provisions of the Act on the Residence of Citizens in the Czech Republic requiring such consent must be interpreted in line with the Acquired Rights Directive and can't be applied in cases of the TUPE transfers. Such argumentation has not yet been tested before the Czech courts.

One might expect that a simplified procedure could apply in cases of posted workers assigned to the Czech Republic by their foreign employer to provide services on a temporary basis. On the contrary, posted workers do not enjoy the benefits of the employee card's dual nature and must apply for a residence permit and a work permit separately. This makes the process more complicated but not necessarily longer.

Certain groups of workers are fully exempt from the obligation to seek a work permit in order to carry out work within the Czech Republic. This includes foreigners who permanently study at local educational institutions as well as persons who have been granted asylum protection.

¹⁴ See Section 42h of the Act No. 326/1999 Coll.

¹⁵ Abbreviation for the Transfer of Undertakings (Protection of Employment).

Foreigners who want to conduct business as self-employed individuals within the Czech territory must obtain a visa for business purposes. In order to apply for it, a different set of documents must be submitted than in case of an employee card. Most importantly, all registrations and permits to conduct business must be obtained prior to the filling and the foreigner must prove that he/she has sufficient funds to stay in the Czech Republic.

While employee cards are usually granted to everyone who submits all required documents and passes the local labour market test conducted by the Labour Office, cases have been reported where a business visa was withheld for various reasons, including minor breaches of obligations that do not lead to severe consequences for local businessespeople.¹⁶

An appeal against the decision on denying a visa would be decided by the Ministry of Interior of the Czech Republic. Unlike most other administrative decisions, a decision denying a visa to a non-European Union citizen is exempt from any court review. This approach has been repeatedly challenged by foreigners in front of the Czech Constitutional Court that has the powers to render inapplicable any provisions of the law that would be contrary to the Czech Constitution. The Constitutional Court has, however, always held that as the Czech law does not stipulate a legal claim of a foreigner to receive a visa or a visa extension, the exemption from the court review does not conflict with constitutional rights.

On the other hand, in year 2009 the Constitutional Court¹⁷ of the Czech Republic rendered inapplicable a provision of the Act on the Residence of Foreigners in the Czech Republic which provided for an exemption from the court review even for repatriation decisions¹⁸ in cases where a foreigner was found to reside illegally within the Czech territory. The Constitutional Court was of the view that the Czech Bill of Fundamental Legal Rights (which forms a part of the Czech constitutional sys-

¹⁶ In one of these cases, an extension of a business visa was not granted to a foreigner due to his failure to publish annual balance sheets and other accounting documents of a company run by him in the Czech Companies Register. The Czech law requires all companies to publish the documents in the Companies Registers but the vast majority of local companies do not comply with the rule due to the confidential nature of the data. In theory, a fine could be imposed for such a breach. In practice, the Companies Register courts claim that they have no capacity to control this and no fines are usually issued.

¹⁷ See Pl. ÚS 26/07 (47/2009 Coll.; N 218/51 SbNU 709).

¹⁸ A repatriation decision represents a legal basis for an involuntary termination of the foreigner's stay within the Czech territory.

tem) grants foreigners certain rights which can be breached upon repatriation, making a reference in particular to repatriation to a country where the foreigner's life or freedom might be at risk. Following this decision, the court review of any repatriation decision is permitted.

Other issues

Under the local antidiscrimination laws, citizens working within the territory of the Czech Republic must not be discriminated against by employers due to their nationality, origin, ethnicity or religion and have the right to enjoy the same salary and working conditions as the local employees. The enforcement of these rights may, however, be difficult in practice. Many cases have been reported where the non-European Union citizens have been working illegally in the Czech Republic – without a valid employee card and even without an employment contract, under poor working conditions and for a very low salary. If discovered by the public authorities, the persons must be repatriated due to having been within the Czech territory without a valid permit and there is little chance of successful redress against their local “employer”.

Foreigners who are duly employed under an employment agreement are granted full protection under the local Labour Code. This includes the right to a minimum wage, protection against dismissal, regulation of working hours, health and safety at work, employer's liability for damage and other important aspects.

Under the older Czech case law, such employee protection could, however, be avoided where parties to an employment contract with an international aspect (consisting for example of the employee being a foreigner) agree on a choice of a different governing law. In a well-known case from year 2009, the Czech Supreme Court¹⁹ upheld an agreement between a Czech branch office of a United States company as the employer and a Croatian citizen as the employee, based on which their employment contract was governed by the Californian law, as valid. The dispute was initiated by the employee after she was dismissed in year 2006 without cause and without a notice period (only with certain payment in lieu of notice). Despite the fact that the employee could validly argue that her position was undoubtedly weaker than the position of the Czech employees protected by the local law (which stipulates that termination of employment is possible only for specific reasons and with a notice period

¹⁹ See Decision file No. 21 Cdo 4196/2007.

of at least two months), courts have applied the then valid Czech Act on International Private Law based on which a choice of law in a contract of employment was valid to the extent that it did not conflict with the public order. Under the view of the Supreme Court of the Czech Republic, termination of employment based on an at-will doctrine did not conflict with the public order and thus the termination was deemed valid. Even though the reasoning of the Supreme Court is in line with the prevailing interpretation of the Czech Act on International Private Law and was approved by the most Czech legal doctrine,²⁰ it must be acknowledged that this approach has significantly increased the vulnerability of foreign employees and weakened their position in comparison to the Czech employees.

From the current perspective, the conclusions of the Supreme Court seem to be superseded by the Rome I Regulation. According to the Article 8.1 of the Regulation, choice of law in an employment contract may not have the result of depriving the employee of the protection afforded to him or her by provisions that cannot be derogated from by agreement under the law that in the absence of choice would have been applicable. This brings a significantly higher level of protection to foreign workers, as all of the protections defined by the Czech Labour Code consist of mandatory provisions that cannot be derogated by an agreement of an employee and an employer. What remains questionable are the extent to which foreign employees are aware of these provisions and the measures they can take to enforce them.

Conclusions

According to the data shown, the Czech Republic has the potential to welcome and to benefit from foreign employees due to its low unemployment rate and high number of vacant positions. The presence of many international employers in the country, along with the high number of the Czechs working abroad, could raise the expectation of a mature labour environment that is open to international influences.²¹

²⁰ E.g. ŠTEFKO, M. Několik poznámek k doktríně At-Will Employment a její aplikaci v České republice. *Práce a mzda*. 2009, č. 11.

²¹ One could also argue that the Czech society could have learned to be open to foreign workers due to its own historical experience. Between years 1948 and 1989, the former communist regime witnessed the migration of approximately 200,000 citizens of the former Czechoslovakia to pursue further lives and careers in democratic parts of the world, mostly in the Western Europe and the North America.

Despite that, it appears that the current Czech legal framework values the protection of the local labour market more than its competitiveness. Although similar tendencies can be found in the laws of the most countries, in summary, the Czech immigration law contains a surprisingly high number of elements which have the effect of worsening the foreign workers' position or creating unnecessary hurdles for them.

If we want to progress towards the goals and ideas summarised in the introductory part of this paper, the implementation of the following steps would seem warranted:

1. Opening the local labour market to the job applicants from the non-European Union countries in a way similar to the way in which it is open to the European Union citizens. Cancelling the obligation on the employer to notify the Labour Office about a vacant position that should be filled by a foreigner. Alternatively, as a minimum measure, introducing an option that permits the Labour Office to waive the 30 days notification period when it appears that there are no suitable candidates in its database of the job-seekers;
2. Simplifying the process for any visa, employee card or similar permits. There is no reason to ask foreigners to obtain confirmation of accommodation before filling the application, as there is no reason why they can't find such accommodation in a matter of a few days after arriving in the country. Visa applications should be accepted also within the territory of the Czech Republic without any restrictions and those who are already present in the Czech Republic (e.g. based on visa-free stay) should be able to accomplish the whole process here;
3. Deadlines for the applications should reflect the need of local employers (if not justified expectations of the applicants). Where a deadline is set by law, it should be followed without exception (in practice, this may require an uptick in staffing at the Ministry of Interior which has been pointing out that delays in proceedings (if not caused by lack of cooperation of the applicants) are usually due to the insufficient capacities at the Ministry);
4. Foreigners who have received all required permits should not be restricted in further career development. Promotions or even changes of employer without an employment gap should only be subject to notification to the Ministry of Interior. As a minimum measure, a notification rather than approval should be required in case of the TUPE transfers;

5. The Czech legal environment should be consistent in its approach to the employees and the Czech employment law should cover all employees working within the territory of the Czech Republic. A choice of governing law in an employment contract should never lead to cessation of the employee's protection defined by the mandatory provisions of the local law.

The Czech Republic seems to have been missing the opportunity to fully benefit from the international labour market and the implementation of the measures set down above seems distant. Defenders of the current protective environment may argue that even with the restrictive approach we have seen sustainable economic growth in the past few years. Creating a more open and competitive environment, in our view, still means creating new opportunities both for the employers and the employees, and the lawmakers should not miss such an opportunity.

References

- BARANCOVÁ, H. et al. *Zamestnávanie cudzincov*. Bratislava: Sprint dva, 2012.
- CONNELL, J. and J. BURGESS. Migrant Workers, Migrant Work, Public Policy and Human Resource Management. *International Journal of Manpower*. 2009, vol. 30, no. 5, pp. 412-442.
- HYDE, A. *The Most Important Labour Right, Labour Law Research Network 3rd Conference in Toronto, Canada on June 29th, 2017* [online]. 2017 [cit. 2018-02-28]. Available at: <http://llrn3toronto.org/papers/>.
- JOKLOVÁ, K., J. RYŠAVÁ, et al. *Zaměstnávání cizinců a vysílání pracovníků do zahraničí*. Praha: ASPI, 2009.
- ŠTEFKO, M. and K. KOLDINSKÁ. *Sociální práva cizinců*. Praha: C. H. Beck, 2013.
- ŠTEFKO, M. Několik poznámek k doktríně At-Will Employment a její aplikaci v České republice. *Práce a mzda*. 2009, č. 11.

JUDr. Jakub Tomšej, Ph.D.

Faculty of Law
Charles University in Prague
Náměstí Curieových 901/7
116 40 Prague 1

Czech Republic
tomsej@prf.cuni.cz

Medzinárodnoprávne aspekty ruskej anexie polostrova Krym

International Legal Aspects of the Russian Annexation of the Crimean Peninsula

Kristián Blaškovič

Abstract: *This paper deals with a detailed assessment of the legality of the Russian military action on the Crimea in year 2014 which is generally considered as an aggression. The author does not want to challenge this view; rather he attempts to offer a detailed analysis of several explicit or implicit justifications put forward by Russia. First of all, he sets a legal framework for analysis, then identifies relevant legal aspects concerning the so-called Crimean question (i.e. protection of the Russian minority, remedial secession, intervention by invitation, self-determination, regional referendum) and, finally, provides a detailed analysis of each of them from the international and the national points of view. In the paper, he pays attention also to the international debates concerning the Crimea which took place predominantly at the United Nations Security Council and, to lesser extent, at the General Assembly of the United Nations.*

Key Words: International Public Law; the United Nations Organization; the United Nations Security Council; Charter of the United Nations; Annexation; Aggression; Legality; Use of Force; the Crimea; the Russian Federation; Ukraine.

Abstrakt: *Príspevok sa venuje detailnému hodnoteniu legality ruského vojenského zásahu na Kryme v roku 2014, ktorý sa všeobecne považuje za agresiu. Autor nechce spochybniť tento názor, skôr sa snaží ponúknuť detailnú analýzu viacerých explicitných aj implicitných odôvodnení, ktoré boli Ruskom predložené. Najprv ustanovuje právny rámec pre analýzu, následne identifikuje relevantné právne aspekty vzťahujúce sa na tzv. krymskú otázku (t.j. ochrana ruskej menšiny, nápravná secesia, intervencia na základe pozvania, sebaurčenie, miestne referendum), a nakoniec poskytuje detailnú analýzu každého z nich, rovnako z medzinárodného, ako aj vnútroštátneho uhla pohľadu. V príspevku venuje pozornosť i medzinárodným diskusiám týkajúcim sa Krymu, ktoré prebiehali predovšetkým v Bezpeč-*

nostnej rade Organizácie Spojených národov, a v menšej miere tiež vo Valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov.

Kľúčové slová: Medzinárodné verejné právo; Organizácia Spojených národov; Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov; Charta Organizácie Spojených národov; anexia; agresia; legalita; použitie sily; Krym; Ruská federácia; Ukrajina.

Úvod

Pričlenenie Krymu k Ruskej federácii, ktoré sa odohralo na jar roku 2014, vyvolalo širokú vlnu polemík a pomerne jednoznačných debát týkajúcich sa legality tohto kroku. Uvedený príspevok si nekladie za cieľ spochybniť doteraz vyslovené názory na túto otázku; skôr má ambíciu poukázať na všetky jej aspekty, vrátane ponuky náležitej právnej analýzy, ktorá doteraz v domácej odbornej literatúre absentovala. Neexistencia komplexnej právnej analýzy tzv. krymskej otázky je pravdepodobne daná dvoma príčinami. Prvá príčina môže spočívať v jej jednoznačnosti (protiprávnosti), v dôsledku čoho o ňu slovenská veda medzinárodného práva neprejavila patričný záujem. Druhá príčina môže byť spôsobená náročnosťou analýzy predmetnej otázky cez prizmu použitia sily v medzinárodnom práve ako pododvetví medzinárodného práva, ktoré sa v slovenských podmienkach neteší veľkej obľube. Preto si uvedený príspevok kladie za cieľ analyzovať danú otázku predovšetkým z pozície medzinárodného práva (a osobitne použitia sily), a v menšej miere tiež z pohľadu vnútroštátneho práva (ukrajinskej ústavy), ktoré má však svoje medzinárodnoprávne presahy, a preto názov nášho príspevku zahŕňa aj medzinárodnoprávne aspekty. Účelom takéhoto holistického prístupu (teda hodnotenia cez prizmu medzinárodného práva aj vnútroštátneho práva) je snaha ponúknuť komplexný pohľad na predložený tému. Príspevok vynecháva predstavenie historických súvislostí predmetného prípadu, nakoľko sú odbornej i laickej verejnosti dobre známe alebo jednoducho zistiteľné. Rovnako sa nevenuje ani politickým či bezpečnostným aspektom prípadu, keďže by sa tým rozsah príspevku neúmerne rozšíril. Preto by v ňom čitateľ nemal hľadať analýzu podvratných aktivít Ruska na východe Ukrajiny, legalitu vzniku separatistických republík v Donecku a Luhansku, a ani sankcie Európskej únie zavedené voči Rusku. Pre úplnosť je zároveň potrebné podotknúť, že pred Medzinárodným súdnym dvorom aktuálne prebieha spor medzi Ukrajinou a Ruskom týkajúci sa výkladu Medzinárodného dohovoru o potláčaní financovania terorizmu a Medziná-

rodného dohovoru o potláčaní všetkých foriem rasovej diskriminácie, ktoré sa čiastočne dotýkajú aj otázky Krymu. Nakoľko však ide v čase písania nášho príspevku o prebiehajúci spor a rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvora ešte nebolo vynesené, zostane zameranie predloženého textu zakotvené pri analýze situácie z roku 2014.

Ako sme už uviedli, daná téma sa medzi slovenskými internacionalistami neteší veľkej pozornosti, a tak ani náš príspevok nemá na koho názory nadviazať. Z prostredia českej doktríny medzinárodného práva je však nevyhnutne potrebné uviesť príspevok Veroniky Bílkovej,¹ na zisteniach ktorej náš príspevok v určitých otázkach spočíva a v širšej miere ich aj rozvíja. Obsah a zameranie príspevku sa môžu zdať jednostranné, čo je dané jeho účelom – a ten nespočíva v hodnotení ruskej anexie Krymu ako celku (v tejto otázke existuje objektívne prevládajúca zhoda o jej protiprávnosti, ktorú autor príspevku nechce nijako spochybniť), ale v priblížení jednotlivých aspektov, z ktorých sa mozaika tzv. krymskej otázky skladá, a v posúdení ich legality, ktorá doposiaľ na Slovensku nebola komplexne analyzovaná. Z uvedeného konštatovania vychádza aj výskumná otázka predloženého príspevku: *Aké sú jednotlivé právne aspekty pričlenenia Krymu k Ruskej federácii a aká je ich legalita?* Už z povahy položenej otázky vyplýva, že jej skúmanie si vyžaduje dvojfázový prístup. Prvá fáza spočíva v identifikovaní jednotlivých právnych aspektov tzv. krymskej otázky, na ktoré v druhej fáze následne nadväzuje hodnotenie ich súladu s právom. Predkladané jednotlivé závery odzrkadľujú analýzy ruských krokov z pozície relevantných primárnych prameňov medzinárodného práva, medzi ktoré autor zaradil Chartu Organizácie Spojených národov a prevládajúce medzinárodnoprávne obyčaje, v menšej miere ďalej tiež dokumenty prijaté orgánmi Organizácie Spojených národov, najmä jej Valným zhromaždením. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov k tejto otázke, z pochopiteľných príčin, neprijala žiadnu relevantnú rezolúciu, napriek tomu sa ukázalo ako veľmi osožné sledovať v nej prebiehajúci vývoj diskusií o Kryme, počas ktorých Ruská federácia predložila niekoľko argumentov. Uvedené pramene sú podľa potreby doplnené názormi kvalifikovaných zahraničných predstaviteľov doktríny medzinárodného práva.

¹ Bližšie pozri BÍLKOVÁ, V. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* [online]. 2015, vol. 75, s. 27-50 [cit. 2017-12-15]. ISSN 0044-2348. Dostupné na: http://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_27_50.pdf.

Text nášho príspevku je členený na základe logickej nadväznosti. V jeho prvej časti je predstavená anexia ako všeobecný pojem, ako aj jej historický vývoj z pozície právnej regulácie, potom nasleduje analýza ruských krokov na podklade vybraných medzinárodných zmlúv (predovšetkým Charty Organizácie Spojených národov) a, hoci právne nezáväzných, predsa len relevantných dokumentov Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov. Keďže Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov má podľa Charty Organizácie Spojených národov hlavnú zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (článok 24 odsek 1 Charty Organizácie Spojených národov) a riešenie uvedených otázok patrí do jej výlučnej kompetencie, vývoju diskusií v rámci tohto orgánu sa venuje samostatná časť príspevku. Následne sa na pozadí pozitívneho medzinárodného práva ponúka analýza identifikovaných právnych aspektov pričlenenia – ochrana ruskej menšiny, nápravná secesia ako potenciálny aspekt a intervencia na základe pozvania. Po nich nasleduje analýza tzv. krymského referenda z pozície medzinárodného práva a ukrajinského ústavného práva. Pozornosť sa tu venuje hlavne argumentu o práve národov na sebaurčenie a jeho právnej opodstatnenosti. Záver sumarizuje všetky čiastočné zistenia a ponúka tak komplexný pohľad na legalitu ruskej intervencie na Kryme.

Základný analytický rámec a identifikovanie relevantných aspektov predmetnej témy

Ako už bolo v úvode spomenuté, predkladaný príspevok nespochybňuje tvrdenie, že ruské kroky na Kryme boli protiprávne, ale vychádza z nich a ďalej analyzuje ich aspekty. Uvedené ruské počínanie by sa dalo pomerne jednoducho charakterizovať pojmom anexia, ktorú je možné definovať ako pričlenenie určitého územia ku štátnemu územiu inej krajiny, a to s použitím ozbrojenej sily.² V minulosti patrila anexia k pomerne častým a celkom obvyklým spôsobom nadobúdania štátneho územia, nakoľko aj vojna bola úplne prirodzenou súčasťou koexistencie štátov. Až Charta Organizácie Spojených národov sa stala dokumentom, ktorý použitie sily (a teda i nadobúdanie štátneho územia s jej pomocou) postavil úplne mimo sféru medzinárodnej legality. Cesta k tomu však nebola priama a zákaz použitia sily sa začal presadzovať až v období po prvej svetovej vojne, predovšetkým vďaka vzniku Spoločnosti národov v roku

² Pre širší výklad o anexii ako o protiprávnom spôsobe nadobudnutia štátneho územia pozri napríklad SHAW, M. N. *International Law*. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 500-502. ISBN 978-0-521-72814-0.

1919,³ a neskôr prostredníctvom tzv. Briand-Kelloggovho paktu v roku 1928.⁴ Všetky uvedené dokumenty však vykazovali určité právne nedostatky, a tak až Charta Organizácie Spojených národov bola dokumentom, ktorý vo svojom článku 2 odsek 4 zakotvil absolútny zákaz hrozby silou a použitia sily, čím klasické *ius ad bellum* transformoval na *ius contra bellum*. Z uvedeného vyplýva, že, keďže sú v medzinárodnom práve zakázané použitie sily alebo hrozba silou, ako na nelegálne je potrebné hľadiť aj na všetky výsledky zahraničnej politiky štátov, ktoré boli dosiahnuté s použitím sily (nadobúdanie štátneho územia, uzavretie medzinárodných zmlúv,...).⁵ Od uvedenej základnej premisy sa budú odvíjať všetky ďalšie tvrdenia týkajúce sa analyzovaného prípadu polostrova Krym.

Pri hodnotení ruského „riešenia“ tzv. krymskej otázky by nás nemalo zmiasť jedno jeho špecifikum, menovite, že k pričleneniu Krymu došlo bez jediného výstrelu z ruskej zbrane. Daný fakt by však nemal spochybňovať relevanciu tvrdenia o jeho protiprávnosti, nakoľko absentoval prvok súhlasu zo strany Ukrajiny; v konečnom dôsledku k použitiu zbraní nedošlo len z dôvodu, že ukrajinskí predstavitelia vojensky neintervenovali,⁶ čím sa ale protiprávny charakter celého konania nestiera. Reálne totiž došlo k porušeniu suverenity nad časťou územia, ale bez ukrajinského súhlasu, ktorý by v prípade udelenia mohol byť okolnosťou vylučujúcou protiprávnosť.⁷ Zároveň je spolu s tým potrebné poukázať na

³ Pakt Spoločnosti národov napríklad v článku 10 ustanovil záväzok štátov hájiť územnú celistvosť a politickú nezávislosť všetkých členov Spoločnosti národov proti útoku alebo hrozbe útokom. Nedostatkom uvedeného dokumentu však bolo, že neustanovil právomoc Rady právne záväzným spôsobom rozhodovať o opatreniach, ktoré sa majú vykonať v prípade, ak došlo k porušeniu uvedenej povinnosti. Bližšie pozri The Covenant of the League of Nations. In: *Lillian Goldman Law Library* [online]. 2017 [cit. 2017-12-15]. Dostupné na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.

⁴ Briand-Kelloggov pakt ustanovil záväzok zmluvných štátov zrieknuť sa vojny ako prostriedku riešenia vzájomných sporov. Nedostatkom uvedeného dokumentu však bolo, že bol založený na plnení v dobrej viere a neobsahoval žiadny donucovací mechanizmus pre prípad nerešpektovania tohto jeho ustanovenia. Bližšie pozri Kellogg-Briand Pact 1928. In: *Lillian Goldman Law Library* [online]. 2017 [cit. 2017-12-15]. Dostupné na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp.

⁵ Bližšie pozri článok 52. *Vienna Convention on the Law of Treaties* [1969-05-23] [Viedenský dohovor bol publikovaný vo Vyhláske ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb.].

⁶ Potrebné je poukázať na fakt, že nenasadenie ozbrojenej sily sa týkalo iba Krymu, nie ostatných častí najmä východnej Ukrajiny, kde sa sporadicky bojuje aj v čase písania nášho príspevku. Vo vzťahu k samotnému Krymu však platí, že hoci k nasadeniu ozbrojenej sily reálne nedošlo, potencialita jej nasadenia reálne prítomná bola.

⁷ Bližšie pozri *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries: 2001*. United Nations, 2001, s. 72-74.

skutočnosť, že referendum miestneho obyvateľstva malo pôsobiť ako faktor navonok legalizujúci pričlenenie; no ani ľudové hlasovanie – ako ešte bude nižšie v texte predstavené – nemalo na ilegálny charakter ruského konania žiadny vplyv.

Protiprávnosť ruskej anexie bude bližšie analyzovaná ďalej v texte; keďže však dané konanie ostro kolидуje s normou *ius cogens* (článok 2 odsek 4 Charty Organizácie Spojených národov), je na tomto mieste potrebné načrtnúť ďalší inštitút medzinárodného práva, ktorý úzko súvisí s anexiou, a tým je agresia. K agresii zo strany Ruskej federácie totiž reálne došlo, a to hneď v dvojakej forme – priamej aj nepriamej. K priamej agresii došlo zo strany ruských ozbrojených síl rozmiestnených na Kryme na základe bilaterálnych medzinárodných zmlúv, a to porušením ich ustanovení; k nepriamej agresii došlo nasadením tzv. „zelených mužikov“ – príslušníkov ruských ozbrojených síl, ktorých prítomnosť na ukrajinskom území bola najprv zo strany ruských predstaviteľov popretá, no neskôr ju ruský prezident Vladimir Putin potvrdil.⁸ Obom formám predmetnej agresie budeme venovať pozornosť v ďalších častiach textu.

Vyššie uvedenými skutočnosťami bol stanovený základný rámec pre analýzu, v rámci ktorej budeme skúmať problematiku tzv. krymskej otázky ako koherentného celku. Pre jej lepšie pochopenie rozdelíme celú problematiku na dve časti: medzinárodnú a vnútroštátnu časť. Do medzinárodnej časti patria nasledujúce okruhy:

- ✚ relevantné normy medzinárodného práva týkajúce sa tzv. krymskej otázky;
- ✚ postoj Organizácie Spojených národov ku tzv. krymskej otázke (vývoj diskusií v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov a Valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov);
- ✚ relevancia ruských argumentov týkajúcich sa krokov Ruskej federácie na Kryme (ochrana obyvateľstva – humanitárna intervencia, nápravná secesia ako nezmlienený argument a otázka pozvania ruských vojsk zo strany ukrajinského prezidenta).

Vnútroštátna časť (s presahom na medzinárodnú scénu) sa ohraničuje len na jednu tému:

⁸ Bližšie pozri BÍLKOVÁ, V. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* [online]. 2015, vol. 75, s. 34-35 [cit. 2017-12-15]. ISSN 0044-2348. Dostupné na: http://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_27_50.pdf.

✚ legalita a právne účinky miestneho referenda na Kryme.

Pričlenenie Krymu z pohľadu relevantných noriem medzinárodného práva

Pri analýze legality pričlenenia Krymu k Ruskej federácii je z pohľadu relevantných noriem medzinárodného práva potrebné vychádzať z dvoch základných skupín prameňov. Do prvej skupiny patrí Charta Organizácie Spojených národov ako základný, a preto aj najdôležitejší prameň; do druhej skupiny prináležia dokumenty, ktoré jej ustanovenia ďalej vykladajú či rozvíjajú, ale na základe pravidla prednosti sa aplikujú až po Charte Organizácie Spojených národov.⁹

Charta Organizácie Spojených národov obsahuje popri ustanoveniach týkajúcich sa hlavných orgánov Organizácie Spojených národov a ich fungovania aj základné zásady medzinárodného práva, na ktorých je moderné medzinárodné právo vystavané. Závaznosť týchto ustanovení je daná nielen na základe zmluvného záväzku každého štátu – člena Organizácie Spojených národov, ale v mnohých prípadoch získali tiež obyčajovú podobu, čím sú *de iure* záväzné (v hypotetickej rovine) i pre nečlenské štáty. Jednou z takýchto obyčajových noriem a zároveň zásad medzinárodného práva je zásada zákazu hrozby silou a použitia sily zakotvená v článku 2 odsek 4 Charty Organizácie Spojených národov:

Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov.

Práve uvedený článok sa z pohľadu posúdenia legality pričlenenia Krymu k Ruskej federácii nachádza na prvom mieste, a preto budeme venovať osobitnú pozornosť jeho výkladu, predovšetkým z pozície obyčajových noriem medzinárodného práva, ale aj relevantných dokumentov Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, ktoré síce nie sú právne záväzné, no predsa len reflektujú normatívne presvedčenie štátov. Predovšetkým je potrebné uviesť, že sa zásada zákazu hrozby alebo

⁹ Pravidlo aplikačnej prednosti Charty Organizácie Spojených národov pred všetkými ostatnými medzinárodnými zmluvami je zakotvené v článku 103. *Charta Organizácie Spojených národov*.

použitia sily stala normou *ius cogens*,¹⁰ ktorá svojou rigiditou dodáva celému systému moderného medzinárodného práva stabilitu.¹¹ Je všeobecne akceptované, že zákaz použitia sily je takouto normou, ktorá, ako už bolo vyššie naznačené, má nielen zmluvnú, ale aj obyčajovú povahu,¹² a preto je z dôvodu všeobecného presvedčenia a rovnorodej praxe štátov uznaná za záväznú aj bez pristúpenia štátov k Charte Organizácie Spojených národov.

Ako je zo znenia článku 2 odsek 4 vidno, Charta Organizácie Spojených národov zakazuje nielen nasadenie ozbrojenej sily (ku ktorému reálne došlo), ale aj samotnú hrozbu jej použitia. Zároveň za povšimnutie stojí, že operuje s pojmom „sila“, a nie s pojmi „vojna“ alebo „ozbrojený konflikt“, čo znamená, že zákaz obsiahnutý v tomto jej ustanovení sa týka nielen klasickej medzištátnej agresie, ale aj akýchkoľvek menších ozbrojených incidentov. Je všeobecne akceptované, že použitie inej ako vojenskej sily nie je pokryté uvedeným zákazom; štáty by tak totiž boli zbavené legálnych možností individuálneho donútenia, akými sú napríklad protiopatrenia. Rôzne formy politického či ekonomického nátlaku preto nie sú uvedeným ustanovením Charty Organizácie Spojených národov zakázané.¹³ Napriek tomu sa otvára priestor pre úvahy, že by „plynové vojny“ medzi Ukrajinou a Ruskom mohli byť považované za zasahovanie do vnútorných záležitostí štátov, ktoré medzinárodné právo rovnako zakazuje. Uvedená téma však vybočuje z rámca nášho príspevku, a preto jej nebudeme venovať bližšiu pozornosť.

Druhým prvkom článku 2 odsek 4 Charty Organizácie Spojených národov, ktorý je z pohľadu nášho príspevku významný, je ustanovenie o použití sily proti územnej celistvosti a politickej nezávislosti štátov. Zjednodušene povedané, zakazuje sa použitie sily proti suverenite štátov. Suverenita Ukrajiny v tomto ohľade nepochybne utrpela, nakoľko sa viac nevykonáva nad územím Krymského polostrova. Pravdou je, že jej výkon

¹⁰ Normu *ius cogens* definuje Viedenský dohovor o zmluvnom práve vo svojom článku 53 ako imperatívnu normu, od ktorej nie je dovolené odchýliť sa a ktorá sa môže meniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy.

¹¹ Bližšie pozri BROWNLIE, I. *Princípy medzinárodného verejného práva*. 1. vyd. Bratislava; Žilina: Paneurópska vysoká škola; Eurokódex, 2013, s. 557. ISBN 978-80-8944-764-0.

¹² Bližšie pozri RANDELZHOFFER, A. Article 2 (4). In: B. SIMMA, et al. *The Charter of the United Nations: A Commentary: Volume 1*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 133. ISBN 978-0-19-924449-2.

¹³ Bližšie pozri AKANDE, D. *The Prohibition of the Use of Force in International Relations* [online]. 2017 [cit. 2017-12-17]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/l/Akande_PS_video_1.html.

bol do značnej miery limitovaný už skôr, rozdiel však spočíva v tom, že pred anexiou Krymu došlo k jej zmluvnému (teda dobrovoľnému) obmedzeniu bez použitia ozbrojenej sily.¹⁴

Systém kolektívnej bezpečnosti, ktorý stelesňuje Organizácia Spojených národov, by nemohol efektívne fungovať, pokiaľ by uvedený zákaz existoval bez akýchkoľvek výnimiek, na ktoré je pri posudzovaní legality ruských akcií potrebné prihliadať. Sú to, ako je dobre známe, právo na sebaobranu zakotvené v článku 51 Charty Organizácie Spojených národov a výkon kolektívnych donucovacích opatrení so schválením Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov podľa článku 42 Charty Organizácie Spojených národov.

Ak sa pozrieme na tzv. krymskú otázku z pozície práva na sebaobranu, ktoré, logicky, nepodlieha schvaľovacej procedúre v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov, a teda ani jej kontrole, je potrebné konštatovať, že sa predpokladá vykonanie ozbrojeného útoku. Hoci štáty z času na čas zvyknú presadzovať ochranu svojich obyvateľov v zahraničí ako formu sebaobrany,¹⁵ čo Rusko v predmetnom prípade tiež urobilo,¹⁶ uvedený argument neobstojí, a to hneď z viacerých dôvodov.

Predovšetkým sa žiada konštatovať, že k žiadnemu priamemu alebo nepriamemu ozbrojenému útoku zo strany Ukrajiny nedošlo. Obmedzovanie jazykových práv ruskej menšiny na Ukrajine síce bolo porušením relevantných noriem medzinárodnej ochrany ľudských práv (i bilaterálnych rusko-ukrajinských zmlúv, ktoré takéto jazykové práva zakotvili),¹⁷ za žiadnych okolností však nedosahovalo takú intenzitu, aby ho bolo možné považovať za odôvodňujúce nasadenie ozbrojenej sily. Ba čo viac, je obyčajovým pravidlom medzinárodného práva, že sebaobrana musí

¹⁴ Bližšie pozri *Partition Treaty on the Status and Conditions of the Black Sea Fleet* [1997] [online]. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné na: https://en.wikisource.org/wiki/Partition_Treaty_on_the_Status_and_Conditions_of_the_Black_Sea_Fleet.

¹⁵ Takéto konanie obvykle nevzbudzuje pochybnosti o legalite, pokiaľ slúži len na evakuáciu ohrozených občanov z cudziny, a teda zasahujúci štát koná *bona fides* bez toho, aby chcel zásah zneužiť na vlastné, napríklad geopolitické ciele.

¹⁶ Napríklad v diskusiách pred Bezpečnostnou radou Organizácie Spojených národov. K tomu je viac uvedené v časti „Postoj Organizácie Spojených národov ku tzv. krymskej otázke“.

¹⁷ Bližšie pozri článok 12. *The Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership between Russian Federation and Ukraine* [1997-05-31] [online]. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné na: <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=4181>.

spĺňať dve základné kritériá: nevyhnutnosť a primeranosť.¹⁸ Anexiu štátneho územia, aj keď obývaného ruskou národnostnou menšinou, ktorej jazykové práva boli oklieštené, nie je možné považovať za nevyhnutný dôvod pre uplatnenie potenciálneho argumentu o výkone práva na sebaobranu. Navyše, sebaobrana musí mať defenzívny, nie ofenzívny charakter. Druhým právnym problémom je, že sebaobrana je použiteľná len v prípade ochrany vlastných občanov; ruská menšina na Kryme mala však ukrajinské občianstvo, a tak za jej ochranu (a ochranu jej práv) bola primárne zodpovedná Ukrajina. Naviac, k náprave situácie, ktorá si nevyžadovala akútny ozbrojený zásah, nedošlo ani s použitím menej závažných opatrení, čím bola porušená aj zásada proporcionality.

Druhá výnimka zo zásady zákazu hrozby silou a použitia sily počíta so schválením Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, ktorá na základe Kapitoly VII Charty Organizácie Spojených národov (upravujúcej sankčný mechanizmus) splnomocňuje štáty na použitie „všetkých nevyhnutných prostriedkov“ (*all necessary means*, ako napríklad v prípade operácie „Púštna búrka“);¹⁹ k uvedenému kroku však nedošlo.²⁰ Z doterajšej praxe Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov navyše nie je známy žiadny dokument (rezolúcia), ktorý by určitý štát splnomocňoval na okupáciu územia iného štátu. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov totiž, hoci disponuje bezprecedentnými právomocami, nemôže svojím konaním prekročiť právne limity ustanovené medzinárodným právom. Nakoľko teda neexistuje ani právne záväzná rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, ktorá by obsadenie Krymského polostrova oprávňovala, je nutné konštatovať, že sa ani jedna z uvedených výnimiek nemôže uplatniť na odôvodnenie krokov ruskej strany. Ako je z vyššie uvedených skutočností zrejmé, ruský postup na Ukrajine bol flagrantným porušením ustanovení článku 2 odsek 4 Charty Organizácie Spojených národov.

Tu však výklad nemôže skončiť a je potrebné ďalej detailnejšie analyzovať, akým spôsobom je možné uvedený ruský zahraničnopolitický krok označiť. V nasledujúcej časti analýzy budú použité predovšetkým

¹⁸ Bližšie pozri odsek 194. *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* [1986-06-27]. International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1986, s. 103.

¹⁹ Bližšie pozri *Resolution No. 678 (1990)* [Iraq – Kuwait] [1990-11-29]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/678 (1990).

²⁰ O postoji Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov k uvedenej otázke pozri nižšie.

dokumenty, ktoré nadväzujú na ustanovenia Charty Organizácie Spojených národov, vychádzajú z nej a interpretujú jej ustanovenia. Sú to rôzne rezolúcie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, ktoré síce *de lege* nie sú právne záväzné, ale, keďže môžu odzrkadľovať *opinio iuris* štátov,²¹ stali sa akceptovaným výkladovým nástrojom ustanovení Charty Organizácie Spojených národov.

Prvou z nich je Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov,²² ktorá ustanovuje, že „... Každý štát je povinný zdržať sa hrozby silou alebo použitia sily s cieľom porušenia existujúcich medzinárodných hraníc iného štátu alebo ako prostriedku na riešenie medzinárodných sporov, vrátane územných nárokov a otázok týkajúcich sa štátnych hraníc.“ Uvedená deklarácia sa však nedotýka iba samotného konania (použitia ozbrojenej sily) v rozpore s medzinárodným právom, ale aj jeho následkov, keď konštatuje, že „... Územie štátu nemôže byť predmetom vojenskej okupácie, ktorá je výsledkom použitia sily v rozpore s ustanoveniami Charty Organizácie Spojených národov. Územie štátu nemôže byť získané iným štátom ako výsledok hrozby silou alebo použitia sily. Žiadne územné zisky, ktoré sú výsledkom hrozby silou alebo použitia sily, nemôžu byť uznané ako legálne.“ Tým je *a priori* vylúčená možnosť legálneho nadobudnutia takéhoto územia.

Ďalšia relevantná rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov má názov Definícia agresie²³ (ďalej len „Rezolúcia 3314“) a pod týmto pojmom rozumie „použitie ozbrojenej sily zo strany štátu proti suverenite, územnej celistvosti a politickej nezávislosti iného štátu alebo akýmkoľvek iným spôsobom nezlučiteľným s Chartou Organizácie Spojených národov...“. Následne Rezolúcia 3314 vypočítava jednotlivé druhy konaní, ktoré je možné považovať za agresiu, pričom poznamenáva, že je irelevantné, či predtým došlo k vyhláseniu vojny. Ak by Rezolú-

²¹ Platí to predovšetkým vo vzťahu k Rezolúcii Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov 2625 (XXV). Bližšie pozri odsek 188. *Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* [1986-06-27]. International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1986, s. 99-100.

²² Bližšie pozri *Resolution No. 2625 (XXV)* [Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations] [1970-10-24]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/2625 (XXV).

²³ Bližšie pozri *Resolution No. 3314 (XXIX)* [Definition of Aggression] [1974-12-14]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/3314 (XXIX).

cia 3314 neobsahovala uvedené ustanovenie, žiadne porušenie medzinárodného práva po roku 1945 by sme nemohli považovať za agresiu, nakoľko sa vyhlásenie vojny stalo obsoletným inštitútom medzinárodného práva. Vrátiac sa späť k uvedenému výpočtu protiprávných konaní, ktoré je možné považovať za agresiu, Rezolúcia 3314 uvádza nasledujúce (článok 3):

- a) invázia alebo útok ozbrojených síl štátu na územie iného štátu alebo akákoľvek vojenská okupácia, hoci aj dočasná, ktorá je výsledkom takejto invázie alebo útoku alebo akékoľvek pripojenie s použitím sily;
- b) bombardovanie územia štátu ozbrojenými silami iného štátu alebo použitie akejkol'vek zbrane zo strany štátu proti územiu iného štátu;
- c) blokáda prístavov alebo pobrežia štátu ozbrojenými silami iného štátu;
- d) útok ozbrojených síl štátu na pozemné, námorné alebo vzdušné sily alebo námorné či letecké útvary iného štátu;
- e) použitie ozbrojených síl štátu, ktoré sa nachádzajú na území iného štátu so súhlasom tohto prijímajúceho štátu, v rozpore s podmienkami ustanovenými v tejto dohode alebo akékoľvek predĺženie ich pobytu na tomto území aj po zrušení dohody;
- f) konanie štátu, na základe ktorého povolil používanie svojho územia, ktoré dal k dispozícii inému štátu na použitie zo strany tohto iného štátu na vykonanie agresívnych činov proti tretiemu štátu;
- g) vysielanie štátom alebo v mene štátu ozbrojených bánd, skupín, nepravidelných jednotiek alebo žoldnierov vykonávajúcich činy ozbrojených síl proti inému štátu a závažnosti, ktoré sa týkajú činov vyššie vymenovaných.²⁴

Pokiaľ skúmame ruské konanie cez prizmu vyššie uvedených bodov, je možné konštatovať, že sa naň vzťahujú body a) invázia, c) blokáda prístavu Sevastopol' a e) použitie ozbrojenej sily na cudzom území v rozpore s medzinárodnými zmluvami.

Už aj z vyššie uvedeného, pomerne detailného výpočtu je zrejmé, že v prípade anexie Krymu došlo dokonca k viacerým skutkom, ktoré Rezolúcia 3314 vníma ako agresiu, čím sa navyše opätovne potvrdzuje už predtým spomenutá protiprávnosť nadobúdania územia na základe agresie (článok 5 odsek 3 Rezolúcie 3314). Ak konštatovanie o viacerých činoch rovnajúcich sa agresii aplikujeme na situáciu Ukrajiny, znamená

²⁴ Vlastný preklad autora.

to, že vyššie uvedený argument o práve na sebaobranu sa otáča o 180°, čo vedie k záveru, že Ukrajina mala svoje prirodzené právo na sebaobranu proti uvedeným činom, ktoré však, z pochopiteľných príčin, neuplatnila. Použitie minulého času je v tomto prípade opodstatnené, nakoľko právo na sebaobranu je právom, ktorého použitie je časovo limitované (okamžite po ozbrojenom útoku), a nie je po ňom možné siahnúť s dlhším časovým odstupom. Dôvodom je skutočnosť, že sebaobranou sa reaguje na prebiehajúci, a nie už skončený ozbrojený útok. V opačnom prípade by sme totiž takéto konanie museli klasifikovať ako ozbrojené represálie majúce charakter odvety, ktoré sú však v medzinárodnom práve zakázané. Navyše, „sebaobrana“ vykonaná po niekoľkých mesiacoch od útoku nespĺňa ani podmienku nevyhnutnosti.²⁵

Vo vzťahu k zásade zákazu hrozby silou a použitia sily je zároveň potrebné konštatovať, že je organicky previazaná s inými, všeobecne rešpektovanými zásadami medzinárodného práva, menovite so zásadou zákazu zasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov, a tiež so zásadou mierového riešenia sporov (článok 2 odsek 3 Charty Organizácie Spojených národov v spojitosti s jej Kapitoulou VI).

Po medzinárodnoprávnej analýze z pohľadu Charty Organizácie Spojených národov a relevantných rezolúcií Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov je žiaduce uviesť, že vo vzťahu ku tzv. krymskej otázke sú aplikovateľné aj ďalšie dokumenty, ktoré ale nepochádzajú z prostredia Organizácie Spojených národov. Predovšetkým je nutné spomenúť Záverečný akt Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe (Helsinki 1975), ktorý, hoci je dokumentom politickej povahy, reflektuje právne presvedčenie štátov v regióne. Uvedený dokument na prvom mieste uvádza zásadu suverénnej rovnosti štátov (podľa ktorej je možné meniť hranice iba v súlade s medzinárodným právom, mierovým spôsobom a na základe dohody), ďalej zásadu zrieknutia sa hrozby silou alebo použitia sily, zásadu neporušiteľnosti hraníc, zásadu územnej celistvosti štátov, zásadu mierového riešenia sporov, a nakoniec zásadu nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov.²⁶ Ako je vidno, sú to zásady, ktoré boli už predtým zakotvené i v Charte Organizácie Spojených národov.

²⁵ Bližšie pozri GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 150-151. ISBN 978-0-19-923915-3.

²⁶ Bližšie pozri *Conference on Security and Co-operation in Europe: Final Act of 1 August 1975* [online]. 2018 [cit. 2018-01-03]. Dostupné na: <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>.

Po priblížení si aktuálneho globálneho a regionálneho právneho rámca, ktorý vytvárajú Charta Organizácie Spojených národov a na ňu nadväzujúce dokumenty, respektíve dokumenty prijaté na pôde Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe, sa vytvára priestor aj pre pohľad na dvojstranné a viacstranné medzinárodné zmluvy (nemajúce univerzálny charakter), ktoré sú pre pozíciu Ukrajiny rovnako dôležité. Na prvom mieste je potrebné zmieniť Memorandum o bezpečnostných zárukách v súvislosti s pristúpením Ukrajiny k Zmluve o nešírení jadrových zbraní (ďalej len „Budapeštianske memorandum“), ktoré bolo pôvodne koncipované ako najsilnejšia záruka ukrajinskej suverenity zaručená vojensky silnými štátmi sveta (Spojené štáty americké, Ruská federácia, Veľká Británia, ďalej len „mocnosti“). Záruky boli Ukrajine ponúknuté ako protiľahodnota za pristúpenie k Zmluve o nešírení jadrových zbraní a následné vzdanie sa všetkých jadrových zbraní, ktoré sa nachádzali za sovietskej éry na jej území. Podľa spomenutého memoranda mocnosti potvrdili, okrem iného, svoje nasledujúce záväzky:

- rešpektovať nezávislosť, suverenitu a existujúce hranice Ukrajiny;
- zrieknuť sa hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti Ukrajiny;
- že žiadna ich zbraň nebude nikdy použitá proti Ukrajine s výnimkou prípadu sebaobrany alebo iným spôsobom v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov (skutočnosť, že tzv. krymská kríza nie je prípadom sebaobrany ani prípadom, ktorý je v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov, už bola spomenutá vyššie).

V prípade agresie alebo jej hrozby proti Ukrajine sa mali mocnosti snažiť o okamžitú akciu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. V závere sa všetky signatárske štáty zaviazali vykonať konzultácie o situáciách, z ktorých by vyplynuli otázky týkajúce sa daných záruk.²⁷

Uvedený dokument jasne ukázal limity súčasného systému kolektívnej bezpečnosti, ak sa jedna z mocností, ktorá je tiež stálym členom Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov s právom veta, dopustí porušenia svojich záväzkov. V danej situácii sa totiž tento dokument stal prakticky nevyhnutným. Žiada sa dodať, že súčasný systém kolektívnej bezpečnosti ponúka iba malé možnosti pre územné záruky (popri už

²⁷ Bližšie pozri *Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on Non-proliferation of Nuclear Weapons* [1994-12-05]. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov; Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/49/765, S/1994/1399.

zakotvených zárukách v Charte Organizácie Spojených národov), ktoré sú v prípade ozbrojených garancií navyše nulové, keďže jediným fórom, ktoré môže rozhodovať o nasadení ozbrojenej sily s výnimkou sebaobrany, je Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov.

Nejasnosti panujú o samotnej povahe Budapeštianskeho memoranda. Názory naň sa delia do dvoch skupín, čo je možné dedukovať zo správania strán. Ukrajina sa voči Rusku dovoľáva porušenia Budapeštianskeho memoranda (spomína ho spolu s medzinárodnými zmluvami), z čoho vyplýva, že ho považuje za zmluvu v právnom zmysle slova. Navyše je viac ako pravdepodobné, že by sa Ukrajina nevzdala jadrových zbraní, ak by záruky jej územnej nedotknuteľnosti boli iba politickým, právne nevymožiteľným dokumentom. Spojené štáty americké Budapeštianske memorandum neratifikovali, z čoho je možné usudzovať, že nemali vôľu byť proti svojej vôli vtiahnuté do sporov, ktoré sa ich priamo netýkajú. Na druhej strane však povinnosť podľa neho splnili a záležitosť predložili na rokovanie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov (Spojené štáty americké boli jedným zo sponzorov návrhu rezolúcie, ktorá odsudzovala tzv. krymské referendum, viď nižšie). Francúzsko a Čína nie sú signatármi Budapeštianskeho memoranda a záruky ponúkli len v jednostranných prehláseniach. K objasneniu neprispieva ani veda medzinárodného práva. Anthony Aust napríklad tvrdí, že pokiaľ štáty poslali určitý dokument Generálnemu tajomníkovi Organizácie Spojených národov, aby s ním ako s oficiálnym dokumentom oboznámil Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov (čo sa v prípade Budapeštianskeho memoranda skutočne stalo), je to znakom skutočnosti, že nemajú vôľu vytvoriť medzi sebou právne záväzky. Na inom mieste však dodáva, že je výslovne len na uvážení štátov (na ich rozhodnutí), či budú určitý dokument, nezávisle od jeho pomenovania, považovať za právne záväzný alebo nie.²⁸

Z uvedeného je možné vyabstrahovať dvojaké druhy dôsledkov. Ak Budapeštianske memorandum nie je medzinárodnou zmluvou, ale iba politickým dokumentom, tak jeho porušenie nevyvoláva právne následky v podobe medzinárodnej zodpovednosti,²⁹ a teda nie je ani sankcionovateľné. V takomto prípade by následkom porušenia uvedeného dokumen-

²⁸ Bližšie pozri AUST, A. *Modern Treaty Law and Practice*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 20-23. ISBN 0-521-59846-X.

²⁹ To sa vzťahuje výlučne len na stav z pohľadu Budapeštianskeho memoranda, nie iných dokumentov, napríklad Charty Organizácie Spojených národov.

tu bola strata prestíže porušujúceho štátu, no nemalo by to však (z pohľadu Budapeštianskeho memoranda) žiadne právne následky.

Pokiaľ však Budapeštianske memorandum je medzinárodnou zmluvou (napríklad zmluvou v prospech tretieho – v tomto prípade Ukrajiny, ktorá podľa tohto dokumentu nemá žiadne záväzky, iba práva; záväzky vznikli len na strane mocností), je riešenie jednoznačné – došlo k porušeniu medzinárodnej zmluvy, čo vyvoláva vznik medzinárodnej zodpovednosti. Na tomto mieste však musíme byť obozretní a na otázku vzniku medzinárodnoprávnej zodpovednosti sa musíme pozerat' cez prizmu systematického prístupu k medzinárodnému právu. Budapeštianske memorandum totiž nie je samostatne stojacim dokumentom, ale stojí v určitej hierarchii. A tak nezávisle od skutočnosti, či ho budeme považovať za právne záväzné alebo nie, je potrebné mať na zreteli Chartu Organizácie Spojených národov, ktorá má prednosť pred všetkými politickými vyhláseniami alebo medzinárodnými zmluvami.³⁰ A tak kým porušenie Budapeštianskeho memoranda nemusí vyvolávať vznik medzinárodnej zodpovednosti, porušenie Charty Organizácie Spojených národov má takýto následok vždy.

Osobitne zaujímavé je pozrieť sa na ruský postoj, podľa ktorého Budapeštianske memorandum nie je viac záväzné, nakoľko sa zmenili okolnosti (konkrétne vláda Ukrajiny, s ktorou žiadna zmluva nebola podpísaná). Z uvedeného implicitne vyplýva, že sa Rusko dovoľáva známej klauzuly *rebus sic stantibus*, podľa ktorej sú dohody platné za predpokladu, že nedošlo k podstatnej zmene okolností panujúcich v čase ich uzavretia.³¹ Dovoľávanie sa zmeny okolností ale znamená, že Rusko pozerá na Budapeštianske memorandum ako na právne záväzný dokument, t.j. ako na medzinárodnú zmluvu. Na druhej strane je však žiaduce konštatovať, že dovoľávanie sa predmetnej klauzuly je v tomto prípade nezmyselné, nakoľko nedošlo k podstatnej zmene okolností. Tá by nastala iba v prípade, ak by napríklad Ukrajina začala s obohacovaním uránu a výrobou vlastných jadrových zbraní (čo by zároveň bolo aj porušením jej záväzkov podľa Zmluvy o nešírení jadrových zbraní, v prípade ktorého by nastúpil sankčný mechanizmus Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov). Ruský argument o zmene vlády ako dôvode neplatnosti zmluvy neobstoí. Ak by sa totiž uvedenou zásadou spravovalo medzinárodné prá-

³⁰ Bližšie pozri článok 103. *Charta Organizácie Spojených národov*.

³¹ Bližšie pozri článok 62. *Vienna Convention on the Law of Treaties* [1969-05-23] [Viedenský dohovor bol publikovaný vo Vyhláske ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb.].

vo, ku všetkým zmluvám by sa po zmene vlád signatárskych krajín muselo pristupovať odznovu. Navyše sa medzinárodné zmluvy nepodpisujú v mene vlád, ale vlády ich podpisujú v mene svojich štátov. To znamená, že zmluvy zaväzujú štáty ako subjekty medzinárodného práva, a to aj vtedy, keď dôjde k zmene vlád daných krajín, čo je v prípade demokratických štátov periodicky sa opakujúci proces. Na záver je vhodné poukázať na uznávanú prax štátov, podľa ktorej ak sa viac nepovažujú byť viazané medzinárodnou zmluvou, uvedenú skutočnosť notifikujú vláde druhej zmluvnej strany a jej depozitárovi (alebo aj všeobecne, celému medzinárodnému spoločenstvu), k čomu však z ruskej strany nedošlo, respektíve došlo až po tzv. marcovom referende, ktorým sa Krym *pro forma* pripojil k Ruskej federácii. Žiada sa doplniť, že zásadu neporušiteľnosti hraníc neobsahuje len Budapeštianske memorandum (nech už ho považujeme za dokument akejkolvek povahy), ale obsahujú ju i bilaterálne zmluvy medzi Ukrajinou a Ruskou federáciou, napríklad Zmluva o priateľstve, spolupráci a partnerstve medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou v článku 2. K jej vypovedaniu z ruskej strany došlo až v roku 2018,³² čo znamená, že dovtedy bola platná, a teda došlo k jej porušeniu.

Na záver tejto časti musíme konštatovať, že hoci sa aj Ukrajina dopustila porušenia medzinárodného práva, predovšetkým v súvislosti s porušením jazykových práv ruskej menšiny, je nepochybné, že uvedená skutočnosť nezakladala adekvátnu príčinu pre tak vážny zásah, akým sa stalo porušenie jej územnej celistvosti. Uvedená situácia mala byť riešená predovšetkým pri rešpektovaní zásady mierového riešenia sporov (napríklad cestou dobrých služieb, konania pred relevantným ľudsko-právnym súdnym orgánom či cestou konzultácií, ako to predpokladajú Budapeštianske memorandum alebo vyššie zmienená rusko-ukrajinská bilaterálna zmluva).

Postoj Organizácie Spojených národov ku tzv. krymskej otázke

Organizácia Spojených národov je v podstate jediné globálne fórum, na pôde ktorého sa schádzajú takmer všetky štáty sveta a ktorého úlohou je, okrem iného, zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Preto je dôležité venovať pozornosť sledovaniu diskusií o tzv. krymskej otázke práve v tejto organizácii. Pre účely prehľadnosti je nasledujúca kapitola

³² Bližšie pozri Russia Proposes to Terminate Agreement Regarding Recognition of Borders with Ukraine. In: *112.international* [online]. 2018-01-14 [2018-01-25]. Dostupné na: <https://112.international/politics/russian-state-duma-proposed-to-terminate-agreement-with-ukraine-regarding-recognition-of-borders-24575.html>.

rozdelená do dvoch častí: prvá časť predstavuje diskusie v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov a druhá, kratšia časť sa venuje posťom Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, ktoré v zásade ako jediný orgán Organizácie Spojených národov bol v predmetnej otázke akcieschopný.

Podľa pôvodného zámeru zakladateľov Organizácie Spojených národov mala byť Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov orgánom, ktorý v sebe centralizuje legálnu možnosť rozhodovania o použití sily v medzinárodných vzťahoch. Právny základ na to jej poskytuje hneď niekoľko článkov Charty Organizácie Spojených národov. Predovšetkým je potrebné spomenúť jej článok 24, podľa ktorého má Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov hlavnú zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, čo jasne určuje jej právomoci a zreteľne ich odlišuje od právomocí iných orgánov Organizácie Spojených národov. Tým sa zabezpečilo, že v rozhodovacej činnosti jej orgánov nedochádza ku kolízii a kompetenčným sporom. Na druhej strane je na základe kumulatívneho účinku článku 12 Charty Organizácie Spojených národov a judikatúry Medzinárodného súdneho dvora všeobecne akceptované, že Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov má „iba“ hlavnú (nie výlučnú) zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti³³ a v určitých konkrétnych prípadoch môže do tejto oblasti v limitovanej miere zasahovať i Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov. Môže tak urobiť na základe rezolúcie *Uniting for Peace*, a to za predpokladu splnenia nasledujúcich podmienok:

- ✚ situácia predstavuje ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti;
- ✚ Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov je vo svojej rozhodovacej činnosti blokována v dôsledku nejednotnosti jej členov (stáli členovia použili právo veta).

Zároveň je však všeobecne prijímané, že Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov nemôže ani za týchto podmienok rozhodovať o použití ozbrojenej sily, ktorá by mala donucovací charakter (čo však neplatí o rozmiestňovaní tzv. peacekeepingových misií), čím zostáva zachované výsadné postavenie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov v systéme kolektívnej bezpečnosti.

³³ Citácia časti posudku *Certain Expenses of the United Nations*, prevzatá z DIXON, M. *Textbook on International Law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 334. ISBN 978-0-19-920818-0.

Ďalším relevantným ustanovením Charty Organizácie Spojených národov je článok 25, ktorý je bezprecedentný v tom, že dáva Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov možnosť prijať rozhodnutia, ktoré sú právne záväzné pre všetky štáty sveta, ktoré sa vstupom do Organizácie Spojených národov zaviazali ich rešpektovať a vykonať. Daná skutočnosť tvorí v medzinárodnom práve jeden z mála prípadov, kedy sa štáty zriekajú svojej suverenity a vopred sa zaväzujú vykonať rozhodnutia, ktoré prakticky, až na stálych členov Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, nemajú šancu nijakým spôsobom ovplyvniť.

Nakoniec je v záujme komplexného obrazu o Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov potrebné spomenúť sankčný mechanizmus, o použití ktorého rozhoduje. Rozhodovanie je založené na článku 39 Charty Organizácie Spojených národov, na základe ktorého môže Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov označiť určitú situáciu za:

- ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti;
- porušenie medzinárodného mieru a bezpečnosti;
- útočný čin.

Po takejto klasifikácii (v ojedinelých prípadoch aj bez nej) môže Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov pristúpiť k aplikovaniu sankcií, a to bez použitia sily (článok 41 Charty Organizácie Spojených národov) alebo s jej nasadením (článok 42 Charty Organizácie Spojených národov). Uvedené krátke predstavenie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov a jej právomocí je pre potreby nášho príspevku dostatočné, a preto jej nebudeme venovať ďalšiu pozornosť.

V našom príspevku analyzované pričlenenie Krymu k Ruskej federácii je ukázkovým príkladom medzištátnej agresie, na ktorú mala Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov podľa pôvodného zámeru jej zakladateľov reagovať. Príčiny jej pasivity je potrebné hľadať v práve veta, ktoré jej stálym členom (Čína, Francúzsko, Rusko, Veľká Británia a Spojené štáty americké) prislúcha. Hoci bolo pôvodne toto výsadné právo, ktoré láme zásadu suverénnej rovnosti členov Organizácie Spojených národov, zamýšľané ako garancia proti prípadnému zneužitiu systému kolektívnej bezpečnosti proti stálemu členovi Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov (zabraňuje totiž jeho prehlasovaniu),³⁴

³⁴ Bližšie pozri článok 27 odsek 3 *Charty Organizácie Spojených národov*, ktorý uvádza: „O všetkých ostatných veciach rozhoduje Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov kladnými hlasmi deviatich členov, vrátane hlasov všetkých stálych členov.“

zároveň sa stalo prostriedkom, ktorý umožňuje stálemu členovi alebo jeho spojencom uniknúť pred sankčným mechanizmom v prípade, ak dôjde k porušeniu medzinárodného práva z ich strany. To je príčinou skutočnosti, prečo sa žiadne ozbrojené konflikty, v ktorých boli nejakým spôsobom zapojení stáli členovia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, nedostali na jej rokovania, alebo boli návrhy rezolúcií týkajúce sa takýchto otázok vetované.

Náš krátky úvod do problematiky Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov má napomôcť lepšiemu pochopeniu skutočnosti, prečo tento orgán nevyvinul patričnú aktivitu vo vzťahu ku tzv. krymskej kríze. Nakoľko je tzv. krymská otázka úzko previazaná s celkovým politickým a bezpečnostným vývojom na Ukrajine, pre účely komplexnosti budú v skratke predstavené rezolúcie, ktoré do obdobia písania nášho príspevku Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov prijala vo vzťahu k Ukrajine. Keďže sa však bezprostredne nedotýkajú tzv. krymskej otázky, ich detailnejší opis vynecháme.

Jedinou rezolúciou prijatou v roku 2014 bola Rezolúcia S/RES/2166 (2014), v ktorej Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov odsúdila zostrelenie malajského civilného lietadla MH17; neobsahuje však žiadnu zmienku o tzv. krymskej otázke a nezavádza ani žiadne sankcie voči zodpovedným osobám. Nasledovala ju Rezolúcia S/RES/2202 (2015), ktorou Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov schválila tzv. Dohody z Minska. Rovnako ako v predošlom prípade, ani táto rezolúcia sa nevenuje tzv. krymskej otázke, a preto jej nebudeme venovať bližšiu pozornosť.

Ako je z vyššie uvedeného zrejmé, štúdium dokumentov Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov nemá pre ozrejmienie tzv. krymskej otázky žiadny význam, a preto bude osožnejšie venovať sa hlavne diskusiám, ktoré sa v nej o danej otázke viedli. Tie začali listom stáleho predstaviteľa Ukrajiny pri Organizácii Spojených národov, adresovaným predsedovi Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, v ktorom oznámil zhoršenie situácie v Krymskej autonómnej republike a ohrozenie územnej celistvosti Ukrajiny, pričom požadoval zvolanie naliehavého zasadnutia za účasti predstaviteľa Ukrajiny (Ukrajina v tom čase nebola medzi jej volenými členmi).³⁵ Z neverejného zasadnutia z to-

³⁵ Bližšie pozri *Letter Dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations Addressed to the President of the Security Council No. 2014/136* [2014-02-28]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/136.

ho istého dňa (28. február 2014) bolo vydané iba komuniké, v ktorom sa konštatovalo, že Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov si vypočula brífing zástupcu Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov pre politické otázky, ako aj stanovisko predstaviteľa Ukrajiny, pričom žiadnu relevantnú informáciu komuniké inak neobsahovalo.³⁶

Z ďalšieho stretnutia, ktoré sa na základe zmieneneho listu konalo v nasledujúci deň, existuje už doslovný zápis. Ukrajinský zástupca oznámil prítomným, že ruské jednotky protiprávne vstúpili na územie Ukrajiny v priestoroch Krymskej autonómnej republiky pod zámienkou ochrany rusky hovoriaceho obyvateľstva tejto oblasti. Zároveň oznámil, že Horná komora ruskej Dumy jednomyselne schválila použitie ozbrojenej sily proti Ukrajine na základe požiadavky prezidenta Vladimira Putina, ale tieto jednotky sa tam nachádzali už skôr a ich počet narastal. Uvedené konanie označil veľvyslanec Ukrajiny za agresiu, porušenie medzinárodného práva i samotnej Charty Organizácie Spojených národov. V odpovedi stáleho zástupcu Ruskej federácie Vitalija Čurkina bolo možné badať známky kritiky jeho „západných kolegov“, ktorých obvinil z predlžovania konfliktu na Ukrajine a podporovania militantných skupín. Za samotné jadro sporu označil asociačnú dohodu s Európskou úniou, ktorú prezident Viktor Janukovyč odmietol podpísať. Následne upriamil pozornosť prítomných na vyhlásenie ruského ministra zahraničných vecí vydaného v ten deň. Uvádzalo sa v ňom, že v noci na 1. marca 2014 neznámi ozbrojení muži vykonali útok na Ministerstvo vnútra Krymskej autonómnej republiky, ktorý si vyžiadaval aj obeť. Vzhľadom na mimoriadne napätú situáciu a hrozbu pre životy ruských občanov sa krajanovia a príslušníci ruských ozbrojených síl rozmiestnených na Kryme rozhodli požiadať Ruskú federáciu o rozmiestnenie ďalších ozbrojených síl na území Ukrajiny, kým sa občiansky a politický život na Ukrajine normalizuje. Vitalij Čurkin následne upriamil pozornosť prítomných na skutočnosť, že v spomenuťom vyhlásení sa uvádza „na území Ukrajiny“, namiesto „proti Ukrajine“, a zdôraznil dočasný charakter takéhoto riešenia (do normalizovania občianskeho a politického života). Zároveň však dodal, že ruský prezident nerozhodol o použití ozbrojenej sily.³⁷

³⁶ Bližšie pozri *Meeting No. 7123* [Official Communiqué of the 7123rd (Closed) Meeting of the Security Council] [2014-02-28]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7123.

³⁷ Bližšie pozri *Meeting No. 7124* [2014-03-01]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7124.

Zvláštnosťou uvedeného ruského vyhlásenia je, že sa odvoláva na požiadavku „krajanov a ruských ozbrojených síl“ rozmiestniť ďalšie ruské ozbrojené sily, čím upriamuje pozornosť na existenciu takejto žiadosti, ktorú je možné považovať za formu pozvania.³⁸ Takáto forma nasadenia ozbrojených síl v medzinárodnom práve skutočne existuje, ale je znakom suverenity daného štátu a je všeobecne akceptované, že o ňu môže požiadať iba centrálna vláda danej krajiny (prípadne hlava štátu; v závislosti od ústavných zvyklostí), nie však miestna vláda, či dokonca civilné obyvateľstvo (v tomto prípade „krajania“).³⁹

Dňa 3. marca 2014 sa konalo ďalšie zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov s rovnakou agendou. Na jeho začiatku vystúpil zástupca Generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov Oscar Fernandez-Taranco, ktorý informoval o rozmiestňovaní ďalších ruských jednotiek a obklúčení niektorých ukrajinských pevností na Kryme. Následne vystúpil ruský veľvyslanec Vitalij Čurkin, ktorý poukázal na politický vývoj na Ukrajine a konštatoval, že poskytnutie pomoci ruským krajanom je v súlade s ruským vnútroštátnym právom (vyhol sa však hodnoteniu jeho legality z pohľadu medzinárodného práva) a opätovne zdôraznil dočasný charakter opatrenia (do obnovenia občianskeho a politického života). Zároveň poznamenal, že daná otázka sa týka ochrany ruských občanov a krajanov, ako aj „najdôležitejšieho ľudského práva – práva na život.“ Uvedené konštatovanie má síce nádech humanitárnej intervencie (ktorú Rusko dlhodobo odmieta), no samotný tento pojem ani odvolanie sa na koncept R2P (zodpovednosť za ochranu) však spomenuté neboli. Následne prezentoval prítomným list od ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča, v ktorom ruskému prezidentovi Vladimirovi Putinovi oznamuje, že sa jeho krajina ocitla na kraji občianskej vojny a života, bezpečnosť a práva ľudí, predovšetkým na juhovýchode krajiny a na Kryme, sú v ohrození. Z uvedeného dôvodu vyzval ruského prezidenta, aby s použitím ozbrojenej sily „obnovil legitimitu, mier, právo, poriadok a stabilitu pri obrane ľudí Ukrajiny.“ Veľvyslanec Ukrajiny vo svojom vyjadrení poznamenal, že za viac ako týždeň bolo na Kryme rozmiestnených približne 16 tisíc vojakov na lodiach, helikoptéroch a lietadlách, čo nasvedčuje tomu, že sa Rusko dlhodobo pripravovalo vojensky zasiahnuť. Zároveň sa vyjadril k ruskej poznámke o ochrane ľudských práv konštatovaním, že tie sú predovšetkým povinnosťou Ukrajiny a nepotre-

³⁸ K otázke pozvania pozri výklad nižšie v texte.

³⁹ Bližšie pozri GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 81. ISBN 978-0-19-923915-3.

bujú vonkajšiu pomoc. Následná diskusia už nepriniesla pre ozrejmienie problematiky nič nové.⁴⁰

Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov zasadala vo veci ukrajinskej (nielen tzv. krymskej) krízy ešte niekoľkokrát, a to napríklad aj za prítomnosti ukrajinského premiéra Arsenija Jaceňuka. Konkrétne na zasadnutí z 13. marca 2014 sa, okrem iného, prejedávala otázka referenda vyhláseného na Kryme Najvyššou radou autonómnej republiky. Zo všetkých odznených výrokov sa najviac oplatí sústrediť na stanovisko ruského veľvyslanca Vitalija Čurkina – po prvýkrát sa totiž v jeho vyhlásení objavila zmienka o práve národov na sebaurčenie. „... v prípade Krymu sa to (právo na sebaurčenie – poznámka autora) zjavne objavilo ako výsledok právneho vákuu vzniknutého násilným prevratom proti legitímnej vláde, vykonaného nacionalistickými radikálmi v Kyjeve, ako aj priamou hrozbou z ich strany nastoliť vlastný poriadok na území celej Ukrajiny.“ Následne predmetnú otázku spojil s politickým vývojom v Koso-ve a poznamenal, že usporiadanie referenda je výsledkom vlastného uváženia miestnych obyvateľov, bez akýchkoľvek zásahov zo strany Moskvy.⁴¹ Otázke práva národov na sebaurčenie budeme venovať pozornosť v inej časti príspevku.

Diskusie v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov ohľadne Krymu vyvrcholili dňa 15. marca 2014 predložením návrhu rezolúcie s pomerne tvrdými ustanoveniami, a to jeden deň pred plánovaným referendom. Uvedený návrh predovšetkým konštatoval povinnosť štátov zrieknuť sa vo vzájomných vzťahoch hrozby silou a použitia sily, pričom potvrdzoval, že získanie územia na základe hrozby silou alebo použitia sily je protiprávne. Ďalej potvrdil suverenitu, nezávislosť, jednotu a územnú celistvosť Ukrajiny v jej medzinárodne uznaných hraniciach a vyzval všetky strany sporu, aby hľadali jeho mierové riešenie. Zmien-ný návrh je osobitne dôležitý z pohľadu reakcií na tzv. krymské referendum. Predovšetkým sa v ňom uvádza, že Ukrajina na jeho usporiadanie nedala súhlas, preto ho Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov vyhlasuje za neplatné, a tým i nespôsobilé vyvolať právne účinky vo forme zmien v statuse Krymu. Vo svojom závere návrh obsahoval výzvu

⁴⁰ Bližšie pozri *Meeting No. 7125* [2014-03-03]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7125.

⁴¹ Bližšie pozri *Meeting No. 7134* [2014-03-13]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7134.

štátom a medzinárodným organizáciám, aby výsledky referenda neuznali.⁴²

Už pri prvom pohľade na pomerne „ostré“ znenie daného návrhu neprekvapuje, že bol zo strany Ruska vetovaný, čo ruský veľvyslanec indikoval ešte pred samotným hlasovaním s odôvodnením, že odporuje právu obyvateľov Krymu slobodne sa rozhodnúť o svojej budúcnosti. Predstavitel' Číny sa hlasovania zdržal.⁴³

Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov sa ešte niekoľkokrát zišla z rôznych dôvodov týkajúcich sa vývoja situácie na Ukrajine; žiadne významnejšie vyhlásenie ohľadne Krymu však už neodznelo, a preto ďalším zasadnutiam nebudeme v našom príspevku venovať pozornosť. Diskusie o tzv. krymskej otázke v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov neskôr úplne utíchli.

Na záver tejto časti je potrebné poznamenať, že tzv. ukrajinská kríza opäť preukázala, že Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov je politický, a nie právny orgán, ktorý však za určitých okolností môže konať s právnymi účinkami. Konštatovanie o jej politickej (neprávnej) povahe je osobitne dôležité, nakoľko indikuje, že uvedený orgán nie je viazaný svojimi skoršími rozhodnutiami v podobných situáciách, a tie tak nezakladajú precedens (na rozdiel od súdnych rozhodnutí). Ak by tomu bolo naopak, v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov by nebolo možné použiť právo veta (ktorého opodstatnenosť bola v dôsledku tzv. krymskej krízy opäť spochybnená), a tak by tento orgán musel pristúpiť k označeniu danej situácie za hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť (*threat to international peace and security*), alebo dokonca za porušenie medzinárodného mieru a bezpečnosti (*breach of international peace and security*).⁴⁴

⁴² Bližšie pozri *Draft Resolution No. 2014/189* [2014-03-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/189.

⁴³ Bližšie pozri *Meeting No. 7138* [2014-03-15]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7138.

⁴⁴ V prípade kórejskej vojny pozri *Resolution No. 82 (1950)* [Complaint of Aggression upon the Republic of Korea] [1950-06-25]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/82 (1950), vojny o Falklandy pozri *Resolution No. 502 (1982)* [Falkland Islands (Malvinas)] [1982-04-03]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/502 (1982), iracko-iránskej vojny pozri *Resolution No. 598 (1987)* [Iraq – Islamic Republic of Iran] [1987-07-20]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/598 (1987), a nakoniec irackej anexie Kuvajtu pozri *Resolution No. 660 (1990)* [Iraq – Kuwait] [1990-08-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/660 (1990).

Keďže diskusie v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov boli osočné len z pohľadu oboznámenia sa s ruskými argumentmi, pričom k žiadnej akcii z jej strany nedošlo, bude prínosnejšie venovať pozornosť postoju Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, ktoré sa tzv. krymskou otázkou tiež zaoberalo a v ktorom diskusie vyústili dňa 27. marca 2014 do prijatia rezolúcie s názvom Územná celistvosť Ukrajiny.⁴⁵ Ňou sa prihlásilo k svojmu doterajšiemu postoju odmietania anexie ako platného titulu nadobúdania štátneho územia a nadviazalo tak na svoje skoršie dokumenty, ktoré boli predstavené vyššie. Týmto postojom pričlenenie Krymu k Ruskej federácii síce odmietlo, ale urobilo tak pomerne váhavým spôsobom, nakoľko vyššie uvedená rezolúcia bola prijatá pomerom hlasov 100 (za) ku 11 (proti) ku 58 (zdržalo sa). Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov v nej potvrdilo suverenitu, politickú nezávislosť, jednotu a územnú celistvosť Ukrajiny a vyzvalo všetky štáty, aby sa zdržali a zriekli rozvracania jednoty a celistvosti predmetného štátu. Nakoniec vyzvalo všetky štáty, medzinárodné organizácie a špecializované orgány, aby neuznali zmeny v postavení Krymskej autonómnej republiky a mesta Sevastopol'. Skutočnosť, že sa debaty o tzv. krymskej otázke po ruskom vete presunuli z Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov do Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, nie je veľkým prekvapením, nakoľko sa *de facto* potvrdilo, že Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov nebude akcieschopná. Vo Valnom zhromaždení Organizácie Spojených národov už Rusko nemalo možnosť zablokovat' hlasovanie o predložennom návrhu, ktorý jednoznačne smeroval proti ruskej zahraničnej politike. Zároveň je ale potrebné ešte raz pripomenúť, že rezolúcie Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov nemajú právne záväznú povahu, a tak je aj vyššie zmienenú rezolúciu nutné interpretovať len ako spôsob politického odsúdenia.

Relevancia ruských argumentov odôvodňujúcich intervenciu

Z diskusií vedených najmä v Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov je v zásade možné vyabstrahovať tri argumenty, ktoré Ruská federácia predložila (alebo ich aspoň implicitne možno predpokladať) a ktorými sa snažila ospravedlniť násilné pričlenenie Krymu. Každému z nich budeme venovať pozornosť. Sú to:

⁴⁵ Bližšie pozri *Resolution No. 68/262* [Territorial Integrity of Ukraine] [2014-04-01]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/68/262.

- a) ochrana rusky hovoriaceho obyvateľstva;
- b) nápravná secesia;
- c) pozvanie zo strany ukrajinského prezidenta;
- d) právo na sebaurčenie.

Ad a) ochrana rusky hovoriaceho obyvateľstva alebo krajanov bola zo strany ruských predstaviteľov akcentovaná pomerne často. V danej súvislosti je potrebné ešte raz upozorniť, že hoci krajanovia boli aj ruskej národnosti, ich občianstvo bolo ukrajinské. Keďže hovoríme o cudzích štátnych príslušníkoch, nie o ruských občanoch, je v tejto súvislosti vhodnejšie hovoriť nie o záchrane vlastného obyvateľstva,⁴⁶ ale o humanitárnej intervencii vykonanej v prospech cudzích občanov. Ruské argumenty nápadne pripomínajú práve tento druh intervencie, hoci samotné Rusko vo vzťahu k Ukrajine takýto pojem nikdy nepoužilo. Iróniou celej situácie je, že hoci sa Rusko na teóriu humanitárnych intervencií implicitne odvolávalo, v skutočnosti patrí medzi jej odporcov.⁴⁷ A keďže uvedený argument bol v prípade tzv. krymskej otázky od začiatku prítomný, hoci nie explicitne vyslovený, javí sa ako dôležité legalitu predmetného zásahu otestovať. Nakoľko je však zodpovednosť za ochranu (tzv. R2P) v medzinárodnom práve sporným konceptom, ktorý nie je jednoznačne prijímaný, je nájdenie určujúcich kritérií legality mimoriadne zložité (z konania štátov sa tiež nedá jednoznačne vyabstrahovať). Z uvedeného dôvodu budeme aplikovať kritériá doktríny medzinárodného práva, ktoré budú pre účely nášho príspevku mierne upravené:⁴⁸

⁴⁶ Aj tento argument bol zo strany ruských predstaviteľov okrajovo zmienený.

⁴⁷ Najmarkantnejšie sa to prejavilo v prípade pokusu o riešenie sýrskej občianskej vojny, keď bol zo strany najmä západných štátov predložený návrh rezolúcie odvolávajúci sa na doktrínu Responsibility to Protect (v skratke R2P – je širšou kategóriou ako humanitárna intervencia, ale v krajom prípade tiež pripúšťa nasadenie ozbrojenej sily – poznámka autora). Návrh bol zo strany Ruska (a Číny) nekompromisne vetovaný s odôvodnením, že doktrína R2P bola naposledy použitá v prípade zavedenia bezletovej zóny nad Líbyou (*Resolution No. 1973 (2011)* [Libya] [2011-03-17]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1973 (2011)) a splnomocňovala len na ochranu civilného obyvateľstva. Rusko doteraz obviňuje zasahujúce mocnosti, že doktrínu zneužili na zvrhnutie Muammara Kaddáfího; práve z dôvodu náchylnosti na zneužitie Rusko doktrínu R2P a spolu s ňou aj myšlienku humanitárnych intervencií odmieta. Ohľadne diskusií o sýrskej občianskej vojne a odmietnutí jej riešenia prostredníctvom doktríny R2P bližšie pozri zápisnicu zo zasadnutia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov zo dňa 4. októbra 2011. *Meeting No. 6627* [2011-10-04]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6627.

⁴⁸ Kritériá legality vypracoval Sir Nigel Rodley; nakoľko však pripúšťa legalitu zásahu aj bez súhlasu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, bolo uvedené kritérium vzhľadom na jeho kontroverznosť vypustené. Tento krok však nemá žiadny vplyv na po-

- aa) závažnosť situácie – predpokladá páchanie genocídy, etnických čistiek, zločinov proti ľudskosti alebo vojnových zločinov. Hoci je nespochybniteľným faktom, že na mnohých miestach Ukrajiny sa civilné obyvateľstvo stalo obeťou nepokojov a ozbrojených útokov, tie však nemali charakter vyššie zmienených zločinov, ani nevykazovali zo strany ukrajinských štátnych predstaviteľov subjektívnu stránku úmyslu, ktorú nie je možné uprieť iba v prípade zrušenia jazykových práv menšín žijúcich na Ukrajine, čo však nemožno považovať za zločiny podľa medzinárodného práva;
- ab) politická neutralita – znamená v podstate zásah *bona fides*, ktorý vylučuje postranné úmysly zasahujúceho štátu. Keď sa vrátime k ruským argumentom spomenutým vyššie, môžeme vidieť, ako ruský veľvyslanec pri Organizácii Spojených národov hovoril o dočasných opatreniach (do normalizovania občianskeho a politického života); ruský zásah však viedol k trvalým územným zmenám. Dočasnosť ruskej prítomnosti bola vylúčená tým, že sa miestne referendum konalo pod ruskou kontrolou (respektíve za prítomnosti ruských vojsk), ktorá, hoci protiprávne, ale predsa spečatila nemennosť územných zmien, teda definitívnosť pričlenenia Krymu k Ruskej federácii;
- ac) nevyhnutnosť – je znakom *ultima ratio*, čiže posledným možným prostriedkom. To znamená, že riešenie krízy prostredníctvom mierových prostriedkov by bolo bezvýsledné a zbytočné. V kontexte tzv. krymskej otázky je však evidentné, že zo strany Ruskej federácie nedošlo k pokusu o riešenie menej závažnými prostriedkami, ktorých použitie ani nebolo zamýšľané, nakoľko, ako samotný Vladimir Putin potvrdil, o pričlenení Krymu rozhodol ešte pred ruským zásahom a samotným referendom;⁴⁹
- ad) primeranosť – znamená nasadenie prostriedkov, ktoré sú v predmetnej situácii adekvátne. Reagovanie na vzniknutú situáciu skôr, ako sa o jej riešenie pokúsi ukrajinská strana, či reagovanie násilným zásahom v mene ochrany menšinových práv, namiesto napríklad ini-

sudzovanie legality z pohľadu všetkých ostatných kritérií. Bližšie pozri RODLEY, N. 'Humanitarian Intervention'. In: M. WELLER, ed. *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 788-793. ISBN 978-0-19-967304-9.

⁴⁹ Bližšie pozri Putin Reveals Secrets of Russia's Crimea Takeover Plot. In: *BBC News* [online]. 2015-03-09 [cit. 2018-01-28]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>.

ciovania konania pred relevantnými súdnymi alebo kvázi-súdnyimi orgánmi, sa v danej súvislosti javí ako disproporčné;

- ae) zodpovednosť (*accountability*) – v ponímaní autora kritérií znamená akceptovanie realizovaných krokov zo strany medzinárodného spoločenstva. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov prijatím Rezolúcie 68/262 prípadnú legalitu ruských krokov úplne „zmietlo zo stola“. A tak je na záver tejto state možné konštatovať, že ruské kroky týkajúce sa tzv. krymskej otázky nespĺňajú ani jedno z vyššie uvedených kritérií.

Ad b) koncept tzv. nápravnej secesie síce zo strany Ruskej federácie ani zo strany ukrajinských Rusov nebol explicitne predložený, ale vzhľadom na fakt, že situácia nápadne pripomína realizáciu tohto konceptu, je dôležité venovať mu adekvátnu pozornosť. Nápravnú secesiu, ktorá sa do určitej miery prekrýva s konceptom zodpovednosti chrániť (a preto je aj rovnako kontroverzná), by v teoretickej rovine bolo možné predstaviť ako odtrhnutie sa určitej menšiny od územia predošlého suveréna, ktorý vážnym spôsobom porušuje jej ľudské práva. Účelom takéhoto separovania je vytvoriť stabilitu tam, kde sa vzhľadom na predchádzajúce perzekúcie zo strany pôvodného štátu nedá odôvodnene predpokladať uzmierenie ani ďalšie mierové spolužitie týchto komunít. Z akademického uhla pohľadu by sa pre nápravnú secesiu dali ustanoviť nasledovné kritériá, na pozadí ktorých budeme testovať legalitu tzv. krymskej secesie:

- ba) nápravná secesia je poslednou možnosťou (*ultima ratio*) riešenia situácie, to znamená, že neprichádza do úvahy žiadna iná reálna možnosť nápravy situácie. Ako už bolo v prípade konceptu R2P podotknuté, situácia nevykazovala taký stupeň závažnosti, navyše sa z ruskej strany ani nepočítalo s inými, menej závažnými spôsobmi riešenia;
- bb) existencia závažného protiprávneho stavu – hoci istá forma napätia medzi ruskou menšinou na Kryme a Kyjevom bola vždy prítomná a vyvrcholila v oklieštení menšinových jazykových práv, nie je možné túto situáciu označiť za natoľko závažnú, aby si vyžadovala radikálne riešenie vo forme intervencie a následného odtrhnutia sa;
- bc) primeraná lehota na riešenie situácie je dôležitým kritériom, aby sa predišlo prípadnému unáhleniu. V prípade Krymu však nebol k dispozícii dostatočne dlhý čas na to, aby sa hľadali iné formy riešenia. Promptnosť ruského zásahu neospravedlňuje, ako už bolo uvedené, oklieštenie jazykových práv, nakoľko nemalo dostatočnú závažnosť;

bd) legitimita, ktorá sa prejavuje v širokej akceptácii secesie zo strany medzinárodného spoločenstva, je s prihliadnutím na zmienenú rezolúciu Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov rovnako spochybnená.⁵⁰

Ako je z vyššie naznačených skutočností vidno, ani koncept tzv. nápravnej secesie, hoc by aj bol predložený, by neobstál, a to z rovnakých dôvodov ako v prípade konceptu zodpovednosti chrániť. Preto sa javí ako zbytočné klásť paralely medzi politickým vývojom Kosova, ktorý kulminoval vo vyhlásení samostatnosti, a tzv. krymskou otázkou.

Ad c) pozvanie zo strany ukrajinského prezidenta bol jeden z ďalších argumentov, ktoré Rusko prednieslo na odôvodnenie svojej vojenskej prítomnosti. Povestným sa stal záber ruského veľvyslanca ukazujúceho Bezpečnostnej rade Organizácie Spojených národov list ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča, datovaný 1. marca 2014, ktorým žiada Vladimira Putina o vojenskú pomoc „v záujme nastolenia legitimacy, mieru, práva a poriadku, stability a obrany ľudu Ukrajiny“.⁵¹ Medzinárodné právo naozaj pozná inštitút pozvania cudzích ozbrojených síl, ktorý je v skutočnosti súhlasom s vojenským zásahom, a tak je zároveň okolnosťou vylučujúcou protiprávnosť.⁵² Platnosť takéhoto pozvania má však svoje podmienky. Predovšetkým sa môže týkať iba situácií nedosahujúcich intenzitu ozbrojeného konfliktu (teda vnútorných nepokojov či povstaní); v prípade občianskych vojen je intervencia na strane vlády prípustná za predpokladu, že do konfliktu zasahuje na strane povstalcov tretí štát.⁵³ Je nepochybné, že situácia na Kryme v čase ruských ozbrojených zásahov nedosahovala intenzitu ozbrojeného konfliktu, a tak je o prvej podmienke možné povedať, že je splnená. Druhou podmienkou je sku-

⁵⁰ Bližšie pozri aj BLAŠKOVIČ, K. Sebaurčenie – ľudské právo alebo destabilizačný faktor?. In: M. BULLA a P. VARGA, eds. *Nová Európa – výzvy a očakávania: Výzvy pre medzinárodnoprávnu a európsku ochranu ľudských práv v podmienkach novej Európy* [online]. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 203-225 [cit. 2018-01-15]. ISBN 978-80-8168-559-0. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2017/03/zbornik_TPD_medzinarnodnopravna_ochrana.pdf.

⁵¹ Bližšie pozri Ukraine's Yanukovich Asked for Troops, Russia Tells UN. In: *BBC News* [online]. 2014-03-04 [cit. 2018-01-16]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26427848>.

⁵² Bližšie pozri *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries: 2001*. United Nations, 2001, s. 72-74.

⁵³ Bližšie pozri GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 81. ISBN 978-0-19-923915-3.

točnosť, že ju musí formulovať oprávnený reprezentant štátu.⁵⁴ Hoci doktrína medzinárodného práva hovorí o pozvaní vlády, samotný tento pojem nie je presne definovaný a býva vykladaný pomerne široko, zahŕňajúc pritom najvyšších predstaviteľov štátu, respektíve sa polemizuje skôr o tom, kedy je legitimita na adresovanie takéhoto pozvania ešte zachovaná.⁵⁵ Toto všetko sú však skôr akademické debaty snažiace sa o definovanie presných limitov pre politiku štátov; samotný zásah Ruska na Ukrajinu či neskôr v Sýrii bol skôr dôkazom skutočnosti, že sa štáty pri posudzovaní takejto „legitimity“ riadia skôr vlastnými záujmami. Pokiaľ však zostaneme na poli medzinárodného práva, namiesto medzinárodnej politiky, je potrebné pozrieť sa na detaily Janukovyčovho pozvania, o ktorom on sám neskôr vyhlásil, že bolo chybné.⁵⁶

Posudzovanie legality predmetného pozvania je pomerne komplikovanou záležitosťou, ktorá si vyžaduje preskúmanie viacerých, veľmi podstatných detailov. Pokiaľ sa budeme pridržať vyššie spomenutého širokého výkladu pojmu „vláda“, javí sa *prima facie* ako nespochybniteľné, že v situácii nedosahujúcej intenzitu ozbrojeného konfliktu mohol ukrajinský prezident adresovať pozvanie cudzím vojskám. Do „hry“ však v tomto okamihu vstupuje už spomenutá legitimita prezidenta, nakoľko bol Viktor Janukovyč v čase adresovania pozvania už zosadeným prezidentom. K danému kroku došlo dňa 22. februára 2014⁵⁷ zo strany ukrajinského parlamentu (Verkhovna Rada), pričom až o týždeň neskôr adresoval ruskému prezidentovi žiadosť o pomoc. Samotný moment pozbavenia Janukovyča prezidentského úradu je však, ako poznamenáva Veronika Bílková, problematický. Nebol totiž dodržaný postup odvolávania tak, ako ho

⁵⁴ Na tomto mieste je len pre komplexnosť potrebné poznamenať, že pozvanie na intervenciu Rusku adresoval aj krymský premiér Sergej Aksionov; s určitosťou je však možné konštatovať, že mu Rusko neprikladalo veľkú váhu, nakoľko sa na medzinárodných fórach odvolávalo na pozvanie vtedy už zosadeného ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyča.

⁵⁵ Pozri napríklad NOLTE, G. Intervention by Invitation. In: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné na: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1702?prd=EPIL>; a FOX, G. H. Intervention by Invitation. In: M. WELLER, ed. *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 816-840. ISBN 978-0-19-967304-9.

⁵⁶ Bližšie pozri Ex-Ukrainian President: Inviting Russia into Crimea Was 'Wrong'. In: *New York Post* [online]. 2014-04-02 [cit. 2018-01-29]. Dostupné na: <https://nypost.com/2014/04/02/ex-ukrainian-president-inviting-russia-into-crimea-was-wrong/>.

⁵⁷ Bližšie pozri Ukrainian MPs Vote to Oust President Yanukovich. In: *BBC News* [online]. 2014-02-22 [cit. 2018-01-30]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26304842>.

predpokladá ukrajinská ústava, podľa ktorej má samotnému odvolaniu predchádzať vyšetrovanie, či sa prezident dopustil vlastizradu alebo iného zločinu. Následne túto otázku posudzuje ukrajinský Najvyšší súd, ako aj Ústavný súd, a až potom prichádza na rad odvolávanie trojštvrtinovou väčšinou parlamentu. Odvolanie prezidenta sa preto v uvedenej súvislosti javí ako protiústavné,⁵⁸ hoci faktom zostáva, že väčšina európskych krajín, s výnimkou napríklad Ruska, odmietla Janukovyča ďalej uznávať za ukrajinského prezidenta. Legalita pozvania má však popri uvedenom i ďalší rozmer. Podľa ukrajinskej ústavy totiž musí s takýmto pozvaním vysloviť súhlas Verkhovna Rada, k čomu nedošlo. A tak aj v prípade, že by sme Viktora Janukovyča považovali v čase pozvania za stále úradujúceho legitímneho prezidenta Ukrajiny, museli by sme konštatovať, že konal *ultra vires*.⁵⁹ Obidva predložené scenáre teda predpokladajú porušenie medzinárodného práva, a tak fakt pozvania nie je spôsobilý „ospravedlniť“ ruský vojenský zásah na Kryme.

Ad d) právo na sebaurčenie bolo posledným a asi najčastejšie akcentovaným odôvodnením, ktoré sa ale nevzťahovalo na ruský vojenský zásah, ale na nasledujúce miestne referendum. Keďže sú obidva inštitúty úzko previazané, bude ich legalita posúdená v nasledujúcej časti príspevku.

Legalita tzv. krymského referenda

Po ruskej vojenskej intervencii nasledovalo dňa 16. marca 2014 usporiadanie miestneho referenda ako prejav slobodnej vôle obyvateľov Krymu a Sevastopol'a, ktorý mal formálnym spôsobom „spečatiť“ politický osud uvedeného regiónu. Výsledok referenda je dobre známy; prevažná väčšina zúčastnených hlasovala za pripojenie k Ruskej federácii. Po referende vyhlásili samosprávne orgány Krymu a Sevastopol'a nezávislosť od Ukrajiny a požiadali o pripojenie k Ruskej federácii, na čo Vladimir Putin reagoval podpísaním dekrétu, ktorým uznal Krym za samostatný a nezávislý štát.⁶⁰ O niekoľko dní neskôr sa Krym stal integrálnou súčasťou Ruskej federácie.

⁵⁸ Ďalšie posudzovanie uvedenej otázky je mimo obsahového zamerania nášho príspevku, a preto mu nebudeme venovať bližšiu pozornosť.

⁵⁹ Bližšie pozri BÍLKOVÁ, V. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* [online]. 2015, vol. 75, s. 39-42 [cit. 2018-01-30]. ISSN 0044-2348.

⁶⁰ Bližšie pozri Russia's Vladimir Putin Recognises Crimea as Nations. In: *BBC News* [online]. 2014-03-17 [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26621726>.

Hodnotenie legality pričlenenia Krymu má dve roviny – podľa vnútroštátnej právnej úpravy a podľa medzinárodného práva. Pokiaľ pristúpime k analýze podľa vnútroštátneho práva, právnym základom je Ústava Ukrajiny, ktorá obsahuje niekoľko relevantných ustanovení. Predovšetkým je to článok 2 Ústavy Ukrajiny, ktorý hovorí, že územie Ukrajiny je v rámci jej súčasných hraníc nedeliteľné a neporušiteľné. Omnoho dôležitejšie sú ďalšie ustanovenia venujúce sa referendu. Podľa článku 72 Ústavy Ukrajiny celorepublikové referendum vyhlasuje Verkhovna Rada alebo prezident; článok 73 Ústavy Ukrajiny zase ustanovuje, že otázky územných zmien sa budú riešiť výlučne v rámci celorepublikového referenda.⁶¹

Z vyššie uvedených skutočností jasne vyplýva, že aj keď Krym a Sevastopol mali v rámci štátu autonómne postavenie, stále zostávali teritoriálnou súčasťou Ukrajiny, a teda sa na ne vzťahovali všetky ustanovenia ukrajinskej ústavy. Vyhlásenie miestneho referenda na Kryme o teritoriálnych otázkach je preto nutné označiť jednoznačne za protiústavné a nelegálne.

Rovnako dôležité je však venovať pozornosť aj medzinárodnoprávnym aspektom uvedeného referenda. Ako už bolo zmienené vyššie, medzinárodné právo chráni územnú celistvosť štátov, a to predovšetkým v článku 2 odsek 4 Charty Organizácie Spojených národov. Uvedená ochrana územnej celistvosti, navyše vo vzťahu k ľudovým hlasovaniam spojeným s právom národov na sebaurčenie, sa riešila už i pred prijatím Charty Organizácie Spojených národov, konkrétne v medzivojnovom období. Prípád sa týkal Aalandských ostrovov, ktorých obyvatelia patrili ku švédskej menšine, ale ostrovy samotné boli súčasťou fínskeho teritória. Právna otázka vyvstala v súvislosti s tým, či uvedené obyvateľstvo malo právo na sebaurčenie a či v miestnom ľudovom hlasovaní mohlo rozhodovať o zotrvaní v štátnom zväzku s Fínskom alebo o pričlenení ku Švédsku. Relevantné časti Správy Medzinárodnej komisie právnikov sa oplatí citovať: „... právo disponovať národným územím je v podstate atribútom suverenity každého štátu. [...] Všeobecne povedané, udeliť alebo odmietnuť časti svojej populácie právo rozhodnúť sa o svojom politickom osude formou ľudového hlasovania alebo iným spôsobom je výlučne atribútom suverenity každého štátu, ktorý sa už definitívne vytvoril.“ Z uvedeného jasne vyplýva, že riešenie predmetnej otázky ponecháva medzinárodné

⁶¹ Bližšie pozri *Constitution of Ukraine* [online]. 2018 [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/52>.

právo v rámci jurisdikcie každého štátu, nakoľko „akékoľvek iné riešenie by sa rovnalo porušeniu suverénnych práv štátov a prinieslo by so sebou riziko vzniku ťažkostí a nedostatok stability, ktoré by [...] ohrozili záujmy medzinárodného spoločenstva. Ak takéto právo nemajú väčšie alebo menšie časti národa, rovnako ich nemá ani štát, ku ktorému sa národnostné skupiny želajú pričleniť, ani akýkoľvek iný štát.“⁶²

Uvedené konštatovanie Medzinárodnej komisie právnikov je do dnešného dňa citované a prijímané ako obsahujúce všeobecné právne presvedčenie, ktoré sa od čias jeho vydania nezmenilo. Za daných okolností je možné konštatovať, že pričlenenie Krymu k Ruskej federácii nemá oporu ani vo vnútroštátnom práve, a ani v medzinárodnom práve, čoho dôkazom je i všeobecné právne presvedčenie, ktoré sa odzrkadlilo v rezolúcii Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov odciťovanej vyššie, ako aj v návrhu rezolúcie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Nachádzali sa v ňom obsahovo podobné ustanovenia a prijaté nebolo iba v dôsledku jediného veta zo strany stáleho člena (a pri zdržaní sa ďalšieho člena) Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov. Navyše je možné konštatovať, že uznanie legality diskutovaného referenda je zároveň aj zasahovaním do vnútorných záležitostí iných štátov, a ako vieme, zásada nezasahovania do vnútorných záležitostí iných štátov je, podobne ako iné, vyššie uvedené zásady, jednou zo základných noriem medzinárodného práva.

Ak by sme aj napriek uvedeným skutočnostiam predsa len ďalej uvažovali o argumente práva na sebaurčenie, za zamyslenie stojí fakt, prečo sa ho ruskí predstavitelia dovoľávali iba vo vzťahu ku Krymu, ale nie už napríklad k východným častiam Ukrajiny, ktoré sú rovnako obývané početnou ruskou menšinou. Právo na sebaurčenie sa totiž viaže na kolektív jednotlivcov, a nie na územie.

Záver

Ako už bolo v úvode naznačené, predložený príspevok nemal za cieľ spochybniť prevládajúce názory o protiprávnosti pričlenenia Krymu k Ruskej federácii. Namiesto toho sa pokúsil o definovanie a preskúmanie rele-

⁶² Bližšie pozri *Report of the International Committee of Jurists Entrusted by the Council of the League of Nations with the Task of Giving an Advisory Opinion upon the Legal Aspects of the Aaland Islands Question* [1920] [online]. 2018, s. 3 a nasl. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <https://www.ilsa.org/jessup/jessup10/basicmats/aaland1.pdf>.

vaných právnych aspektov vzťahujúcich sa na danú tému, konkrétne týchto štyroch:

1. ochrana ruskej menšiny a „krajanov“ na Kryme, ktorých jazykové práva boli oklieštené – ruský zásah bol neadekvátny a nevykazoval ani znaky nevyhnutnosti, nakoľko neboli vyčerpané všetky menej závažné prostriedky nápravy situácie;
2. nápravná secesia, ktorá síce nebola predložená ako argument, predsa len by však ruský zásah a z neho vyplývajúce konzekvencie mohli dobre zapadnúť do takejto šablóny. Hoci v tomto prípade by teoreticky bolo možné hovoriť o secesii, chýba prvok „nápravy“ predošlej krivdy. Podobne ako v bode 1, ani tu nebola splnená podmienka nevyhnutnosti a primeranosti;
3. právo národa na sebaurčenie sa v predmetnom prípade naozaj ukázalo ako jedno z najzneužívanějších práv, nakoľko reálne nie je možné hovoriť o žiadnom národe, ktorý by sa za daných okolností mohol legálne dožadovať svojho sebaurčenia;
4. miestne referendum, ktoré porušilo rovnako Ústavu Ukrajiny, ako aj všeobecne akceptované normy medzinárodného práva, nakoľko na jeho vyhlásenie a uskutočnenie miestne obyvateľstvo nebolo oprávnené.

Summa summarum platí, že žiadny z domnelých alebo reálne predložených ruských argumentov v prospech pričlenenia Krymu k Ruskej federácii neobstojí, a tak sú viac výhovorkou ako relevantným právnym tvrdením. Samozrejme, bolo by scestné a zároveň aj predpojaté tvrdiť, že Kyjev sa vo vzťahu k ruskej menšine na Kryme (a východe Ukrajiny) nedopustil porušenia medzinárodného práva, predovšetkým menšinových ľudských práv. Zároveň je ale potrebné dodať, že žiadne z týchto konaní nebolo natoľko závažné, aby odôvodnilo ruský vojenský zásah. Navyše, ako sa ukázalo, v prípade Krymu boli „kocky“ hodené už skôr, a tak ukrajinské reštriktívne kroky síce prišli z propagandistického uhla pohľadu vhod, ale nemohli vyvolať, a ani nevyvolali ruskú vojenskú intervenciu.

Otázkou nateraz zostáva, aká bude budúcnosť vzájomných vzťahov medzi Ruskou federáciou a ostatnými krajinami (predovšetkým krajinami Európskej únie), ktoré legalitu pričlenenia Krymu odmietli akceptovať. Je totiž isté, že Rusko sa tohto územia nevzdá a Ukrajina sa ho nepokúsi získať naspäť ozbrojenou cestou. Z dlhodobého hľadiska a s prihliadnutím na postavenie Ruska na medzinárodnej scéne je nepochybné, že skôr či neskôr bude musieť dôjsť k normalizácii vzájomných vzťahov

a otázka legality tzv. krymskej secesie či, lepšie povedané, elegantne vykonanej anexie upadne do prítmnia dejín a štáty sa s ňou „naučia žiť“. A tak je viac ako pravdepodobné, že nad rímskoprávnou zásadou *ex iniuria ius non oritur* po istom čase preváži ďalšia maxima, a to *ex facto ius oritur*.⁶³

Zoznam bibliografických odkazov

- AKANDE, D. *The Prohibition of the Use of Force in International Relations* [online]. 2017 [cit. 2017-12-17]. Dostupné na: http://legal.un.org/avl/ls/Akande_PS_video_1.html.
- AUST, A. *Modern Treaty Law and Practice*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 443 s. ISBN 0-521-59846-X.
- BÍLKOVÁ, V. The Use of Force by the Russian Federation in Crimea. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* [online]. 2015, vol. 75, s. 27-50 [cit. 2017-12-15]. ISSN 0044-2348. Dostupné na: http://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_1_a_27_50.pdf.
- BLAŠKOVIČ, K. Sebaurčenie – ľudské právo alebo destabilizačný faktor?. In: M. BULLA a P. VARGA, eds. *Nová Európa – výzvy a očakávania: Výzvy pre medzinárodnoprávnu a európsku ochranu ľudských práv v podmienkach novej Európy* [online]. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 203-225 [cit. 2018-01-15]. ISBN 978-80-8168-559-0. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2017/03/zbornikTPD_medzinarodnopravna_ochrana.pdf.
- BROWNLIE, I. *Princípy medzinárodného verejného práva*. 1. vyd. Bratislava; Žilina: Paneurópska vysoká škola; Eurokódex, 2013. 868 s. ISBN 978-80-89447-64-0.
- Case concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* [1986-06-27]. International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1986, s. 14-150.
- Conference on Security and Co-operation in Europe: Final Act of 1 August 1975* [online]. 2018 [cit. 2018-01-03]. Dostupné na: <https://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true>.

⁶³ K uvedenej právnej dileme bližšie pozri DINSTEIN, Y. *War, Aggression and Self-defence*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 168-172. ISBN 978-0-521-61631-7.

- Constitution of Ukraine* [online]. 2018 [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: <http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions/country/52>.
- DINSTON, Y. *War, Aggression and Self-defence*. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 349 s. ISBN 978-0-521-61631-7.
- DIXON, M. *Textbook on International Law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2007. 372 s. ISBN 978-0-19-920818-0.
- Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries: 2001*. United Nations, 2001, s. 31-143.
- Draft Resolution No. 2014/189* [2014-03-15]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/189.
- Ex-Ukrainian President: Inviting Russia into Crimea Was 'Wrong'. In: *New York Post* [online]. 2014-04-02 [cit. 2018-01-29]. Dostupné na: <https://nypost.com/2014/04/02/ex-ukrainian-president-inviting-russia-into-crimea-was-wrong/>.
- FOX, G. H. Intervention by Invitation. In: M. WELLER, ed. *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 816-840. ISBN 978-0-19-967304-9.
- GRAY, Ch. *International Law and the Use of Force*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. 455 s. ISBN 978-0-19-923915-3.
- Kellogg-Briand Pact 1928. In: *Lillian Goldman Law Library* [online]. 2017 [cit. 2017-12-15]. Dostupné na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp.
- Letter Dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations Addressed to the President of the Security Council No. 2014/136* [2014-02-28]. Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/2014/136.
- Meeting No. 6627* [2011-10-04]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.6627.
- Meeting No. 7123* [Official Communiqué of the 7123rd (Closed) Meeting of the Security Council] [2014-02-28]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7123.
- Meeting No. 7124* [2014-03-01]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7124.

- Meeting No. 7125* [2014-03-03]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7125.
- Meeting No. 7134* [2014-03-13]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7134.
- Meeting No. 7138* [2014-03-15]. Zasadnutie Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/PV.7138.
- Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on Non-proliferation of Nuclear Weapons* [1994-12-05]. Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov; Bezpečnostná rada Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/49/765, S/1994/1399.
- NOLTE, G. Intervention by Invitation. In: *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné na: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1702?prd=EPIL>
- Partition Treaty on the Status and Conditions of the Black Sea Fleet* [1997] [online]. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné na: https://en.wikisource.org/wiki/Partition_Treaty_on_the_Status_and_Conditions_of_the_Black_Sea_Fleet.
- Putin Reveals Secrets of Russia's Crimea Takeover Plot. In: *BBC News* [online]. 2015-03-09 [cit. 2018-01-28]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>.
- RANDELZHOFFER, A. Article 2 (4). In: B. SIMMA, et al. *The Charter of the United Nations: A Commentary: Volume 1*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 112-136. ISBN 978-0-19-924449-2.
- Report of the International Committee of Jurists Entrusted by the Council of the League of Nations with the Task of Giving an Advisory Opinion upon the Legal Aspects of the Aaland Islands Question* [1920] [online]. 2018, s. 3 a nasl. [cit. 2018-01-23]. Dostupné na: <https://www.ilsa.org/jessup/jessup10/basicmats/aaland1.pdf>.
- Resolution No. 68/262* [Territorial Integrity of Ukraine] [2014-04-01]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/68/262.

- Resolution No. 82 (1950)* [Complaint of Aggression upon the Republic of Korea] [1950-06-25]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/82 (1950).
- Resolution No. 502 (1982)* [Falkland Islands (Malvinas)] [1982-04-03]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/502 (1982).
- Resolution No. 598 (1987)* [Iraq – Islamic Republic of Iran] [1987-07-20]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/598 (1987).
- Resolution No. 660 (1990)* [Iraq – Kuwait] [1990-08-02]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/660 (1990).
- Resolution No. 678 (1990)* [Iraq – Kuwait] [1990-11-29]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/678 (1990).
- Resolution No. 1973 (2011)* [Libya] [2011-03-17]. Rezolúcia Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, UN Doc. S/RES/1973 (2011).
- Resolution No. 2625 (XXV)* [Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations] [1970-10-24]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/2625 (XXV).
- Resolution No. 3314 (XXIX)* [Definition of Aggression] [1974-12-14]. Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov, UN Doc. A/RES/3314 (XXIX).
- RODLEY, N. 'Humanitarian Intervention'. In: M. WELLER, ed. *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 775-796. ISBN 978-0-19-967304-9.
- Russia Proposes to Terminate Agreement Regarding Recognition of Borders with Ukraine. In: *112.international* [online]. 2018-01-14 [2018-01-25]. Dostupné na: <https://112.international/politics/russian-state-duma-proposed-to-terminate-agreement-with-ukraine-regarding-recognition-of-borders-24575.html>.

- Russia's Vladimir Putin Recognises Crimea as Nations. In: *BBC News* [online]. 2014-03-17 [cit. 2018-01-22]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26621726>.
- SHAW, M. N. *International Law*. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1542 s. ISBN 978-0-521-72814-0.
- The Covenant of the League of Nations. In: *Lillian Goldman Law Library* [online]. 2017 [cit. 2017-12-15]. Dostupné na: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.
- The Treaty of Friendship, Cooperation and Partnership between Russian Federation and Ukraine* [1997-05-31] [online]. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné na: <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=4181>.
- Ukraine's Yanukovych Asked for Troops, Russia Tells UN. In: *BBC News* [online]. 2014-03-04 [cit. 2018-01-16]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26427848>.
- Ukrainian MPs Vote to Oust President Yanukovych. In: *BBC News* [online]. 2014-02-22 [cit. 2018-01-30]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-26304842>.
- Vienna Convention on the Law of Treaties* [1969-05-23] [Viedenský dohovor bol publikovaný vo Vyhláške ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb.].
- WELLER, M. ed. *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 2015. 1280 s. ISBN 978-0-19-967304-9.

JUDr. Mgr. Kristián Blaškovič, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
kristian.blaskovic@truni.sk

Zásada zákazu diskriminácie v B2B vzťahoch¹

The Principle of Non-discrimination in B2B Relationships

Daniela Hlobíková

Abstract: *The author examines the possibilities of applying the general legal principle of the European law – the principle of equality (in other words, the principle of non-discrimination) in the horizontal legal relations between the business entities. The answer to the question whether the principle applies to the B2B relationships is conditioned by identifying the content of that legal principle and by determining its applicability to the private law relationships. The author also deals with the related issue of non-discrimination in the competition law.*

Key Words: *The European Union Law; General Legal Principle; Non-discrimination; B2B Relationships.*

Abstrakt: *Autorka v príspevku skúma možnosti aplikácie všeobecnej právnej zásady európskeho práva – zásady rovnosti, respektíve zásady zákazu diskriminácie v horizontálnych právnych vzťahoch medzi podnikateľskými subjektmi. Odpoveď na otázku, či sa daná zásada uplatňuje v B2B vzťahoch, je podmienená identifikovaním obsahu uvedenej právnej zásady a určením jej uplatniteľnosti na súkromnoprávne vzťahy. Autorka sa tiež zaoberá súvisiacou otázkou zákazu diskriminácie v súťažnom práve.*

Kľúčové slová: *Právo Európskej únie; všeobecná právna zásada; zákaz diskriminácie; B2B vzťahy.*

Úvod

Problematika rovnakého zaobchádzania a zákazu diskriminácie je v súčasnosti často diskutovaná v celoeurópskom meradle. Spoločnosť vníma

¹ Predložený príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-14-0061 „Rozširovanie sociálnej funkcie slovenského súkromného práva pri uplatňovaní zásad európskeho práva“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Monika Jurčová, PhD.

prejavy diskriminácie citlivejšie, a aj legislatíva bojujúca s týmto negatívnym javom sa v posledných dekádach značne rozvinula.

Myšlienka rovnosti sa objavuje už v antickej filozofickej spisbe. Podľa Aristotela je rovnosť podmienená rovnakým zaobchádzaním v rovnakých prípadoch a rôznym zaobchádzaním v rôznych prípadoch, a to v miere primeranej ich odlišnosti. Uvedená idea je reflektovaná i v súčasnom právnom myslení a právnej regulácii.²

Antidiskriminačná legislatíva, prirodzene, existovala na Slovensku už pred jeho vstupom do Európskej únie. Treba však poznamenať, že súčasná právna úprava, a to Zákon č. 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov, tzv. Antidiskriminačný zákon, bola prijatá pri vstupe Slovenska do Európskej únie za účelom zosúladenia slovenského práva s právom Európskej únie.³ Európske právo stále ovplyvňuje slovenskú antidiskriminačnú legislatívu i aplikačnú prax a nepochybne pozitívne vplýva na kvalitatívnu úroveň právnej ochrany pred diskrimináciou.⁴

Už v Zmluve o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1957 bolo obsiahnuté ustanovenie (článok 119), ktoré požadovalo rovnaké zaobchádzanie s mužmi a ženami v otázke odmeňovania. Žiada sa poznamenať, že dané ustanovenie malo rýdzo pragmatický význam. V čase podpisu Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva bolo Francúzsko ako jeden zo zmluvných štátov viazané Dohovorom Medzinárodnej organizácie práce o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty. Ak by sa povinnosť poskytovať ženám i mužom rovnakú odmenu za prácu rovnakej hodnoty nevzťahovala na všetky zmluvné štáty Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva, francúzske hospodárstvo by bolo oproti ostatným členským krajinám v konkurenčnej nevýhode. Znenie spomínaného článku predstavovalo kompromis medzi francúzskymi požiadavkami a nemeckým liberál-

² Pozri bližšie HORSPPOOL, M. a M. HUMPHREYS. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 137.

³ Pozri bližšie *Dôvodová správa k vládnemu návrhu Zákona o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [Antidiskriminačný zákon].

⁴ Pozri bližšie VARGA, P. Zákaz diskriminácie pri poskytovaní služieb v práve EÚ. In: M. JURČOVÁ, A. OLŠOVSKÁ a J. ŠTEFANKO. *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 61.

ným prístupom k ekonomike.⁵ Počiatky zákazu diskriminácie v európskom práve tak plnili najmä ekonomické ciele.

V súčasnosti je zákaz diskriminácie opakovane v rôznych súvislostiach zakotvený v primárnom práve Európskej únie. V Zmluve o Európskej únii sú v článku 2 vyjadrené hodnoty, na ktorých je Únia založená; sú to hodnoty úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv, vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Uvedené hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevládajú pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi ženami a mužmi. Na to nadväzuje článok 3 ods. 3 Zmluvy o Európskej únii, podľa ktorého Únia bojuje proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii a podporuje sociálnu spravodlivosť a ochranu, rovnosť medzi ženami a mužmi, solidaritu medzi generáciami a ochranu práv dieťaťa.

V Zmluve o fungovaní Európskej únie je tiež opakovane obsiahnutý zákaz diskriminácie. Podľa článku 8 sa Únia vo všetkých svojich činnostiach zameriava na odstránenie nerovností a podporu rovnoprávnosti medzi mužmi a ženami. V zmysle článku 10 sa Únia pri vymedzovaní a uskutočňovaní svojich politík a činností zameriava na boj proti diskriminácii z dôvodu pohlavia, rasy alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. V článku 18 zase zakazuje diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti. Článok 157 (pôvodný článok 119 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva) zakotvuje povinnosť členských štátov zabezpečiť uplatňovanie zásady rovnakej odmeny pre mužov a ženy za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty.⁶

V súčasnosti už právne záväzná Charta základných práv Európskej únie v článku 21 stanovuje: *„Zakazuje sa akákoľvek diskriminácia najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmýšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. V rozsahu pô-*

⁵ Pozri bližšie VARGA, P. Zákaz diskriminácie pri poskytovaní služieb v práve EÚ. In: M. JURČOVÁ, A. OLŠOVSKÁ a J. ŠTEFANKO. *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 63.

⁶ Súdny dvor Európskej únie danému článku priznal priamy účinok. Znamená to, že dané ustanovenie sa priamo aplikuje na všetky súkromnoprávne vzťahy, ktoré sú v rozsahu jeho pôsobnosti. Bližšie pozri prípad *C-43/75 Defrenne v. Sabena* [1976]. ECR 455.

sobnosti zmlúv a bez toho, aby boli dotknuté ich osobitné ustanovenia, je zakázaná akákoľvek diskriminácia z dôvodu štátnej príslušnosti.“

Okrem primárneho práva Európskej únie nemožno opomenúť ani viacero sekundárnych právnych aktov výslovne zakotvujúcich zákaz diskriminácie zo špecifikovaných dôvodov vo vymedzených právnych vzťahoch, ako sú napríklad Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, Smernica Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, Smernica Rady 2004/113/ES z 13. decembra 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu, Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES z 5. júla 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie) či Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/41/EÚ zo 7. júla 2010 o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi vykonávajúcimi činnosť ako samostatne zárobkovo činné osoby a o zrušení smernice Rady 86/613/EHS.

Všeobecné zásady práva Európskej únie

Popri výslovnom zákaze diskriminácie, ktorý je opakovane obsiahnutý v primárnom i sekundárnom práve Európskej únie, Súdny dvor Európskej únie rozoznáva i zásadu zákazu diskriminácie, respektíve zásadu rovnakého zaobchádzania ako všeobecnú právnu zásadu.⁷

Predtým, ako prejdeme ku skúmaniu možnosti aplikácie zásady zákazu diskriminácie vo vnútroštátnych horizontálnych komerčných vzťahoch, považujeme za dôležité bližšie si objasniť, čo je to právna zásada, ako vzniká a aký má význam pre súčasné právne myslenie. Zjednodušene možno povedať, že právne zásady i právne normy sú určité pravidlá, ktoré smerujú k regulácii ľudského správania, odlišujú sa však v miere abstraktnosti, spôsobe ich vzniku, účele i spôsobe aplikácie.

⁷ „... the prohibition of discrimination laid down in the aforesaid provision is merely a specific enunciation of the general principle of equality which is one of the fundamental principles of Community law.“ Preklad autorky: „... zákaz diskriminácie stanovený v uvedennom ustanovení je len osobitným vyjadrením všeobecnej zásady rovnosti, ktorá je jednou zo základných zásad práva Spoločenstva.“ Pozri bližšie prípad *C-144/04 Werner Mangold v. Rüdiger Helm* [2005]. ECR I-9981.

Právne zásady sú vyjadrením určitej hodnoty, ktorú právo chráni.⁸ Podľa Sira Geralda Fitzmaurica je právna zásada príčinou právnej normy, tzn. zdôvodňuje jej existenciu. Zatiaľ čo právna norma odpovedá na otázku „čo?“, právna zásada vysvetľuje „prečo“.⁹ Právne zásady vnímal i Ronald Dworkin ako dôvod existencie právnych noriem. Podľa neho právne zásady i právne normy smerujú ku konkrétnemu rozhodnutiu o právnych povinnostiach jednotlivých subjektov. Líšia sa však v charaktere smerovania. Zatiaľ čo právne normy sú špecifické a konkrétne, a teda poskytujú odpovede, právne princípy kvôli ich všeobecnejšiemu charakteru automaticky nespôsobujú právne následky.¹⁰ Obdobné myšlienky do komplikovanejších slov skryl i profesor Pavel Holländer, podľa ktorého právne princípy sú axiómy v normotvornom súbore, regulatívne idey pre komplex noriem či pre interpretáciu, ktoré sa vyznačujú vysokým stupňom všeobecnosti subsumpčných podmienok, sú najtesnejšie späté s hodnotovými a teleologickými východiskami práva a samy predstavujú východisko pre normotvorbu a interpretáciu práva.¹¹

Právne zásady môžu byť priamo zakotvené i v texte právneho predpisu, avšak ich existencia je od výslovného legislatívneho zakotvenia nezávislá. Formulovanie právnych zásad môže nastať v procese interpretácie právnych noriem; právne zásady môžu byť výsledkom dedukcie z účelu práva a hodnôt, ktoré právo chráni, alebo výsledkom indukcie pri skúmaní jednotlivých právnych noriem.

Súdny dvor Európskej únie vo svojej rozhodovacej činnosti postupom času vypracoval viacero všeobecných právnych zásad, ktoré používa pri vyplňaní medzier v európskom práve. Vznik týchto zásad ako zásad supranacionálneho právneho poriadku sa vyznačuje určitými špecifikami oproti vzniku zásad v právnych poriadkoch jednotlivých členských štátov. Súdny dvor Európskej únie vo svojom rozhodovaní pri formulovaní právnych zásad v prvom rade vychádza z textu a cieľov zakladajúcich zmlúv a ustanovení sekundárneho práva. Následne sa zaoberá i vnútroštátnymi právnymi poriadkami členských štátov Európskej únie a medzi-

⁸ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006. 591 s.

⁹ Pozri bližšie FITZMAURICE, G. *The General Principles of International Law: Considered from the Standpoint of the Rule of Law*. In: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 1957, roč. 92, s. 7.

¹⁰ Pozri bližšie DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge: Harvard University Press, 1978, s. 24 a nasl.

¹¹ Pozri bližšie HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 154-155.

národnými zmluvami, ktorými je Európska únia alebo ktorými sú jej členovia viazaní. V prípade, ak písané úijné právo neposkytuje pri formulovaní zásady usmernenie, takáto zásada musí byť všeobecne akceptovaná členskými štátmi. V každom prípade platí, že právna zásada musí mať aspoň určitý zistiteľný, právne záväzný obsah.¹²

I keď Súdny dvor Európskej únie do veľkej miery odvodzuje všeobecné právne zásady z vnútroštátnych právnych poriadkov, ich obsah ako súčasť práva Európskej únie je podmienený charakteristickými črtami politickej štruktúry Európskej únie. Môže teda nastať situácia, že Súdny dvor Európskej únie bude rozoznávať právnu zásadu, ktorá je niektorým členským štátom cudzia, prípadne rozsah pôsobenia všeobecnej zásady práva Európskej únie sa môže odlišovať od vnútroštátnych právnych zásad. Ako výstižne povedal Takis Tridimas, všeobecné právne zásady práva Európskej únie sú deťmi vnútroštátnych právnych poriadkov; vychovávané sú Súdnym dvorom Európskej únie, pričom sa stávajú „*enfants terribles*“ – sú rozšírené, zúžené, preformulované alebo inak transformované.¹³

Prístup Súdneho dvora Európskej únie niektorí akademici označujú ako eklektický.¹⁴ Vo väčšine prípadov nie sme schopní vystopovať, z konceptov ktorých vnútroštátnych právnych poriadkov Súdny dvor Európskej únie vychádzal. Vo všeobecnosti sa však má za to, že najväčší vplyv na vývoj európskeho práva mali nemecký a francúzsky právny poriadok, pričom pri rozvoji zásady proporcionality a zásady legitímnych očakávaní možno pozorovať najmä nemecký vplyv.¹⁵

Právne zásady ako prameň práva majú nesmierny význam pri riešení situácií, ktoré môžeme označiť ako právne medzery. Keďže právny poriadok Európskej únie je relatívne nový (čo znamená i väčšiu pravdepodobnosť riešenia právnych otázok, ktoré nie sú v judikatúre vyriešené), a zároveň v minulosti nemal, a ani v súčasnosti nemá žiadny ekvivalent, právne zásady sa v rozhodovacej činnosti Súdneho dvora Európskej únie

¹² Pozri bližšie tamže, s. 26.

¹³ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006. 591 s.

¹⁴ Pozri bližšie De VITTE, B. The Past and Future Role of the European Court of Justice in the Protection of Human Rights. In: P. ALSTON, M. BUSTELO a J. HEENAN, eds. *The EU and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1999, s. 878 a nasl.

¹⁵ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006, s. 24-25.

prejavujú intenzívnejšie a pomáhajú pri rozvoji úniijného práva. Uvedená črta býva však niekedy kritizovaná ako prílišný súdny aktivizmus.¹⁶

Okrem toho, že zásady európskeho práva vyplňajú právne medzery, zároveň sú vyjadrením základných ústavných hodnôt právneho poriadku Európskej únie, ktoré využíva Súdny dvor Európskej únie vo svojej metodológii pri interpretácii zakladajúcich zmlúv i jednotlivých právnych aktov sekundárneho práva. Všeobecné zásady tiež pomáhajú európskym inštitúciám nachádzať limity výkonu zverených právomocí a poskytujú pomocné kritériá pri určovaní platnosti právnych aktov európskych inštitúcií. Ich prípadné nerešpektovanie môže mať za následok neplatnosť právnych aktov v zmysle článku 231 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

V jednotlivých publikáciách môžeme natrafiť na rôzny výpočet právnych zásad práva Európskej únie.¹⁷ Nepochybne však medzi základné zásady zaradíme zásadu rešpektovania ľudských práv a základných slobôd, zásadu subsidiarity a proporcionality, zásadu právnej istoty a ochrany legitímnych očakávaní, zásadu transparentnosti a zásadu rovnosti a zákazu diskriminácie.¹⁸

Zásada rovnosti a zákazu diskriminácie

Rovnosť ako atribút ľudskej dôstojnosti hrá zásadnú rolu v právnom a politickom myslení. Myšlienka zásady rovnosti je však veľmi dynamickým konceptom. Zatiaľ čo na prelome 18. a 19. storočia bola v počiatočných fázach kapitalizmu myšlienka rovnosti zdôrazňovaná vo vzťahu štát a jednotliviec (pričom v súkromnoprávných vzťahoch sa zdôrazňovali sloboda a individualizmus), začiatkom 20. storočia sa začína objavovať idea sociálnej spravodlivosti a s ňou spojené volanie po zásahoch zákonodarcu do súkromnoprávných vzťahov.¹⁹

Ako sme už vyššie uviedli, antidiskriminačné právo Európskej únie má výrazný ekonomický presah. Súdny dvor Európskej únie však už dlh-

¹⁶ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006, s. 18.

¹⁷ Porovnaj napríklad KARAS, V. a A. KRÁLÍK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 144; TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006, s. 6; a HORSPOOL, M. a M. HUMPHREYS. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 128 a nasl.

¹⁸ Porovnaj HORSPOOL, M. a M. HUMPHREYS. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 123 a nasl.

¹⁹ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006, s. 59-60.

šiu dobu rozoznáva aj jeho sociálny rozmer, dokonca ekonomický cieľ antidiskriminačného práva považuje za sekundárny vo vzťahu k sociálnym cieľom.²⁰ Rozvoj antidiskriminačného práva ide „ruka v ruke“ s rozvojom ochrany ľudských práv v európskom práve.²¹

Popri rozvoji antidiskriminačnej legislatívy Súdny dvor Európskej únie vo svojej rozhodovacej činnosti identifikoval samostatný princíp zákazu diskriminácie. V prípade *Ruckdeschel v. Komisia* Súdny dvor Európskej únie konštatoval, že vyjadrenie zákazu diskriminácie v článku 40 ods. 3 druhá veta Zmlúv o Európskych spoločenstvách je len špecifickým prejavom všeobecnej právnej zásady rovnosti, ktorá je jednou zo základných zásad komunitárneho práva. Podľa Súdneho dvora Európskej únie zákaz diskriminácie „vyžaduje, aby podobné situácie neboli posudzované rozlične, pokiaľ rôzne zaobchádzanie nie je objektívne odôvodnené.“²² Svoje závery potvrdil i v prípade *EARL de Kerlast v. Union Régionale de Coopératives Agricoles (Unicopa)*.²³

Zásada zákazu diskriminácie je ústavnoprávnou a verejnoprávnou zásadou európskeho práva. Rozsah jej pôsobnosti je pomerne široký, čo vylučuje jej mechanickú aplikáciu. Presný obsah a účinky zásady zákazu diskriminácie závisia na mnohých faktoroch, ako sú napríklad skutkový a právny kontext, v ktorom má byť aplikovaná, ciele právnej úpravy, záujmy sporových strán či ekonomické, sociálne a iné úvahy, ktoré v konkrétnych prípadoch môžu vplývať na konečné rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie.²⁴

Zásada zákazu diskriminácie je záväzná pre inštitúcie Európskej únie i pre jednotlivé členské štáty, a to vo všetkých otázkach spadajúcich do

²⁰ Pozri prípad *C-50/96 Deutsche Telekom v. Lilli Schröder* [2000]. ECR I-743, odsek 57: „... the economic aim pursued by Article 119 of the Treaty, namely the elimination of distortions of competition between undertakings established in different Member States, is secondary to the social aim pursued by the same provision, which constitutes the expression of a fundamental human right.“

²¹ Pozri bližšie CHALMERS, D., G. DAVIES a G. MONTI. *European Union Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 572.

²² „This principle requires that similar situations shall not be treated differently unless differentiation is objectively justified.“ Spojené prípady *C-117/76 a C-16/77 Ruckdeschel v. Komisia* [1977]. ECR 1753.

²³ „... a fundamental principle of Community law, which requires that comparable situations are not to be treated differently and different situations are not to be treated alike unless such treatment is objectively justified.“ Pozri bližšie prípad *C-15/95 EARL de Kerlast v. Union Régionale de Coopératives Agricoles (Unicopa)* [1997]. ECR I-01961.

²⁴ Pozri bližšie TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006, s. 74.

pôsobnosti práva Európskej únie (tzn. všade tam, kde implementovali sekundárne právne akty Európskej únie alebo konajú v oblastiach, v ktorých má právomoc i Európska únia). Otázka, či je zásada zákazu diskriminácie záväzná i pre jednotlivcov, respektíve v akom rozsahu je záväzná, je stále vnímaná ako kontroverzná.

Prejavý zásady diskriminácie v horizontálnych vzťahoch

Zákaz diskriminácie ako súčasť európskeho práva sa v horizontálnych právnych vzťahoch prvýkrát objavil v oblasti pracovného práva (či už v zmluvných alebo početných sekundárnych právnych aktoch). Zásadu zákazu diskriminácie Súdny dvor Európskej únie výslovne spomína v známom prípade *Defrenne II*,²⁵ kde odpovedal na otázku, či článok 119 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (súčasný článok 157 Zmluvy o fungovaní Európskej únie) priamo zavádza do vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov Európskeho spoločenstva zásadu, podľa ktorej by muži i ženy mali dostávať rovnakú odmenu za rovnakú prácu, a z toho dôvodu bez ohľadu na vnútroštátnu právnu úpravu oprávňuje pracovníkov domáhať sa svojho nároku pred vnútroštátnymi súdmi, respektíve či je článok 119 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva priamo aplikovateľný vo vnútroštátnych právnych poriadkoch členských štátov.

Súdny dvor Európskej únie sa nestotožnil s argumentáciou, že články Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva sú adresované len členským štátom. I keď uznal, že dané ustanovenie sa dá vykladať aj ako vyjadrenie rozsiahleho a ambiciózneho programového cieľa, a to zabezpečenia rovnosti medzi mužmi a ženami v hospodárskom systéme ako celku, zároveň však Súdny dvor Európskej únie priznal predmetnému ustanoveniu i priamy účinok v horizontálnych vzťahoch,²⁶ nakoľko zákaz diskriminácie

²⁵ Pozri bližšie prípad *C-43/75 Defrenne v. Sabena* [1976]. ECR 455. Belgické právo stanovovalo, že ženy – letušky boli povinné ísť do dôchodku vo veku 40 rokov, čo sa na ich mužských kolegov nevzťahovalo. Gabrielle Defrenne, ktorá bola nútená odísť do dôchodku, podala žalobu, keďže v dôsledku nerešpektovania európskeho práva mala nižšiu penziu v porovnaní s mužmi.

²⁶ Pozri bližšie prípad *C-43/75 Defrenne v. Sabena* [1976]. ECR 455, odsek 39: „In fact, since Article 119 is mandatory in nature, the prohibition on discrimination between men and women applies not only to the action of public authorities, but also extends to all agreements which are intended to regulate paid labour collectively, as well as to contracts between individuals.“ Preklad autorky: „V skutočnosti, článok 119 je vo svojej podstate kogentný, zákaz diskriminácie medzi mužmi a ženami sa aplikuje nielen v prípade konania orgánov verejnej správy, ale vzťahuje sa na všetky dohody, ktoré sú určené na kolektívne regulovanie platenej práce, ako aj na zmluvy medzi jednotlivcami.“

cie vo výške odmeny medzi mužmi a ženami na jednotlivých pracoviskách je dostatočne určitý, aby sa ho mohli dovolávať súkromnoprávne subjekty v konaní pred vnútroštátnymi súdmi.²⁷ Obdobne Súdny dvor Európskej únie postupoval aj v prípade *Angonese*, v ktorom priznal priamy účinok článku 48 Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (súčasný článok 54 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, ďalej len „Zmluva“).²⁸

Obidva uvedené články (ako výslovné vyjadrenie zákazu diskriminácie v primárnom práve Európskej únie) sa priamo uplatňujú v horizontálnych právnych vzťahoch. I keď dané ustanovenia sú nepochybne vyjadrením zásady zákazu diskriminácie, vyššie spomenuté rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie neznameniajú, že zásada zákazu diskriminácie je principiálne uplatniteľná na súkromnoprávne spory. Priamy horizontálny účinok, ktorý je priznaný konkrétnym ustanoveniam Zmluvy, je výsledkom interpretácie Zmluvy, tzn. vyvodzuje sa z predpokladaného zámeru jej tvorcov. Aplikácia týchto ustanovení sa nevzťahuje na súkromné právo ako celok a je obmedzená rozsahom pracovného práva.²⁹

V rozhodnutí *Defrenne III*³⁰ však Súdny dvor Európskej únie závery z prípadu *Defrenne II* nevztiahol na diskrimináciu v prístupe k zamestnaniu a pracovným podmienkam, ktoré nepovažoval za súčasť primárneho práva Európskych spoločenstiev, a z tohto dôvodu museli byť do vnútroštátnych právnych poriadkov transponované zo sekundárnych právnych aktov Spoločenstva (konkrétne to bola Smernica Rady z 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky). Až rozsiahlou judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie sa zásada zákazu diskriminácie začala vzťahovať aj na prístup k zamestnaniu a pracovné podmienky.³¹

²⁷ Pozri bližšie CHALMERS, D., G. DAVIES a G. MONTI. *European Union Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 296.

²⁸ Pozri bližšie prípad C-281/98 *Roman Angonese v. Cassa di Risparmio di Bolzano SpA* [2000]. ECR I-04139.

²⁹ Pozri bližšie De MOL, M. The Novel Approach of the CJEU on the Horizontal Direct Effect of the EU Principle of Non-discrimination: (Unbridled) Expansionism of EU Law?. *Maas-tricht Journal of European and Comparative Law*. 2011, roč. 18, č. 1-2, s. 115.

³⁰ Pozri bližšie prípad C-149/77 *Defrenne v. Sabena* [1978]. ECR 1365.

³¹ Pozri bližšie REICH, N. The Impact of the Non-discrimination Principle on Private Autonomy in EU Law. In: D. LECZYKIEWICZ a S. WEATHERILL, eds. *The Involvement of EU Law in Private Law Relationships*. Oxford: Hart Publishing, 2013, s. 253 a nasl.

Vyššie uvedené potvrdil Súdny dvor Európskej únie i v prípade *Marshall*.³² Pani Marshall bola prepustená z dôvodu, že dosiahla dôchodkový vek, ktorý bol pre ženy stanovený nižšie v porovnaní s mužmi. Tvrdila, že jej výpoveď je v rozpore so Smernicou Rady z 9. februára 1976 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave a postupu v zamestnaní a o pracovné podmienky. Súdny dvor Európskej únie dospel k záveru, že zákaz diskriminácie obsiahnutý v predmetnej smernici je dostatočne určitý na to, aby mohol vyvolávať priamy účinok v súdnych sporoch medzi jednotlivcom a štátom, avšak v súlade so zákazom priameho účinku smerníc v horizontálnych vzťahoch odmietol priznať právne účinky danému ustanoveniu v konkrétnom prípade.³³

Podľa dovtedajšej judikatúry sa zásada zákazu diskriminácie na základe pohlavia priamo uplatňovala len v súvislosti s odmeňovaním zamestnancov. V ostatných prípadoch sa dbalo na skutočnosť, či sa jedná o spor medzi dvoma súkromnoprávnymi subjektmi alebo medzi jednotlivcom a štátnym aktérom.³⁴

Výrazným medzníkom v európskom antidiskriminačnom práve bol prípad *Werner Mangold v. Rüdiger Helm*.³⁵ Daný prípad sa týkal nemeckej právnej úpravy uzatvárania pracovných zmlúv na dobu určitú, ktorá dovoľovala uzatváranie takýchto zmlúv s osobami staršími ako 52 rokov bez obmedzení. Je nutné zdôrazniť, že v čase rozhodovania Súdneho dvora Európskej únie ešte neuplynula transpozičná lehota Smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani. V čase určenom na transpozíciu zmienenej smernice nemecký zákonodarca znížil vekovú hranicu z 58 rokov na 52 rokov.

Súdny dvor Európskej únie, odvolávajúc sa na svoju staršiu judikatúru, konštatoval, že: „Členský štát, ktorému je určená smernica, sa musí počas lehoty na jej prebratie zdržať prijímania opatrení, ktoré by mohli vážne ohroziť cieľ stanovený touto smernicou.“ Napriek tomuto konštatovaniu

³² Pozri bližšie prípad C-152/84 *M. H. Marshall v. Southampton and South-west Hampshire Area Health Authority (Teaching)* [1986]. ECR I-00723.

³³ Pozri odseky 43 až 47, prípad C-152/84 *M. H. Marshall v. Southampton and South-west Hampshire Area Health Authority (Teaching)* [1986]. ECR I-00723.

³⁴ Pozri bližšie De MOL, M. The Novel Approach of the CJEU on the Horizontal Direct Effect of the EU Principle of Non-discrimination: (Unbridled) Expansionism of EU Law?. *Maasricht Journal of European and Comparative Law*. 2011, roč. 18, č. 1-2, s. 117.

³⁵ Pozri bližšie prípad C-144/04 *Werner Mangold v. Rüdiger Helm* [2005]. ECR I-9981.

nepriznal nijaké účinky smernici, ktorej doba na transpozíciu doposiaľ neuplynula.

Súdny dvor Európskej únie svoje rozhodnutie oprel o existenciu všeobecnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku. I keď zásada rovnakého zaobchádzania v oblastiach zamestnania a povolania síce nie je vyjadrená v Smernici Rady 2000/78/ES, v jej článku 1 sa uvádza, že jej účelom je ustanovenie všeobecného rámca pre boj proti diskriminácii v zamestnaní a povolaniach na základe náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie. Pôvod zásady zákazu uvedených foriem diskriminácie možno nájsť v rôznych medzinárodných právnych nástrojoch a ústavných tradíciách, ktoré sú spoločné všetkým členským štátom. Súdny dvor Európskej únie rozoznal záväznosť danej zásady a v uvedenom prípade rozhodol odlišne od zvyčajných prejavov zásady prednosti sekundárneho práva v horizontálnych vzťahoch.³⁶ Podľa jeho slov: „*Je na vnútroštátnom súde, aby zabezpečil plnú účinnosť všeobecnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku tým, že nebude aplikovať žiadne ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré je s ňou v rozpore, a to aj vtedy, ak lehota na prebratie smernice ešte neuplynula.*“

Svoje rozhodnutie Súdny dvor Európskej únie potvrdil v nemenej známom rozhodnutí *Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG*.³⁷ V danom prípade pani Küçükdeveci bola zamestnaná v nemeckej spoločnosti Swedex. Po desiatich rokoch bol jej pracovný pomer ukončený zo strany

³⁶ Nariadenia sú záväzné vo svojej celistvosti a takto sú aj priamo aplikovateľné v jednotlivých členských štátoch (nariadenia nesmú byť predmetom transpozície do vnútroštátnych právnych poriadkov, keďže rôzne transpozície by mohli ohroziť jednotnú aplikáciu vo všetkých členských štátoch). Smernice (ako nástroj harmonizácie právnych poriadkov jednotlivých členských štátov v oblastiach, v ktorých má právomoc Európska únia) sú záväzné pre členský štát, len pokiaľ ide o ich zamýšľaný výsledok. Na rozdiel od nariadení, smernice nezaväzujú, a ani nezakladajú práva jednotlivým fyzickým či právnickým osobám a je potrebná ich transpozícia do vnútroštátneho právneho poriadku formou právneho aktu (v podmienkach Slovenskej republiky buď zákonom alebo nariadením vlády podľa článku 120 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, tzv. aproximačným nariadením vlády). Keďže smernice stanovujú povinnosti len členským štátom, vznikla otázka, ako sa vysporiadať so situáciou, keď členský štát poruší svoju povinnosť transponovať smernicu v stanovenom termíne, prípadne keď ju implementuje nesprávne. Súdny dvor Európskej únie vo svojej rozhodovacej činnosti uvedený problém opakovane reflektoval a priznal i včas netransponovaným alebo zle implementovaným smerniciam právnu relevanciu, a to buď ako nepriamy účinok smerníc, priamy vertikálny účinok, a v poslednom období aj ako náhodný priamy horizontálny účinok. Nepripúšťa však priamy horizontálny účinok.

³⁷ Pozri bližšie prípad *C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG* [2010]. ECR I-365.

zamestnávateľa, pričom jej výpovedná doba bola taká, ako keby v spoločnosti pracovala len tri roky, keďže sa podľa nemeckej právnej úpravy do odpracovaných rokov relevantných pre výpočet výpovednej doby nezapočítavali roky, ktoré odpracovala pred dosiahnutím veku 25 rokov. Nemecký súd, ktorý v danom prípade rozhodoval, sa obrátil na Súdny dvor Európskej únie s otázkou, či je táto vnútroštátna právna úprava v súlade s primárnym právom Európskej únie a so Smernicou Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani. Súdny dvor Európskej únie mal za to, že takáto vnútroštátna právna úprava nie je primeraná sledovanému cieľu a z tohto dôvodu je v rozpore s právom Európskej únie.

Z nášho pohľadu je zaujímavá najmä druhá prejudiciálna otázka, a to či v danom prípade môže vnútroštátny súd v spore medzi dvoma súkromnoprávnymi subjektmi vylúčiť použitie vnútroštátnej právnej úpravy, ktorú považuje za nezlučiteľnú s právom Únie, pokiaľ vnútroštátna právna úprava vzhľadom na svoje jasné a presné znenie neumožňuje eurakonformný výklad.

Súdny dvor Európskej únie opätovne konštatoval, že Smernica Rady 2000/78/ES len konkretizuje zásadu rovnosti zaobchádzania v zamestnaní. Podľa neho je zásada zákazu diskriminácie na základe veku všeobecnou zásadou práva Únie, keďže je konkrétnym vyjadrením všeobecnej zásady rovnosti zaobchádzania. Vnútroštátny súd, ktorý rozhoduje v spore medzi súkromnoprávnymi subjektmi, má teda zabezpečiť dodržiavanie zásady zákazu diskriminácie na základe veku konkretizovanej v Smernici Rady 2000/78/ES tým, že v prípade potreby neuplatní akékoľvek ustanovenie vnútroštátnej právnej úpravy, ktoré je v rozpore s danou zásadou. Zásadu zákazu diskriminácie na základe veku (ako všeobecnú zásadu práva Únie) je možné použiť len v takých prípadoch, ktoré spadajú do pôsobnosti európskeho práva.³⁸

V každom prípade je aplikácia zásady zákazu diskriminácie v súkromnoprávných vzťahoch veľmi citlivá záležitosť vyvolávajúca viaceré zásadné otázky, konkrétne otázku rozdelenia právomocí medzi členský-

³⁸ Rozumej, aplikácia zásady zákazu diskriminácie v horizontálnom vzťahu musí byť vyvolaná existenciou právnej normy európskeho práva, či už v primárnom práve alebo sekundárnom práve. Pozri bližšie SPAVENTA, E. The Horizontal Application of Fundamental Rights as General Principles of Union Law. In: A. ARNULL, C. BARNARD, M. DOUGAN a E. SPAVENTA, eds. *A Constitutional Order of States?: Essays in Honour of Alan Dashwood*. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 211.

mi štátni a Európskou úniou, otázku vnútorného rozdelenia právomoci medzi Súdnyim dvorom Európskej únie a európskym zákonodarcom, a v neposlednom rade tiež otázku, aké sú hranice medzi súkromným právom a verejným právom.³⁹ Obe uvedené rozhodnutia sa stali predmetom ostrej kritiky zo strany viacerých predstaviteľov akademickej obce. Vyčítali im najmä rozširovanie aplikácie smerníc v čase, keď ešte neuplynula transpozičná lehota, a to dokonca v horizontálnych vzťahoch, čím sa „podkopáva“ účel priameho účinku smerníc. Takýto prístup taktiež negatívne vplýva na právnu istotu.⁴⁰

Zásada zákazu diskriminácie však rozhodne nie je všeobijmájúca zásada, ktorá sa uplatňuje v celom súkromnom práve. Ako príklad možno uviesť prípad *Audiolux*,⁴¹ v ktorom minoritní akcionári spoločnosti RTL Group po prevode akcií majoritného akcionára spoločnosti Groupe Bruxelles Lambert na nemeckú spoločnosť Bertelsmann spochybnili dohodu o prevode akcií pred vnútroštátnymi súdmi, pričom sa dovoľávali najmä porušenia údajnej všeobecnej zásady rovnosti akcionárov a požadovali náhradu škody, ktorá im vznikla v dôsledku nedodržania povinnosti ponúknuť im možnosť vymieňať si svoje akcie RTL za akcie v spoločnosti Bertelsmann za rovnakých podmienok, aké boli dohodnuté so spoločnosťou Groupe Bruxelles Lambert.

Súdny dvor Európskej únie však judikoval, že „*Právo Spoločenstva neobsahuje všeobecnú právnu zásadu, na základe ktorej sú menšinoví akcionári chránení tým, že väčšinový akcionár, ktorý vykonáva alebo získa kontrolu v spoločnosti, je povinný ponúknuť menšinovým akcionárom odkúpenie ich akcií za rovnakých podmienok, ako sú podmienky stanovené na nadobudnutie obchodného podielu, ktorým väčšinový akcionár získal alebo posilnil svoju kontrolu v spoločnosti.*“⁴² Okrem iného to odôvodnil aj tým,

³⁹ Pozri bližšie De MOL, M. The Novel Approach of the CJEU on the Horizontal Direct Effect of the EU Principle of Non-discrimination: (Unbridled) Expansionism of EU Law?. *Maas-tricht Journal of European and Comparative Law*. 2011, roč. 18, č. 1-2, s. 111. Pozri tiež prípad *C-441/14 Dansk Industri (DI) v. Estate of Karsten Eigil Rasmussen* [2016]; a ZACCARONI, G. Is the Horizontal Application of General Principles Ultra Vires? Dialogue and Conflict between Supreme European Courts in Dansk Industri. *Federalismi.it*. 2018, roč. 16, č. 9, s. 1-17.

⁴⁰ Pozri bližšie PAPADOPOULOS, T. Criticizing the Horizontal Direct Effect of the EU General Principle of Equality. *European Human Rights Law Review*. 2011, roč. 11, č. 4, s. 437-447. ISSN 1361-1526.

⁴¹ Pozri bližšie prípad *C-101/08 Audiolux SA e.a v. Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) and Others and Bertelsmann AG and Others* [2009]. ECR I-09823.

⁴² Pozri bližšie tamže, odsek 64.

že všeobecné zásady práva Spoločenstva sa v hierarchii noriem nachádzajú na úrovni ústavných zákonov, kým zásada, na ktorú odkazuje Audiolum, je natoľko podrobná, že vyžaduje legislatívne spracovanie, ktoré sa realizuje na úrovni Spoločenstva prostredníctvom sekundárneho právneho aktu Spoločenstva. Zdôraznil pritom, že samotná skutočnosť, že právna úprava Spoločenstva stanovuje ustanovenia týkajúce sa rovnosti akcionárov vo vzťahu k niektorým z ich jasne vymedzených práv, sama osebe nepostačuje na kvalifikáciu dotknutej zásady ako všeobecnej zásady práva Spoločenstva. Zásadu navrhovanú Audiolumom tak odmietol považovať za samostatnú všeobecnú zásadu práva Spoločenstva.⁴³

Zákaz diskriminácie v súťažnom práve

Určitú formu zákazu diskriminácie možno nájsť i v súťažnom práve. Článok 102 písm. c) Zmluvy o fungovaní Európskej únie zakazuje akékoľvek zneužívanie dominantného postavenia na vnútornom trhu či jeho podstatnej časti jedným alebo viacerými podnikateľmi, ak sa tým môže ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi. Takéto zneužívanie, okrem iného, zahŕňa uplatňovanie nerovnakých podmienok voči obchodným partnerom pri rovnakých plneniach, čím ich v hospodárskej súťaži znevýhodňuje.

Keď rozhoduje Komisia o porušení článku 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, skúma, či boli naplnené štyri stanovené predpoklady, a to, či má dotknutý podnik dominantné postavenie na relevantnom trhu, či došlo ku zneužitiu dominantného postavenia, či takéto zneužitie má vplyv na obchod medzi viacerými členskými štátmi Európskej únie a či existuje objektívny dôvod na takéto konanie.⁴⁴

Zneužívanie dominantného postavenia stanovovaním rôznych podmienok pre jednotlivých obchodných partnerov nepochybne zahŕňa stanovovanie rôznych cien. Tzv. cenovú diskrimináciu môžeme vymedziť ako kúpu alebo predaj rôznych druhov tovarov a služieb za ceny, ktoré priamo nezodpovedajú rozdielnym nákladom pri dodávke tovaru alebo poskytnutí služby. Diskriminácia môže nastať v dvoch rôznych situáciách, a to buď v prípade, ak je za rovnaký tovar alebo službu účtovaná rôzna cena, alebo v prípade, ak sú rovnaké ceny účtované i vtedy, ak by výška nákladov dodania odôvodňovala ich diferenciáciu. Náklady doda-

⁴³ Pozri bližšie tamže, odsek 63.

⁴⁴ Pozri bližšie CHALMERS, D., G. DAVIES a G. MONTI. *European Union Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 1032.

nia tovaru alebo poskytnutia služby môžu byť ovplyvnené rôznymi faktormi, nielen cenou dopravy (napríklad rôznosť ceny môže byť odôvodnená i v prípade, ak si jeden zákazník objednáva v malých sériách a iný zákazník si objedná daný tovar vo veľkom objeme, pretože veľké objednávky tovaru uľahčujú výrobcovi dlhodobé plánovanie výroby a prinášajú tiež tzv. úspory z rozsahu).⁴⁵

Dôvody zákazu cenovej diskriminácie sú viaceré. Cenovou diskrimináciou si môžu dominantné firmy zvýšiť svoje zisky, a to tým, že odčerpajú tzv. prebytok spotrebiteľa.⁴⁶ O čo lepšie poznajú firmy preferencie spotrebiteľa, o to väčší majú priestor na získavanie spotrebiteľského prebytku. V prípade vertikálne integrovaných firiem môže byť cenová diskriminácia použitá ako nástroj na zvýšenie nákladov konkurentov a vylúčenie konkurentov na nadväzujúcich trhoch. Pokiaľ je cenová diskriminácia založená na geografickom aspekte, naruša riadne fungovanie jednotného vnútorného trhu Európskej únie.⁴⁷ Ekonómovia však pravidelne upozorňujú, že cenová diskriminácia má i určité pozitívne efekty a nemala by byť zakázaná bez výnimiek.⁴⁸ Cenová diskriminácia napríklad zlepšuje alokačnú efektívnosť.⁴⁹

⁴⁵ Pozri bližšie WHISH, R. a D. BAILEY. *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 759.

⁴⁶ Prebytok spotrebiteľa predstavuje rozdiel medzi sumou, ktorú by kupujúci bol ochotný maximálne zaplatiť za určité množstvo tovaru, a skutočne zaplatenou sumou (trhovou cenou).

⁴⁷ Pozri bližšie PAPANDROPOULOS, P. How Should Price Discrimination Be Dealt with by Competition Authorities?. *Concurrences*. 2007, č. 3, s. 34-38.

⁴⁸ Pozri bližšie SCHMALENSEE, R. Output and Welfare Implications of Monopolistic Third-degree Price Discrimination. *The American Economic Review*. 1981, roč. 71, č. 1, s. 242 a nasl.; a PERROT, A. Towards an Effects-based Approach of Price Discrimination. In: M. BERGMAN, ed. *The Pros and Cons of Price Discrimination*. Stockholm: Konkurrensverket, 2005, s. 161 a nasl.

⁴⁹ Rozumej schopnosť podniku používať optimálnu kombináciu vstupov, ktorá je daná ich cenami a produkčnou technológiou. Pozri bližšie ROHÁČOVÁ, V. Nákladová efektívnosť vybraných dopravných podnikov Českej republiky – aplikácia obalovej analýzy dát. *Ekonomická revue*. 2011, roč. 14, č. 14, s. 176. Ako príklad možno uviesť divadlo, ktoré predáva lístky na svoje predstavenie. Divadlo by buď bolo schopné predat' 80 % zo všetkých lístkov za cenu 40 EUR za kus alebo by mohlo predat' 100 % lístkov, pričom 70 % návštevníkov by zaplatilo 50 EUR a 30 % len 10 EUR (napríklad študenti a seniori). Bližšie pozri WHISH, R. a D. BAILEY. *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 759-760.

Tak, ako právo Európskej únie, ani slovenské právo cenovú diskrimináciu vo všeobecnosti nevylučuje.⁵⁰ Je sankcionovaná len v prípade, ak sa jej dopustí podnikateľ, ktorý má na trhu dominantné postavenie. Slovom zákona, cenovej diskriminácie sa dopustí podnikateľ, ktorý svoje dominantné postavenie na trhu⁵¹ zneužíva uplatňovaním rozdielných podmienok pri zhodnom alebo porovnateľnom plnení voči jednotlivým podnikateľom, ktorými sú alebo môžu byť títo podnikatelia znevýhodňovaní v súťaži.

Cieľom zákazu cenovej diskriminácie ako praktiky zneužívania dominantného postavenia na trhu je zvyšovanie miery sociálneho blahobytu.⁵² V akademickom prostredí existuje debata, či táto právna regulácia má za cieľ maximalizovať prebytok spotrebiteľa alebo celkový prebytok.⁵³

Je nepochybné, že hlavným cieľom článku 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie nie je ochraňovať menších podnikateľov pred nerovným zaobchádzaním zo strany dominantných firiem na základe diskriminačných dôvodov, ako sú napríklad pohlavie, vek či sexuálna orientácia. Prípadné potláčanie takéhoto druhu diskriminácie prostredníctvom súťažného práva je skôr náhodné a nie je jeho primárnym účelom.

Záver

Zásada zákazu diskriminácie je mnohonásobne výslovne vyjadrená v písanom práve Európskej únie. Hoci sa v určitých situáciách prejavuje ako samostatný prameň práva, ktorý nachádza svoje priame uplatnenie i v horizontálnych súkromnoprávných vzťahoch, zákaz diskriminácie nemôžeme absolutizovať a vzťahovať na všetky súkromnoprávne oblasti, v ktorých má zmiešanú právomoc Európska únia. Ako sme v príspevku demonštrovali, zákaz diskriminácie sa uplatňuje v tých súkromnopráv-

⁵⁰ Pozri § 8. Zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení Zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

⁵¹ Dominantné postavenie na relevantnom trhu má podnikateľ alebo niekoľko podnikateľov, ktorí nie sú vystavení podstatnej súťaži a ktorí sa vzhľadom na svoju ekonomickú silu môžu správať nezávisle.

⁵² Pozri bližšie GIFFORD, D. J. a R. T. KUDRLE. The Law and Economics of Price Discrimination in Modern Economies: Time for Reconciliation?. *UC Davis Law Review*. 2010, roč. 43, č. 4, s. 1292.

⁵³ Pozri bližšie GIFFORD, D. J. a R. T. KUDRLE. Rhetoric and Reality in the Merger Standards of the United States, Canada, and the European Union. *Antitrust Law Journal*. 2005, roč. 72, č. 2, s. 426-427.

nych vzťahoch, v ktorých to výslovne predpokladajú zakladajúce zmluvy alebo sekundárne právne akty, tzn. len v tých vzťahoch, v ktorých existuje medzi stranami nerovnosť, či už sa jedná o ochranu pracovníka alebo ochranu spotrebiteľa. Dokonca i v súťažnom práve (i keď jeho účel je odlišný) je diskriminácia zakázaná a sankcionovaná len v tom prípade, ak sa jej dopustí podnikateľ, ktorý má na trhu dominantné postavenie.

Ako povedal Jürgen Basedow, *„Zásady rovnosti alebo zákazu diskriminácie nie sú súčasťou tradičných zásad súkromného práva. Ten, kto uzatvára zmluvu, robí tak vo svojom záujme, nie s cieľom urobiť zadosť ostatným. Ten, kto si vyberá zmluvného partnera medzi viacerými kandidátmi, má, ako sa v Nemecku hovorí, utrpenie voľby, pretože zvyčajne existuje viacero kritérií, ktorých relatívnu hodnotu je možné posúdiť len s ohľadom na subjektívne preferencie.“*⁵⁴

V európskom práve neexistuje všeobecný zákaz diskriminácie v zmluvných vzťahoch; existuje len niekoľko vybraných zákazov diskriminácie, ktorých cieľom je zvyčajne vytvoriť rovnováhu v situáciách, kedy je medzi zmluvnými stranami nerovnováha moci.⁵⁵

Za súčasného právneho stavu si vieme predstaviť aplikovanie zásady diskriminácie len v tých vnútroštátnych súkromnoprávných vzťahoch medzi podnikateľmi, v ktorých by sme mohli jednu zmluvnú stranu pokladať za pracovníka v zmysle práva Európskej únie. K takýmto rozhodnutiam je nepochybne cesta otvorená, keďže Súdny dvor Európskej únie opakovane prízvukuje, že pojem pracovník, s ktorým operuje právo Európskej únie, sa nemusí zhodovať s vnútroštátnym pojmom zamestnanec, a znaky pracovníka vymedzuje autonómne.⁵⁶

Zoznam bibliografických odkazov

ALSTON, P., M. BUSTELO a J. HEENAN, eds. *The EU and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1999. 970 s. ISBN 0-19-829806-4.

BASEDOW, J. Der Grundsatz der Nichtdiskriminierung im europäischen Privatrecht. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2008, roč. 16, č. 2, s. 230-251. ISSN 0943-3929.

⁵⁴ Pozri bližšie BASEDOW, J. Der Grundsatz der Nichtdiskriminierung im europäischen Privatrecht. *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*. 2008, roč. 16, č. 2, s. 230.

⁵⁵ Pozri bližšie tamže.

⁵⁶ Pozri napríklad prípad C-232/09 *Dita Danosa v. LKB Lizings SIA* [2010]. ECR I-11405 alebo prípad C-229/14 *Ender Balkaya v. Kiesel Abbruch- und Recycling Technik GmbH* [2015].

- BERGMAN, M. ed. *The Pros and Cons of Price Discrimination*. Stockholm: Konkurrensverket, 2005. 214 s. ISBN 91-88566-36-6.
- BERNITZ, U., X. GROUSSOT a F. SCHULYOK, eds. *General Principles of EU Law and European Private Law*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2013. 455 s. ISBN 978-90-411-4683-0.
- C-15/95 *EARL de Kerlast v. Union Régionale de Coopératives Agricoles (Unicopa)* [1997]. ECR I-01961.
- C-43/75 *Defrenne v. Sabena* [1976]. ECR 455.
- C-50/96 *Deutsche Telekom v. Lilli Schröder* [2000]. ECR I-743.
- C-144/04 *Werner Mangold v. Rüdiger Helm* [2005]. ECR I-9981.
- C-149/77 *Defrenne v. Sabena* [1978]. ECR 1365.
- C-152/84 *M. H. Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)* [1986]. ECR I-00723.
- C-229/14 *Ender Balkaya v. Kiesel Abbruch- und Recycling Technik GmbH* [2015].
- C-232/09 *Dita Danosa v. LKB Līzings SIA* [2010]. ECR I-11405.
- C-281/98 *Roman Angonese v. Cassa di Risparmio di Bolzano SpA* [2000]. ECR I-04139.
- C-441/14 *Dansk Industri (DI) v. Estate of Karsten Eigil Rasmussen* [2016].
- C-555/07 *Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH & Co. KG* [2010]. ECR I-365.
- De MOL, M. The Novel Approach of the CJEU on the Horizontal Direct Effect of the EU Principle of Non-discrimination: (Unbridled) Expansionism of EU Law?. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2011, roč. 18, č. 1-2, s. 109-135. ISSN 2399-5548.
- Dôvodová správa k vládnemu návrhu Zákona o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov* [Antidiskriminačný zákon].
- DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*. Cambridge: Harvard University Press, 1978. 371 s. ISBN 0-674-86711-4.
- FITZMAURICE, G. The General Principles of International Law: Considered from the Standpoint of the Rule of Law. In: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. 1957, roč. 92, s. 1-227. ISBN 978-90-286-1292-1.

- GIFFORD, D. J. a R. T. KUDRLE. Rhetoric and Reality in the Merger Standards of the United States, Canada, and the European Union. *Antitrust Law Journal*. 2005, roč. 72, č. 2, s. 423-469. ISSN 0003-6056.
- GIFFORD, D. J. a R. T. KUDRLE. The Law and Economics of Price Discrimination in Modern Economies: Time for Reconciliation?. *UC Davis Law Review*. 2010, roč. 43, č. 4, s. 1235-1293. ISSN 0271-6720.
- HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. 420 s. ISBN 80-86898-96-2.
- HORSPOOL, M. a M. HUMPHREYS. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 586 s. ISBN 978-0-19-963981-6.
- CHALMERS, D., G. DAVIES a G. MONTI. *European Union Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 1114 s. ISBN 978-1-107-66434-0.
- JURČOVÁ, M., A. OLŠOVSKÁ a J. ŠTEFANKO. *Diskriminácia v zmluvnom práve*. Bratislava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015. 249 s. ISBN 978-80-8082-835-6.
- KARAS, V. a A. KRÁLIK. *Právo Európskej únie*. Praha: C. H. Beck, 2012. 560 s. ISBN 978-80-7179-287-1.
- LECZYKIEWICZ, D. a S. WEATHERILL, eds. *The Involvement of EU Law in Private Law Relationships*. Oxford: Hart Publishing, 2013. 492 s. ISBN 978-1-84946-330-0.
- PAPADOPOULOS, T. Criticizing the Horizontal Direct Effect of the EU General Principle of Equality. *European Human Rights Law Review*. 2011, roč. 11, č. 4, s. 437-447. ISSN 1361-1526.
- PAPANDROPOULOS, P. How Should Price Discrimination Be Dealt with by Competition Authorities?. *Concurrences*. 2007, č. 3, s. 34-38. ISSN 2116-0090.
- ROHÁČOVÁ, V. Nákladová efektívnosť vybraných dopravných podnikov Českej republiky – aplikácia obalovej analýzy dát. *Ekonomická revue*. 2011, roč. 14, č. 14, s. 175-182. ISSN 1212-3951.
- SCHMALENSEE, R. Output and Welfare Implications of Monopolistic Third-degree Price Discrimination. *The American Economic Review*. 1981, roč. 71, č. 1, s. 242-247. ISSN 0002-8282.
- SPAVENTA, E. The Horizontal Application of Fundamental Rights as General Principles of Union Law. In: A. ARNULL, C. BARNARD, M. DOUGAN a E. SPAVENTA, eds. *A Constitutional Order of States?: Es-*

says in Honour of Alan Dashwood. Oxford: Hart Publishing, 2011, s. 199-218. ISBN 978-1-84946-046-0.

Spojené prípady *C-117/76 a C-16/77 Ruckdeschel v. Komisia* [1977]. ECR 1753.

TRIDIMAS, T. *The General Principles of EU Law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2006. 591 s. ISBN 978-0-19-925806-2.

WHISH, R. a D. BAILEY. *Competition Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 1088 s. ISBN 978-0-19-958655-4.

ZACCARONI, G. Is the Horizontal Application of General Principles Ultra Vires? Dialogue and Conflict between Supreme European Courts in Dansk Industri. *Federalismi.it*. 2018, roč. 16, č. 9, s. 1-17. ISSN 1826-3534.

Zákon č. 136/2001 Z.z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení Zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Mgr. Daniela Hlobíková

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
daniela.hlobikova@gmail.com

Trestnoprávne aspekty eutanázie¹

Aspects of Euthanasia in Criminal Law

Vladimíra Dercová

Abstract: *The question of euthanasia and its impunity raises many legal and moral issues which are not answered. The intention of this paper is not to express an opinion about suitability or morality of euthanasia or assisted suicide and it also does not contain criticism of legislations of states which enacted impunity of euthanasia or assisted suicide. The paper provides a legal overview of the issue of euthanasia. Presented findings give us a view on foreign legislations that established the impunity of euthanasia or assisted suicide and explain how the Slovak legislation qualifies such proceedings.*

Key Words: *Criminal Law; Euthanasia; Assisted Suicide; Assassination; Failure to Provide Assistance; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Otázka eutanázie a jej beztrestnosti nastoľuje mnoho právnych a morálnych otázok, ktoré zostávajú doposiaľ nezodpovedané. Príspevok nemá v úmysle podávať názory o vhodnosti či morálnosti eutanázie alebo asistovanej samovraždy, ani kritizovať či vyzdvihovať právnu úpravu štátov, ktoré uzákonomili beztrestnosť eutanázie či asistovanej samovraždy. Jeho text prináša rýdzo právny náhľad na problematiku eutanázie. Sprehľadné poznatky umožňujú nazrieť na zahraničné právne úpravy, ktoré zaviedli beztrestnosť eutanázie, prípadne beztrestnosť asistovanej samovraždy, a vypovedajú o tom, ako kvalifikuje takéto konanie slovenský zákonodarca.*

Kľúčové slová: *Trestné právo; eutanázia; asistovaná samovražda; úkladná vražda; neposkytnutie pomoci; Slovenská republika.*

Úvod

Eutanázia je mnoho diskutovanou problematikou, ktorej riešenie nespočíva iba v právnych aspektoch. Hľadanie odpovedí na rôzne otázky spojené s legalizáciou eutanázie či asistovanej samovraždy spočíva v zasiah-

¹ Tento príspevok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0106: „Trestnoprávna ochrana života a zdravia v podmienkach Slovenskej republiky“, zodpovedný riešiteľ doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

nutí do oblastí práva a etiky a prístupu spoločnosti. Dochádza k stretu právnych a etických princípov. Nechceme analyzovať pre a proti samotnej eutanázii či asistovanej samovraždy, ale chceme sa zamyslieť nad tým, či a ako slovenská právna úprava a vybrané zahraničné právne úpravy sankcionujú konanie naplňajúce znaky eutanázie. Otázka vyvstáva pri podradení konania páchatel'a pod niektorú zo skutkových podstát trestných činov upravených v osobitnej časti Trestného zákona.

Eutanázia a jej formy

Eutanáziou v základnom laickom chápaní rozumieme zbavenie života jednotlivca, pacienta, ktorý trpí vážnou chorobou alebo smrteľným ochorením, bolesťami a z hľadiska jeho ďalšieho života je výhodiskom smrť. Výhodisko pre pacienta, uplatnenie jeho práva na sebaurčenie zodpovedá v tomto prípade pozbaveniu života jednotlivca. Dochádza k zásahu do najvýznamnejšieho ľudského práva, práva na život, a k stretu záujmov práva na život a práva na sebaurčenie podľa článku 2 a článku 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

„Eutanázia v pôvodnom význame slova je liečbou zameranou na potlačenie symptómov závažnej bolesti u terminálne chorých pacientov, bez podstatného efektu na skrátenie života, ale uľahčujúcou smrť. Je plnením povinností, ktoré zdravotníckym pracovníkom ukladajú právne a etické normy upravujúce výkon ich povolania.“²

Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie je eutanázia vedomé a úmyselné prevedenie činu, ktorého zámerom je ukončenie života iného človeka, ak sú splnené stanovené podmienky. V postavení jednotlivca, ktorého život má byť ukončený týmto spôsobom, je kompetentná informovaná osoba, ktorá je nevyliciteľne chorá a ktorá dobrovoľne požiadať o ukončenie jej života. Ďalšia podmienka spočíva v skutočnosti, že konajúca osoba je upovedomená o stave pacienta a jeho prianí ukončiť svoj život. Konajúca osoba sa dopúšťa tohto skutku s primárnym úmyslom ukončiť život pacienta a koná so súcitom a bez osobného zisku.³

Uvedená definícia nie je unifikovane prijatá a v súčasnosti neexistuje legálna, respektíve všeobecne akceptovateľná definícia eutanázie. Peter

² Bližšie pozri KOVÁČ, P. Eutanázia a asistovaná samovražda z hľadiska trestného práva. *Via Practica*. 2005, s. 219.

³ Bližšie pozri PTÁČEK, R., P. BARTŮNEK, et al. *Eutanazie – pro a proti*. 2012, s. 17.

Kerecman⁴ eutanáziu prirovnáva k smrti z milosti alebo smrti zo súcitu, kedy ide o tzv. „dobrú“ či „milosrdnú“ smrť človeka. Eutanázia je dokonca definovaná ako zmiernenie utrpenia či bolesti umierajúceho človeka, ktoré je bezprostredne spojené so skrátením dĺžky jeho života. Posledná z uvedených definícií síce nepriamo, ale predsa len vypovedá o bezprostrednom a fatálnom zásahu do základného ľudského práva.

Podľa Ľubomíra Stančeka „... eutanáziu v pravom a vlastnom slova zmysle treba rozumieť ako čin alebo zanedbanie. Eutanáziu treba preto skúmať vzhľadom na úmysel a na použité metódy“.⁵

Vo všetkých pojmových vymedzeniach eutanázie vyvstáva do popredia úmysel, respektíve úmyselné konanie osoby, ktorá pomáha či priamo zbavuje inú osobu života. Úmyselné konanie smeruje k ukončeniu života, čo však neznamená, že smrť nastane, že život pacienta bude naozaj ukončený. Ďalším spoločným znakom týchto definícií je skutočnosť, že k eutanázii môže dochádzať komisívnym a omisívnym konaním. Uvedené skutočnosti sú relevantné pre trestnoprávne posúdenie konania páchatel'a, teda osoby „súciťacej s pacientom“.

Od eutanázie musíme odlíšiť pojem „asistovaná samovražda“, kedy je život pacienta ukončený bez priameho zásahu inej osoby. Ukončenie života je ponechané na pacientovi, ktorý si sám berie život za pomoci inej osoby, ktorá mu poskytuje informácie, rady alebo určitý prostriedok k spáchaniu samovraždy.⁶

Pre posúdenie trestnoprávných hľadísk eutanázie je nevyhnutné podať klasifikáciu eutanázie. Primárne ju môžeme klasifikovať na základe konania, a to buď komisívneho alebo omisívneho. Na podklade uvedených aspektov eutanáziu delíme na aktívnu a pasívnu. Medzi pasívnou a aktívnou eutanáziou je zásadný rozdiel – právny, ako aj morálny.

Pri aktívnej eutanázii sa iná osoba priamo podieľa na ukončení života pacienta, napríklad lekár podávajúci pacientovi dávku smrtiaceho lieku. Ide o konanie smerujúce ku skončeniu života pacienta. Pri pasívnej eutanázii, práve naopak, nedochádza k priamemu konaniu spôsobujúcemu smrť pacienta. Lekár alebo iná osoba úmyselne nevykonajú úkon, ktorý je nevyhnutne potrebný pre udržanie pacienta pri živote (pripoje-

⁴ Bližšie pozri KEREKMAN, P. *Eutanázia, asistovaná samovražda – právne aspekty*. 1999, s. 18.

⁵ Bližšie pozri STANČEK, Ľ. *Pastoračné dokumenty Jána Pavla II.* 2003, s. 39.

⁶ Bližšie pozri PTÁČEK, R., P. BARTŮNEK, et al. *Eutanazie – pro a proti*. 2012, s. 17.

nie na kyslíkové prístroje, podanie liekov, pripojenie na iné prístroje podporujúce život pacienta, vykonanie pre život potrebnej operácie).⁷ Hoci doktrína naznačuje zásadné rozdiely medzi zabitím a smrťou, teda medzi aktívnou eutanáziou a pasívnou eutanáziou, je otázne, do akej miery možno zohľadniť tieto skutočnosti cez prizmu trestnoprávných noriem.

Vzhľadom na už uvedené je potrebné zdôrazniť diferenciáciu medzi eutanáziou a asistovanou samovraždou. Pri asistovanej samovražde asistujúca osoba nespôsobuje svojím konaním smrť inej osoby. Je „iba“ asistentom pri skončení života, poskytuje rady, podáva smrtiacu látku alebo sa na skončení života podieľa iba samovrah.⁸ Samovrahom nemusí byť iba pacient, ktorého skončenie života je cieľené pri eutanázii. Osobou siahajúcou si na život môže byť akákoľvek osoba, bez ohľadu na to, či trpí bolesťami alebo je nevyliciteľne chorá.

Eutanázia a asistovaná samovražda vo vybraných krajinách sveta

Niektoré krajiny sveta pristúpili k vylúčeniu eutanázie z výpočtu trestných činov a umožňujú pacientom pri splnení zákonom ustanovených podmienok ukončiť svoj život pod dohľadom lekára.

Holandsko je prvou krajinou, ktorá po dlhodobom vývoji súdnej praxe prejednávajúcej prípady eutanázie a jej beztrestnosti ustanovila beztrestnosť eutanázie. V Holandsku je beztrestnosť eutanázie výslovne uzákonená. Holandský zákonodarca pristúpil k legalizácii aktívnej eutanázie už v roku 2002 prijatím osobitného právneho predpisu – Zákona o ukončení života na žiadosť a o asistovanej samovražde (ďalej len „Zákon o eutanázii“).⁹ Prijatiu uvedeného zákona predchádzalo obdobie, v ktorom súdna prax postupne interpretovala dôvody beztrestnosti pri eutanázii. Súdna prax už pred prijatím Zákona o eutanázii prejednávala viaceré prípady, v ktorých prijímala právne závery formulujúce podmienky beztrestnosti eutanázie. Zákonodarca iba akceptoval prax vykonávanú lekármi aj pred prijatím uvedenej právnej normy.¹⁰

⁷ Bližšie pozri MANNING, M. *Euthanasia and Physician-assisted Suicide: Killing or Caring?*. 1998, s. 2.

⁸ Bližšie pozri KOVÁČ, P. Eutanázia a asistovaná samovražda z hľadiska trestného práva. *Via Practica*. 2005, s. 216.

⁹ Bližšie pozri LEWY, G. *Assisted Death in Europe and America: Four Regimes and Their Lessons*. 2011, s. 26.

¹⁰ Bližšie pozri PROŠKOVÁ, E. Etické a právne aspekty eutanazie. *Kontakt*. 2009, s. 264.

Zákon o eutanázii upravuje podmienky beztretnosti eutanázie; samotný trestný čin vraždy na žiadosť a asistovanú samovraždu upravuje trestnoprávna norma. Holandský Trestný zákonník¹¹ vymedzuje v článku 293 a článku 294 trestný čin vraždy na žiadosť a trestný čin asistovanej samovraždy. Trestného činu vraždy na vlastnú žiadosť (aktívna eutanázia) sa dopúšťa páchatel', ktorý úmyselne ukončí život inej osoby na základe jej výslovnej a vážnej túžby. Páchatel' je sankcionovaný trestom odňatia slobody nepresahujúcim 12 rokov, prípadne mu je uložená iná, zákonom ustanovená sankcia. V článku 293 odsek 2 sú dané zákonné predpoklady beztretnosti vraždy na vlastnú žiadosť. Konanie podľa článku 293 odsek 1 nie je trestné, ak sú splnené podmienky riadnej starostlivosti ustanovené v Zákone o eutanázii a podmienky podľa Zákona o pohrebných službách.

Holandský právny poriadok pripúšťa aktívnu eutanáziu, ak ju vykonáva lekár, ktorý je presvedčený o dobrovoľnej a dobre zváženej žiadosti pacienta. Lekár si splnil svoju informačnú povinnosť o situácii, v akej sa pacient nachádza, a o vyhlídkach do budúcnosti. Súčasne je presvedčený o tom, že za danej situácie neexistuje žiadna iná vhodnejšia cesta, a splnenie týchto podmienok potvrdia ešte dvaja nezávislí lekári, ktorí vyšetrili pacienta.¹² Na splnenie daných zákonných podmienok odkazuje holandský Trestný zákonník aj pri asistovanej samovražde, ktorá je inak trestným činom. Pokiaľ sú splnené vyššie uvedené podmienky, konanie lekára je beztretné.

Zákon o eutanázii upravuje i ďalšie podmienky beztretnosti eutanázie, týkajúce sa napríklad veku osoby, ktorej život má byť ukončený. Do takýchto podrobností nie je v našom príspevku odôvodnené zachádzať, no pozornosti verejnosti určite neušlo, že práve Holandsko je krajinou, ktorá už najnovšie zlegalizovala aj eutanáziu mladistvých a maloletých.

Posledné ohlasy týkajúce sa eutanázie v Holandsku naznačujú snahu o zavedenie eutanázie pre štátnych príslušníkov Holandska, ktorí dosiahli vek 70 rokov, hoci podľa dostupných informácií nejde o eutanáziu v pravom zmysle slova, pretože osoba, ktorej život má byť skončený, nemusí byť v situácii neznesiteľného utrpenia bez vyhliadky na zlepšenie.

Belgicko je ďalšou z krajín, ktorá v roku 2002 pristúpila k legalizácii eutanázie. V Belgicku nedošlo k „prirodzenému“ prijatiu Zákona o euta-

¹¹ Bližšie pozri *Wetboek van Strafrecht*.

¹² Bližšie pozri Artikel 2. *Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding*, *Wetboek van Strafrecht en Wet op de lijkbezorging*.

názii, ako tomu bolo v Holandsku, kde to predznamenovala súdna prax. Belgický Zákon o eutanázii¹³ i právna úprava beztretnosti eutanázie sa odlišujú od holandskej právnej úpravy. Kým Holandsko upravuje trestný čin na žiadosť, belgický Trestný zákon takúto skutkovú podstatu trestného činu nepozná.

„Na rozdiel od Holandska, v Belgicku neexistovala pred prijatím Zákona o eutanázii faktická prax vykonávania eutanázie. Eutanáziu, ani lekárom asistovanú samovraždu nebolo možné v Belgicku beztretno vykonať. Takéto konanie bolo posudzované ako trestný čin vraždy alebo zabitia. Belgické trestné právo, na rozdiel od holandského, nepozná privilegovanú skutkovú podstatu „usmrtenie na žiadosť“. Zabitím (§ 394 belgického Trestného zákona) sa v Belgicku rozumie „úmyselné usmrtenie inej osoby“, vraždou (§ 393 belgického Trestného zákona) je „úkladné usmrtenie inej osoby“.“¹⁴

Belgicko pristupuje k podmienkam beztretnosti eutanázie odlišne ako holandská právna úprava. Benevolentnosť ustupuje do úzadia a jednou z podmienok eutanázie je, aby sa pacient nachádzal v situácii, ktorá je z medicínskeho hľadiska neriešiteľná a pacient zažíva neznesiteľné utrpenie. Belgická legislatíva umožňuje vykonať eutanáziu aj v prípadoch, kedy nie je z medicínskeho hľadiska predpoklad, že v blízkej dobe dôjde k úmrtiu pacienta.¹⁵

Ďalšou krajinou, na ktorú je potrebné upozorniť, je Švajčiarsko. Je to krajina, ktorá sa vyznačuje skutočnosťou, že umožňuje asistovanú samovraždu nielen svojim občanom, ale aj zahraničným pacientom. Švajčiarsko je ďalšou z benevolentnejších krajín, ktoré akceptujú asistovanú samovraždu bez výraznejších zákonných podmienok.

Relevantným predpokladom beztretnosti asistovanej samovraždy je nesebecké konanie. Pokiaľ asistujúca osoba nekoná zo sebeckých dôvodov alebo z dôvodu nadobudnúť tým akýkoľvek prospech, nenesie trestnú zodpovednosť za asistenciu pri vražde. Vo Švajčiarsku sa do asistovaných samovražd aktívne zapájajú asistenčné organizácie, ktoré tieto služby poskytujú za stanovený poplatok. Hoci sa vedú mnohé diskusie o legalizácii eutanázie, tá doposiaľ nenašla oporu v zákone, rovnako, ako je tomu napríklad v Nemecku. Nemecko sa síce vyznačuje legalizáciou

¹³ Bližšie pozri *Belgisch Staatsblad*.

¹⁴ Bližšie pozri KOVÁČ, P. Úprava eutanázie v Holandsku a Belgicku. *Justičná revue*. 2004, s. 271.

¹⁵ Bližšie pozri *ibidem*, s. 271-272.

asistovanej samovraždy, ale rovnako ako Švajčiarsko nepripúšťa eutanáziu.¹⁶ Eutanázia je v oboch právnych úpravách považovaná za trestný čin.

Z hľadiska legislatívneho vývoja vystupuje v posledných rokoch do popredia *Francúzsko*, ktoré dlhodobo odmietalo zlegalizovať eutanáziu a asistovanú samovraždu. V roku 2005 bol prijatý zákon, ktorý umožnil lekárom zastaviť liečbu, ktorá sa javí ako neužitočná, neprimeraná alebo má za cieľ umelo predĺžiť život. Súdna prax zásadne zmenila postoj k asistovanej samovražde, keď francúzske súdy oslobodili lekára, ktorý vedome urýchlil smrť siedmich pacientov (podávaním liekov). Ďalším rozsudkom bolo lekárovi umožnené prestať dodávať výživu a vykonávať liečbu u mladého muža, ktorý už šiesty rok stagnoval vo vegetatívnom stave.¹⁷

Iným príkladom právnej úpravy štátu, avšak nie európskeho, je úprava eutanázie v *Spojených štátoch amerických* v štáte *Oregon*. V roku 1997 bol schválený zákon s názvom Zákon o dôstojnej smrti (*The Oregon Death with Dignity Act*) s platnosťou od roku 1997. Predmetný zákon vo svojej podstate upravuje postup v prípade, že pacient v terminálnom štádiu choroby požiada lekára o určitú dávku lieku, ktorá má mať za následok ukončenie jeho života humánnym a dôstojným spôsobom. Za terminálne štádium ochorenia možno však považovať len stav, ktorý sa nedá vyliečiť, a aj v prípade, že by pacientovi bola poskytovaná riadna lekárska starostlivosť, smrť by nastala v priebehu šiestich mesiacov.¹⁸

Slovenská republika nepatrí medzi krajiny, ktoré výslovne upravujú beztrestnosť eutanázie, a nie je ani krajinou, ktorá legalizuje eutanáziu či asistovanú samovraždu v nevýslovnej alebo akejkol'vek podobe.

Trestnoprávne aspekty eutanázie na Slovensku – úkladná vražda, vražda, usmrtenie či neposkytnutie pomoci?

Pri zvažovaní odpovede na otázku, či je eutanázia alebo asistovaná samovražda prípustná v podmienkach Slovenskej republiky a či slovenská právna úprava upravuje konanie úmyselne smerujúce k ukončeniu života človeka, vychádzame z ústavnoprávnych a trestnoprávnych aspektov.

¹⁶ Bližšie pozri CENDROWICZ, L. Euthanasia and Assisted Suicide Laws around the World. In: *The Guardian* [online]. 2014.

¹⁷ Bližšie pozri ibidem.

¹⁸ Bližšie pozri KOVÁČ, P. et al. *Súdne lekárstvo pre právnikov*. 2005, s. 319.

Ústava Slovenskej republiky poskytuje ochranu životu ako základnému ľudskému právu. Podľa jej článku 15 je každému garantované právo na život. Ochrana života je zdôraznená zákazom pozbavenia života akéhokoľvek človeka. Z hľadiska trestnej zodpovednosti je relevantným článok 15 odsek 4 Ústavy Slovenskej republiky, pretože priamo pripúšťa, aby konanie, ktorým je zasiahnuté do života človeka, nebolo trestným činom. Zákon môže ustanoviť, aké konanie porušujúce článok 15 odsek 1 až 3 Ústavy Slovenskej republiky nie je trestným činom, respektíve páchatel' tohto konania nie je nositeľom trestnej zodpovednosti.

Podľa vyššie zmieneného ústavného článku je otázka beztrestnosti eutanázie ponechaná zákonodarnému orgánu. Na postavenie zákonodarcu v tomto procese poukázal Ústavný súd Českej republiky, ktorý judikoval, že *„Zásada nullum crimen sine lege znamená, že nikto iný ako parlamentný zákonodarca nemôže stanoviť, že určité protispoločenské správanie je natoľko škodlivé a zavrhnutiehodné, že si zasluhuje potrestanie. Dôvodov pre túto „monopolizáciu“ trestnej regulácie do rúk parlamentu je nepochybne viac. Hlavným dôvodom je zaiste to, že trestné normy obsahujú materiú mimoriadne dôležitú, vzťahujúcu sa na základné ľudské hodnoty (život, zdravie, dôstojnosť ľudí, osobná sloboda a iné), zároveň však materiú veľmi kontroverznú, pri ktorej regulácii sa len ťažko dospieva ku spoločenskému konsenzu (typicky napríklad otázky kriminalizácie či tolerancie niektorých neštandardných spôsobov sexuálneho správania, potratov, eutanázie, konzumácie drog a podobne).“*¹⁹

Slovenský zákonodarca v Trestnom zákone²⁰ výslovne neupravuje trestný čin eutanázie či asistovanej samovraždy, ani ich beztrestnosť. Zákonodarca zabezpečuje ochranu života právnou úpravou trestného činu úkladnej vraždy, vraždy, vraždy novonarodeného dieťaťa matkou, trestného činu zabitia, usmrtenia, nedovoleného prerušenia tehotenstva a účasti na samovražde. Na základe výpočtu trestných činov smerujúcich proti životu môžeme konštatovať, že v prepojení na článok 15 Ústavy Slovenskej republiky, s prihliadnutím najmä na odsek 4 daného ústavného článku, slovenský právny poriadok eutanáziu nepripúšťa. Zo subjektívneho pohľadu nepripúšťame iný záver, ktorý by v akejkoli'vek rovine zohľadňoval právo jednotlivca na sebaurčenie.

¹⁹ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 23. 07. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12*.

²⁰ Bližšie pozri *Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov*.

Z hľadiska analyzovanej problematiky eutanázie prichádzajú do úvahy iba úmyselné trestné činy proti životu. Následne je potrebné zodpovedať otázku právnej kvalifikácie skutku, ktorý naplňa znaky aktívnej či pasívnej eutanázie. Zahraničné právne úpravy upravujú najmä aktívnu eutanáziu, čiže úmyselné konanie lekára, ktorým ukončí život pacienta, respektíve osoby, ktorá sa nachádza v stave vymedzenom zákonom.

Z portfólia úmyselných trestných činov smerovaných proti životu prichádzajú do úvahy trestný čin vraždy a trestný čin úkladnej vraždy. Je otázne, ako by súd pristúpil k posudzovaniu vopred uváženej pohnútky pri úkladnej vražde, ak by posudzoval prípad naplňajúci znaky aktívnej eutanázie. Ustálená judikatúra podáva výklad vopred uváženej pohnútky vo viacerých rozhodnutiach. Podľa ustálenej judikatúry *„Pri konaní s vopred uváženou pohnútkou – odsek 1 § 144 Trestného zákona – ide o situáciu, kedy si páchatel vopred, t.j. pred spáchaním trestného činu zväží rozhodujúce okolnosti vykonania činu, vrátane určenia miesta a času spáchania činu, použitia zbrane či iného prostriedku vhodného na usmrtenie obeť, s cieľom, aby došlo k úspešnému vykonaniu činu, to znamená, že si čin z hľadiska vykonania naplánuje. Nie je však potrebné, aby taký plán bol premyslený do najmenších detailov; postačí rámcové vymedzenie rozumných skutočností vykonania činu v predstave páchatela, ktoré následne môže byť pri samotnom uskutočňovaní doplňované či menené vzhľadom na konkrétne okolnosti prípadu a vývoj situácie. Vopred uvážená pohnútko sa vzťahuje nielen na samotné rozhodnutie, pri ktorom páchatel dopredu zvažuje všetky okolnosti svedčiace pre úmyselné usmrtenie, ako aj proti nemu, ale zahŕňa i voľbu vhodných prostriedkov pre uskutočnenie spôsobu vykonania usmrtenia iného, pričom z hľadiska časového je tu určitý odstup od vlastného spôsobu spáchania trestného činu vraždy, pretože ide vo svojej podstate o naplánovanie vykonania takého činu. Na druhej strane, nevyžadujú sa nejaká zvláštna rafinovanosť, detailné premyslenie celej situácie, rozplánovanie jednotlivých fáz útoku, ani zváženie všetkých, do úvahy prichádzajúcich okolností, ale postačí i naplánovanie v podstate „primitívne“, v závislosti na rozumovej úrovni páchatela, kedy taký páchatel dopredu zväzil podstatné okolnosti pre vykonanie činu. Nie je rozhodujúce, či vlastné naplánovanie bolo vykonané v takom rozsahu, ktorý zaisťuje úspešné usmrtenie iného, poprípade či konanie páchatela dospelo aspoň do štádia pokusu, pretože trestná je i príprava úkladnej vraždy s vopred uváženou pohnútkou“.*²¹

²¹ Bližšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 02. 12. 2015, sp. zn. 3 To 11/2015.

Takýto výklad vopred uváženej pohnútky nás posúva ďalej; nepochybujeme o tom, že konanie osoby, ktorá vykoná „milosrdnú smrť“ pacienta, respektíve blízkej osoby trpiacej vážnou, nevyliciteľnou chorobou je nečakaným, vopred neplánovaným či skratovým konaním. Konanie takejto osoby nepovažujeme za konanie v strachu, afekte alebo rozrušení, ku ktorému dochádza pri vražde podľa § 145 Trestného zákona.

Iný pohľad na predmetnú situáciu zaujímate pri pasívnej eutanázii, keď lekár neposkytne pacientovi životu potrebnú starostlivosť alebo odpojí pacienta z prístrojov umožňujúcich mu prežitie. V uvedenom smere musíme najprv uviesť, že sa nestotožňujeme s tým, že konanie spočívajúce napríklad v odpojení z dýchacích prístrojov či iného zariadenia udržiavajúceho človeka pri živote môžeme podradiť pod pasívnu eutanáziu. Uvedený postoj zásadne odmietame, pretože konajúca osoba nie je pasívna. Výlučne prostredníctvom jej konania dochádza k ukončeniu života pacienta, nie omisívnym konaním. Pasívny prístup konajúcej osoby vidíme napríklad v situácii, keď lekár úmyselne pacientovi nepodá lieky, ktoré pacient nevyhnutne potrebuje pre život, alebo nevykoná operáciu na žiadosť pacienta. Takéto konanie lekára môžeme kvalifikovať ako neposkytnutie pomoci podľa § 177 odsek 2 Trestného zákona, pričom prihliadame na kvalifikovanú skutkovú podstatu zohľadňujúcu postavenie lekára, ktorému poskytnutie pomoci vyplýva z povahy jeho zamestnania.

V iných krajinách beztrestná eutanázia je v podmienkach Slovenskej republiky chladnokrvná vražda. Takýto záver môžeme podať pri kvalifikovaní konania naplňajúceho znaky aktívnej eutanázie. Trestné sadzby pri oboch trestných činoch, t.j. úkladnej vraždy a neposkytnutia pomoci, sú diametrálne odlišné a pre páchatel'a príslušného trestného činu predstavujú neporovnateľný zásah do ľudských práv a základných slobôd.

Zaujímavý právny názor prináša Ivan Hoffman. Určite si nájde na jednej strane mnoho odporcov a kritikov. Na druhej strane predpokladáme, že si nájde miesto u pacientov a mnohých, ktorí hľadajú odpoveď na otázky eutanázie alebo sa súdnou cestou domáhajú rozhodnutia, precedensu, ktorý by zmenil pohľad na danú problematiku. Zákonodarca v Holandsku ako prvý ustúpil tlaku spoločnosti a vylúčil eutanáziu z trestných činov. Holandsko sa vyznačuje svojím prvenstvom v zlegalizovaní eutanázie, pri dodržaní striktných zákonných podmienok. Ivan Hoffman poukazuje na skúsenosť holandských zákonodarcov, keď odstránením eutanázie z trestných činov nedochádza v praxi k ničomu zvláštnemu. Holandskí lekári za tri roky praxe poskytli „milosrdnú smrť“

vyše dvom tisíckam klientov. V súvislosti so svojimi legislatívnymi krokmi uviedli, že je bežným zvykom trestne stíhať, súdiť a potrestať osoby porušujúce zákon, ale existuje aj iná možnosť. Touto možnosťou je zrušiť zákon, ktorý je často porušovaný, a zmeniť „pohľad na vec“. Novým „pohľadom na vec“ môžeme nahliadať na konanie, ktoré bolo včera vnímané ako trestné konanie, ako na konanie normálne.²²

Záver

Eutanázia ako konanie nesúladne so zákonom a neprípustné podľa súčasne platného práva nie je výslovne kvalifikované ako trestný čin upravený trestnoprávnym kódexom. Konanie naplňajúce obsah uvedeného skutku môžeme kvalifikovať ako trestnú činnosť a v závislosti od spôsobu konania ho môžeme podradiť pod jeden z trestných činov proti životu a zdraviu človeka. Takéto konanie smeruje proti najvýznamnejšiemu ľudskému právu, právu na život, vystupujúcemu na piedestáli ľudských hodnôt. Z hľadiska pacienta ide možno o víťazstvo nad dlhodobým utrpením, ale z právneho hľadiska nemôžeme žiadne iné občianske právo povýšiť nad hodnotu ľudského života, *ad concreto* ani právo na sebaurčenie.

Vyššie uvedený pohľad na eutanáziu považujeme za nadnesený, ale zaujal nás práve ideou – kde je hranica, kedy je potrebné zvažovať legislatívne kroky a kedy je potrebné pripustiť mieru benevolentnosti. Bez všetkých úvah o vhodnosti eutanázie a bez hodnotenia morálnych aspektov daného konania môžeme na záver konštatovať, že slovenský právny poriadok nepripúšťa eutanáziu a jej aktívnu formu kvalifikuje ako úkladnú vraždu.

Zoznam bibliografických odkazov

CENDROWICZ, L. Euthanasia and Assisted Suicide Laws around the World. In: *The Guardian* [online]. 2014-07-17 [cit. 2017-12-01]. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/society/2014/jul/17/euthanasia-assisted-suicide-laws-world>.

HOFFMAN, I. *Pomalý potlesk*. Bratislava: G plus G, 2001. 126 s. ISBN 80-86103-48-X.

KERECMAN, P. *Eutanázia, asistovaná samovražda – právne aspekty*. Bratislava: Eurounion, 1999. 277 s. ISBN 80-88984-01-7.

²² Bližšie pozri HOFFMAN, I. *Pomalý potlesk*. 2001, s. 80.

- KOVÁČ, P. et al. *Súdne lekárstvo pre právnikov*. Bratislava: Eurounion, 2005. 319 s. ISBN 80-8078-024-2.
- KOVÁČ, P. Eutanázia a asistovaná samovražda z hľadiska trestného práva. *Via Practica*. 2005, roč. 2, č. 4, s. 216-220. ISSN 1336-4790.
- KOVÁČ, P. Úprava eutanázie v Holandsku a Belgicku. *Justičná revue*. 2004, roč. 56, č. 2, s. 267-275. ISSN 1335-6461.
- LEWY, G. *Assisted Death in Europe and America: Four Regimes and Their Lessons*. Oxford: Oxford University Press, 2011. 264 s. ISBN 978-0-19-974641-5.
- MANNING, M. *Euthanasia and Physician-assisted Suicide: Killing or Caring?*. New Jersey: Paulist Press, 1998. 120 s. ISBN 0-8091-3804-2.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 23.07. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 13/12.
- PROŠKOVÁ, E. Etické a právni aspekty eutanazie. *Kontakt*. 2009, č. 1, s. 257-265. ISSN 1212-4117.
- PTÁČEK, R., P. BARTŮNEK, et al. *Eutanazie – pro a proti*. Praha: Grada Publishing, 2012. 256 s. ISBN 978-80-247-4659-3.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 02. 12. 2015, sp. zn. 3 To 11/2015.
- STANČEK, L. *Pastoračné dokumenty Jána Pavla II.* Spišské Podhradie, Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2003. 254 s. ISBN 80-968909-4-8.
- Strafprozessgesetzbuch* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné na: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1W6Jlq4FCNQJ:www.scta.be/MalmedyUebersetzungen/downloads/18670608_CodeP%25C3%25A9nal_fusionn%25C3%25A9.doc+&cd=3&hl=sk&ct=clnk&gl=sk.
- Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding, Wetboek van Strafrecht en Wet op de lijkbezorging* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné na: <https://www.euthanasiecommissie.nl/uitspraken/publicaties/relevante-wetsbepalingen/2017/wtl-wetboek-van-strafrecht-en-wet-op-de-lijkbezorging/wtl-wet-van-strafrecht-en-wet-op-lijkbezorging>.
- Wetboek van Strafrecht* [online]. 2017 [cit. 2017-12-01]. Dostupné na: <https://www.unodc.org/res/cld/document/nld/1881/penal-code->

of-the-netherlands_html/Netherlands_Penal_Code_1881_as_and_2014.pdf.

Mgr. Vladimíra Dercová

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
vdercova8@gmail.com

Informácie pre autorov

Základné informácie

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa tematicky zameriava najmä na spoločensky významné prierezoové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ponúka priestor pre publikáciu príspevkov v podobe:

- samostatných vedeckých štúdií, ako aj cyklov vedeckých štúdií *minimálny rozsah tvorí 10 normostrán prislúchajúcich na jednu štúdiu, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- esejí zamýšľajúcich sa nad aktuálnou spoločenskou témou či dianím *minimálny rozsah tvorí 5 normostrán prislúchajúcich na jednu esej, maximálny rozsah je neobmedzený;*
- recenzií publikácií vzťahujúcich sa na hlavné zameranie časopisu *minimálny rozsah tvorí 3 normostrany prislúchajúce na jednu recenziu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie obrázku prednej obálky recenzovanej publikácie v dostatočnej veľkosti;*
- informácií, ako aj správ súvisiacich so základným poslaním časopisu *minimálny rozsah tvoria 2 normostrany prislúchajúce na jednu informáciu alebo správu, maximálny rozsah je neobmedzený; odporúča sa zároveň dodanie fotodokumentačných alebo iných obrázkových podkladov sprievodného charakteru v dostatočnej veľkosti.*

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** vychádza v elektronickej online podobe pravidelne štyrikrát ročne, a to v termínoch:

- 31. marec – jarná edícia;
- 30. jún – letná edícia;
- 30. september – jesenná edícia;
- 31. december – zimná edícia.

Časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** predkladajú.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** nesú:

- ✚ odborní garanti zodpovedajúci v rámci redakčnej rady časopisu za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov;
- ✚ hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov;
- ✚ výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaistovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmerením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Publikácia príspevkov

Publikácia príspevkov v časopise **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/ spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje zásadne v dvojязыčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako aj samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na oficiálnej internetovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>.

Štruktúra príspevku

Názov príspevku v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v pôvodnom jazyku;

Title of Contribution in English:

- ✚ prosíme uviesť názov, prípadne podnázov príspevku v anglickom jazyku
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Autor príspevku:

- ✚ prosíme uviesť meno, priezvisko a všetky tituly a hodnosti autora;

Abstract in English:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v anglickom jazyku, cca 10 riadkov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Key Words in English:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v anglickom jazyku, cca 10 výrazov
nevyžaduje sa v prípade angličtiny ako pôvodného jazyka;

Abstrakt v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť abstrakt v pôvodnom jazyku, cca 10 riadkov;

Kľúčové slová v pôvodnom jazyku:

- ✚ prosíme uviesť kľúčové slová v pôvodnom jazyku, cca 10 výrazov;

Text príspevku:

- ✚ prosíme uviesť v štruktúre úvod, jadro, záver; v členení na kapitoly, prípadne podkapitoly; príspevok môže obsahovať tabuľky, grafy, schémy, obrázky a podobne, je však nevyhnutné uviesť ich prameň so všetkými povinnými bibliografickými údajmi v plnom rozsahu; poznámky a odkazy na literatúru prosíme uvádzať v poznámke pod čiarou podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby všetka použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Literatúra:

- ✚ prosíme uviesť zoznam použitej literatúry podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690)

Pozn.: je nutné uvádzať všetky povinné bibliografické údaje v plnom rozsahu – rovnako v odkazoch v poznámkach pod čiarou, ako aj v zozname literatúry na konci príspevku; zároveň je nevyhnutné, aby použitá literatúra, na ktorú odkazuje text príspevku v poznámkach pod čiarou, v plnej miere zodpovedala prameňom uvedeným v zozname použitej literatúry umiestnenom na konci príspevku a opačne;

Kontakt na autora:

- ✚ prosíme dodržať nižšie uvedenú vzorovú štruktúru informácie o kontakte na autora príspevku:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
jana.koprlova@gmail.com

Texty príspevkov je možné prijímať výhradne v elektronickej podobe vo formáte dokumentu textového editora MS Word. V textoch príspevkoch odporúčame použiť štandardizované typy a veľkosti písma, riadkovania, ako aj formátovania textu.

Texty príspevkov zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Vaše otázky v prípade nejasností či potreby poskytnutia dodatočných informácií zasielajte, prosím, na e-mailovú adresu redakcie časopisu sei.journal@gmail.com.

Tešíme sa na Váš príspevok!

S úctou,

redakcia SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Information for Authors

Basic Information

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** offers a platform for publication of contributions in the form of:

- ✚ separate papers and scientific studies as well as scientific studies in cycles
the expected minimum extent related to one study covers 10 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ essays on current social topics or events
the expected minimum extent related to one essay covers 5 standard pages, the maximum extent is not limited;
- ✚ reviews on publications related to the main orientation of the journal
the expected minimum extent related to one review covers 3 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also the front cover picture of the reviewed publication in the sufficient largeness;
- ✚ information as well as reports connected with the inherent mission of the journal
the expected minimum extent related to one information or report covers 2 standard pages, the maximum extent is not limited; it is recommendable to deliver also photo documents or other picture material of accompanying character in the sufficient largeness.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is issued in an electronic on-line version four times a year, regularly on:

- ✚ March 31st – spring edition;
- ✚ June 30th – summer edition;
- ✚ September 30th – autumn edition;
- ✚ December 31st – winter edition.

The journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** have:

- ✚ special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions;
- ✚ editor in chief in relation to the formal aspects of contributions;
- ✚ executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized by members of journal's editorial board and in well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Publication of Contributions

Publication of contributions in the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- ✚ express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- ✚ declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;

- ✚ declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Favouring the English language in contributions is welcome.

Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors' contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal's official website: <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>.

Structure of Contribution

Title of Contribution in Original Language:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in original language;

Title of Contribution in English:

- ✚ please specify title, eventually subtitle of contribution in English
not required in the case of English as the language of the original;

Author of Contribution:

- ✚ please specify author's given name, surname and all academic degrees;

Abstract in English:

- ✚ please specify abstract in English, circa 10 rows
not required in the case of English as the language of the original;

Key Words in English:

- ✚ please specify key words in English, circa 10 words
not required in the case of English as the language of the original;

Abstract in Original Language:

- ✚ please specify abstract in original language, circa 10 rows;

Key Words in Original Language:

- ✚ please specify key words in original language, circa 10 words;

Text of Contribution:

- ✚ please specify in following structure: introduction, main text, conclusions; text broken down into chapters, eventually subchapters; the contribution may include sheets, charts, figures, pictures, etc., but it is necessary to indicate their sources with all obligatory bibliographic details in the full extent; notes and references to literature, please, specify in the footnote according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Literature:

- ✚ please specify a complete bibliography of all sources according to current bibliographic standards (ISO 690)

Note: all obligatory bibliographic data must be included to the full extent – both in references in the footnote as well as in bibliography list at the end of contribution; it is also essential that all of literature referred in the footnotes of the contribution's text fully corresponds to the sources listed in the bibliography list placed at the end of the contribution and vice versa;

Author's Contact:

- ✚ please follow the below mentioned model structure of contact information on the author of contribution:

Ing. Jana Koprlová, PhD.
Faculty of Law
Trnava University in Trnava
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovak Republic
jana.koprlova@gmail.com

Contribution manuscripts can be accepted only in electronic version in the format of the text editor MS Word document. Applying the stand-

ardized types and font sizes, line spacing as well as text formatting in the contribution manuscripts is highly recommended.

Your contribution manuscripts send, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

In the case of any uncertainty or necessity of providing additional information send your questions, please, to the e-mail address of the journal's editorial office sei.journal@gmail.com.

We are looking forward to your contribution!

Yours faithfully,

Team **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA**

Etický kódex

Článok I. Všeobecné ustanovenia

Medzinárodný internetový vedecký časopis **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (ďalej len „časopis“) vydáva Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a tematicky sa zameriava najmä na spoločensky významné prierezoové súvislosti otázok verejného práva a súkromného práva na národnej, nadnárodnej, ako aj medzinárodnej úrovni. Redakcia časopisu sídli v priestoroch Právnickej fakulty na Kollárovej ulici č. 10 v Trnave.

Časopis má charakter vedeckého recenzovaného časopisu, ktorý vychádza v on-line elektronickej podobe pravidelne štyrikrát ročne na oficiálnej webovej stránke časopisu <http://sei.iuridica.truni.sk>. Publikovanie textov príspevkov sa uskutočňuje v dvojazyčnej slovensko-anglickej štandardizovanej hlavičkovej šablóne časopisu, a to súčasne v podobe kompletných verzií jednotlivých čísiel, ako i samostatných autorských separátov uverejnených v zodpovedajúcich rubrikách na webovej stránke časopisu.

Časopis ponúka podnetnú a inšpiratívnu platformu pre komunikáciu na úrovni odbornej aj občianskej verejnosti, a rovnako aj pre vedecké a celospoločensky prínosné riešenia aktuálnych otázok z oblastí najmä verejného práva a súkromného práva.

Webová stránka časopisu ponúka čitateľskej verejnosti informácie v bežnom grafickom rozhraní, a súbežne aj v grafickom rozhraní Blind Friendly pre slabozrakých čitateľov paralelne v slovenskom a anglickom jazyku. V uvedených jazykoch zabezpečuje redakcia časopisu aj spätnú komunikáciu.

Článok II. Zodpovednosť a publikácia príspevkov

Časopis prijíma a publikuje výhradne iba pôvodné, doposiaľ nepublikované príspevky, ktoré sú vlastným dielom autorov, ktorí ich na uverejnenie v časopise predkladajú. Autori príspevkov vedecky či pedagogicky pôsobia v zodpovedajúcich oblastiach zamerania časopisu a majú ukončené zodpovedajúce akademické vzdelanie na úrovni minimálne druhého stupňa vysokoškolského štúdia.

V súlade s vyššie uvedeným ustanovením sa automaticky so zodpovedajúcim odôvodnením zamietajú príspevky už preukázateľne publikované, ako aj príspevky, ktoré naplňajú skutkovú podstatu plagiátu či ne-

oprávneného, respektíve nezákonného zásahu do autorského práva podľa autorského zákona v platnom znení.

Informácie pre autorov zverejnené na webovej stránke časopisu sú záväzné. Uprednostňovanie anglického jazyka v príspevkoch je vítané.

Zodpovednosť za dodržanie všetkých nevyhnutných predpokladov a požiadaviek kladených na príspevky publikované v časopise nesú odborní garanti z radov členov redakčnej rady a redakčného okruhu časopisu zodpovedajúci za konkrétne prierezové sekcie vo vzťahu k vedeckej stránke príspevkov, hlavný redaktor vo vzťahu k formálnej stránke príspevkov a výkonný redaktor vo vzťahu k uplatneniu metodologických, analytických a štatistických otázok v príspevkoch.

Publikácia príspevkov v časopise sa uskutočňuje výhradne bez akéhokoľvek nároku prispievateľov na autorský honorár. Predloženie príspevkov na publikáciu posudzuje redakcia časopisu ako prejav vôle autorov, ktorým autori vedome a dobrovoľne súčasne:

- ✚ prejavujú svoj súhlas s uverejnením predloženého príspevku v časopise;
- ✚ potvrdzujú, že príspevok je ich pôvodným, doposiaľ nepublikovaným dielom;
- ✚ potvrdzujú svoj súhlas s uvedením ich pracoviska a kontaktnej e-mailovej adresy v rubrike „Kontakty na autorov“.

Texty príspevkov je možné prijímať len zaslané priamo ich autormi/spoluautormi a s ich priloženým súhlasom na publikáciu príspevku; texty príspevkov zaslané sprostredkované prostredníctvom osôb, ktoré nie sú autormi, prípadne spoluautormi príspevku doručeného do redakcie časopisu, nie je možné prijať na následné recenzné konanie z dôvodu absencie súhlasu autora/spoluautorov.

Článok III. Recenzné konanie

Posudzovanie zaradenia príspevkov na publikáciu v časopise sa uskutočňuje nezávisle a nestranne na základe obojstranne anonymného recenzného konania zaist'ovaného členmi redakčnej rady časopisu a v odôvodnených prípadoch tiež uznávanými odborníkmi pôsobiacimi v zodpovedajúcich oblastiach.

Zápis o výsledkoch recenzného konania sa vykonáva a archivuje na štandardizovaných formulároch.

Súhrnnú informáciu o výsledku recenzného konania, spolu s usmernením ohľadom ďalšieho postupu, obdržia predkladatelia príspevkov prostredníctvom e-mailovej odpovede bezodkladne po doručení vyhotovených recenzných posudkov redakcii časopisu a záverečnom posúdení výsledkov recenzného konania redakčnou radou.

Príspevky sa so zodpovedajúcim písomným odôvodnením automaticky zamietajú v prípadoch, pokiaľ:

- ✚ autor príspevku preukázateľne nemá ukončené úplné vysokoškolské vzdelanie, t.j. vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa;
- ✚ príspevok preukázateľne nezodpovedá minimálnym štandardom a štandardným kritériám vedeckej etiky, ktoré sa kladú a sú všeobecne vedeckou verejnosťou a vedeckou obcou uznávané vo vzťahu k príspevkom danej kategórie (štúdie, eseje, recenzie publikácií, informácie alebo správy), či už z hľadiska rozsahu, náplne, metodologických východísk, použitej metodológie, a podobne, ako aj z hľadiska správneho, úplného a vedecky korektného uvádzania všetkých použitých bibliografických odkazov podľa platnej bibliografickej normy (ISO 690).

Článok IV. Vyhlásenie o pristúpení ku kódexom a zásadám publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku

Časopis v plnej miere uplatňuje a dodržiava kódexy a zásady publikačnej etiky Komisie pre publikačnú etiku (Committee on Publication Ethics COPE) zverejnené na webovej stránke Komisie pre publikačnú etiku <https://publicationethics.org/>. Uvedené zásady a pravidlá publikačnej etiky sú záväzné pre autorov príspevkov, redakčnú radu časopisu, redaktorov a redakciu časopisu, recenzentov príspevkov, ako aj vydavateľa časopisu.

Článok V. Nezávislosť a nestrannosť

Časopis je nezávislým a nestranným medzinárodným vedeckým internetovým periodikom.

Článok VI. Rozhodný právny poriadok

Časopis a všetky s ním súvisiace právne skutočnosti a právne úkony sa riadia právnym poriadkom Slovenskej republiky.

Trnava 31. december 2013

Code of Ethics

Article I. General Provisions

International scientific online journal **SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA** (hereinafter only “journal”) is published by the Faculty of Law at Trnava University in Trnava, and it thematically focuses mainly on social relevant interdisciplinary relations on the issues of public law and private law at the national, transnational and international levels. The journal’s editorial office resides in premises of the Faculty of Law in Kollárova Street No. 10 in Trnava, Slovakia.

The journal has the nature of a scientific peer-reviewed journal, which is issued in an electronic on-line version regularly four times a year on the official website of the journal <http://sei.iuridica.truni.sk/international-scientific-journal/>. Publication of the contribution texts will be provided exclusively in the bilingual Slovak-English standardized letterhead template of the journal, synchronously in the form of complete versions of individual journal numbers as well as in the form of single authors’ contributions. Publication process follows in corresponding sections on the journal’s official website.

The journal provides a stimulating and inspirational platform for communication both on the professional level and the level of the civic society, as well as for scientific and society-wide beneficial solutions to current issues mainly in the areas of public law and private law.

The website of the journal offers the reading public contributions in the common graphical user interface as well as in the blind-friendly interface, both parallel in the Slovak and the English languages. In all those languages the journal’s editorial office provides also feedback communication.

Article II. Responsibility and Publication of Contributions

The journal accepts and publishes exclusively only original, hitherto unpublished contributions written as the own work by authors those are submitting the contributions for publication in the journal. Contributors are scientifically or pedagogically engaged in areas corresponding with the main orientation of the journal and they have completed adequate academic qualification, at least the second degree of academic education.

In accordance with the foregoing provision shall be automatically with the adequate justification rejected contributions those have been provably already published as well as contributions those constitute the merits of plagiarism or of unauthorized, respectively illegal interference with the copyright under the protection of the Copyright Act in force.

Information for authors published on the journal's website is binding. Favouring the English language in contributions is welcome.

Responsibility for compliance with all prerequisites and requirements laid on contributions published in the journal have special supervisors within the journal's editorial board responsible for specific interdisciplinary sections in relation to the scientific aspects of contributions, editor in chief in relation to the formal aspects of contributions and executive editor in relation to the application of methodological, analytical and statistical questions in contributions.

Publication of contributions in the journal is realized exclusively without any contributor's claim for author's fee (royalty). Submission of contributions for publication understands the editorial office of the journal as a manifestation of the will of the authors, through which the authors all at once knowingly and voluntarily:

- express their own agreement with publication of submitted contribution in the journal;
- declare that the contribution presents their original, hitherto unpublished work;
- declare their own agreement with specifying their workplace and contact e-mail address in the section "Authors' Contact List".

Accepted can be only texts submitted for publication sent by their authors/co-authors directly and with their written permission for publication; text submissions sent mediated through non-authors or non-co-authors of a submitted text delivered to the editorial office of the journal cannot be accepted for the following review procedure due to the absence of the author's/co-authors' consent.

Article III. Review Procedure

Reviewing the contributions for publication in the journal follows with a mutually anonymous (double-blind) review procedure realized independently and impartially by members of journal's editorial board and in

well-founded cases also by recognized experts working in corresponding areas.

Report on results of the review procedure is made and archived on standardized forms.

Comprehensive information on results of the review procedure, together with guidance on how to proceed with submitted contributions, will contribution's submitters receive through an e-mail answer immediately after receiving the reviewers' written opinions by the journal's editorial office and final judging the results of the review procedure by the editorial board.

Contributions will be with adequate written justification automatically rejected in cases, if:

- ✚ the contributor hasn't provably completed the entire university education, i.e. the academic qualification of the second degree;
- ✚ contribution provably doesn't comply with the minimum standards and standard criteria of scientific ethics, which are imposed and generally respected by the scientific public and scientific community in relation to contributions of the given category (studies, essays, reviews on publications, information or reports), whether in terms of extent, content, methodological assumptions, applied methodology and similarly, or in terms of a proper, complete and scientifically correct indicating all the bibliographic references according to current bibliographic standards (ISO 690).

Article IV. Declaration of Accession to Codes and Principles of Publication Ethics of the Committee on Publication Ethics

The journal fully exercises and observes codes and principles of publication ethics of the Committee on Publication Ethics COPE published on the website of the Committee on Publication Ethics <https://publicationethics.org/>. Listed principles and guidelines of publication ethics are binding for contributors, journal's editorial board, journal's editors and editorial office, contribution reviewers as well as journal's publisher.

Article V. Independence and Impartiality

The journal is an independent and impartial international scientific online journal.

Article VI. Determining Law

The journal and all the related legal facts and legal actions are governed by the law of the Slovak Republic.

Trnava, Slovakia, December 31st, 2013

SOCIETAS ET IVRISPRUDENTIA

SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA

Medzinárodný **International**
internetový vedecký časopis **Scientific Online Journal**
zameraný na právne otázky **for the Study of Legal Issues**
v interdisciplinárnych súvislostiach **in the Interdisciplinary Context**

Vydáva: Issued by:
Právnická fakulta Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

Vychádza štvrťročne Issued Quarterly
2018, ročník VI. 2018, Volume VI.

URL časopisu: Journal's URL:
<http://sei.iuridica.truni.sk> <http://sei.iuridica.truni.sk>

Poštová adresa redakcie: Editorial Office Postal Address:
Kollárova 10 Kollárova 10
917 01 Trnava 917 01 Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

E-mailová adresa redakcie: Editorial Office E-mail Address:
sei.journal@gmail.com sei.journal@gmail.com

Hlavný redaktor: Editor in Chief:
Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD. Doc. JUDr. Miloš Lacko, PhD.

Výkonný redaktor: Executive Editor:
Ing. Jana Koprlová, PhD. Ing. Jana Koprlová, PhD.

© Právnická fakulta © Faculty of Law
Trnavská univerzita v Trnave Trnava University in Trnava
Slovenská republika Slovak Republic

ISSN 1339-5467